

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ในการศึกษาเรื่องการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนโดยทุนทางสังคม: กรณีศึกษาชุมชนตลาดล่างบางพระ หมู่ที่ 1 ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ผู้ศึกษานำเสนอเนื้อหาตั้งแต่ยุคเริ่มตั้งถิ่นฐานของชุมชน ชุมชนและการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาการ ขั้นตอนการดำเนินงาน ตลอดจนกระบวนการทุนทางสังคมที่เอื้อต่อการก่อตั้งกลุ่มในชุมชนตลาดล่างบางพระ โดยผู้ศึกษาขอเสนอผลการศึกษาตามลำดับดังนี้

1. ยุคเริ่มตั้งถิ่นฐานของชุมชน

จากการศึกษาตามเอกสาร หนังสือ คำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ และจากการเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่า บ้านบางพระ เมื่อประมาณ 100 ปีเศษมานี้ เป็นที่ตั้งของเมืองบางละมุง มีพระยารักษา (เส็ง) เป็นเจ้าเมืองคนแรก เจ้าเมืองคนที่สองคือพระยาสงครามรักษา (พร้อม) เจ้าเมืองคนที่สามหาหลักฐานไม่พบว่าชื่ออะไร ต่อมาทางราชการได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองเป็นมณฑล จึงได้ย้ายเมืองบางละมุง จากบ้านบางพระไปตั้งอยู่ที่บางปลาสร้อย อำเภอเมืองชลบุรีในปัจจุบัน และรวมเมืองพนัสเข้าด้วยกัน เรียกว่า เมืองชลบุรี

ต่อมา บ้านบางพระได้ยกฐานะเป็นอำเภอบางพระ และในปี พ.ศ.2446 (ร.ศ.122) จอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี ได้กราบทูลต่อกรมขุนมรุพงษ์ ศิริพัฒน์ ซึ่งเป็นสมุหเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลปราจีนบุรี ขอให้ย้ายอำเภอบางพระมาตั้งที่ศรีราชา แต่ยังคงใช้ชื่ออำเภอบางพระเหมือนเดิม และในปี พ.ศ.2460 (ร.ศ.136) จึงได้เปลี่ยนชื่ออำเภอบางพระมาเป็นอำเภอศรีราชาตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (อำเภอบางพระได้ลดระดับมาเป็นตำบลบางพระ) โดยมีหลวงบุรีรัตนคามบดี เป็นนายอำเภอศรีราชาคนแรก

ปัจจุบันชุมชนตลาดล่างบางพระ เป็นชุมชนหนึ่งในเขตการปกครองของเทศบาลตำบลบางพระ (บันทึกประชาชนตำบลบางพระ, 2551, น. 34) ซึ่งแต่เดิมเป็นสุขาภิบาลบางพระ ต่อมาได้รับการยกฐานะเปลี่ยนแปลงจากสุขาภิบาลเป็นเทศบาลตำบลบางพระ เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2542 ตามพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของเทศบาล พ.ศ. 2542 มีพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มริมทะเลติดอยู่กับชายฝั่งทะเล มีประชากรในชุมชนหมู่ที่ 1 เป็นจำนวน

ทั้งสิ้น 1,421 คน แบ่งเป็นชาย 668 คน และหญิง 753 คน (ข้อมูลจากบันทึกประชาชนตำบลบางพระ เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2550)

ประชากรส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพพาณิชย์กรรม ประมง ธุรกิจส่วนตัว และรับจ้าง มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่ายตามแบบแผนของการตั้งถิ่นฐานชุมชนไทยโบราณที่มีความเอื้ออาทรต่อกัน ช่วยเหลือแบ่งปันซึ่งกันและกันและด้วยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ชุมชนนี้มีอาชีพเลี้ยงครอบครัว และด้วยลักษณะภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยต่อการประกอบอาชีพ กอปรกับความอุดมสมบูรณ์ ของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ ทำให้การหาวัตถุดิบในการผลิตเป็นเรื่องที่ง่าย สามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนเป็นอย่างมาก จนคนภายนอกชุมชนต้องเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ ในการซื้อขายแลกเปลี่ยน สินค้ากันอยู่เป็นประจำ และสำหรับสินค้าที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปนั้นได้แก่ น้ำพริกปลาหยอง ปลากระตักแห้ง กะปิ กุ้งแห้ง ปลาเค็ม ปลาหมึกแห้ง และทองม้วนสด เป็นต้น

จากการสัมภาษณ์นางสมบัติ เกตุปรางค์ เกี่ยวกับชุมชนในระยะเริ่มแรก ได้รับ การบอกเล่าว่า

. . . ชุมชนนี้มีมานานแล้ว มีมาตั้งแต่สมัยก่อนท่านเจ้าคุณมาทำโรงเลื่อยไม้ชะอีก เห็นแม่เคยบอกว่ายายได้ตั้งรกรากที่ศรีราชานี้แหละ ห่างจากตัวเมืองบางพระไปไม่กี่กิโล ซึ่งตอนนี้ที่ตรงนั้นเขาเรียกกันว่าหนองขาม ตอนแม่ของป้าเกิดก็ประมาณปี 2458, 2459 ประมาณนี้แหละ แม่ก็เลยอยู่ที่นั่นมาตั้งแต่เกิด แล้วตอนหลังที่แม่ของป้ามาเจอกันกับพ่อก็พากันย้ายมาอยู่ที่นี้ (ชุมชนตลาดล่างบางพระ) สมัยนั้นแม่บอกว่าตอนที่พ่อมาจับจองที่แถวนี้ ตอนนั้นพ่อซื้อที่ในราคา 40 บาทเอง พ่อกับแม่เลยมีสมบัติเป็นของตัวเองชิ้นแรกนั่นก็คือที่ดินที่ป้าอาศัยอยู่มาจนถึงทุกวันนี้ แม่ของป้าเลยตั้งชื่อป้าว่า “สมบัติ” ตั้งแต่นั้นมา. . . (สมบัติ เกตุปรางค์, สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2550)

. . . ป้าเกิดและก็โตที่นี้มาตลอด (หลักฐานระบุว่า เกิดเมื่อมกราคม พ.ศ.2482) ตอนนั้นป้าฟังจากแม่แล้วก็คนแก่ในชุมชนเขาเล่ากันอีกว่าสมัยก่อนแถวเมืองศรีราชาจะเป็นป่าชะส่วนใหญ่คนที่นี้ก็อยู่กันมาตั้งแต่รุ่นพ่อ รุ่นแม่ รุ่นตา รุ่นยายกันทั้งนั้นแหละ เป็นคนที่มาทำงานในโรงเลื่อยไม้ของท่านเจ้าคุณทั้งนั้น รุ่นพ่อ รุ่นตาไปทำงานในโรงเลื่อยไม้ รุ่นแม่ รุ่นยายก็ทำมาหากินกันไป เป็นแบบนี้กันมานาน ท่านเจ้าคุณแก่ใจดี ก็เลยมีคนมาทำงานกับท่านกันทั้งนั้น คนรักท่านเยอะ ท่านก็เลยมีคนงานช่วยงานเยอะมาก แล้วพอตากป่าที่มันรกร้างออก คนงานในโรงเลื่อยท่านก็จับจองที่

แถวนั้นแหละตั้งรกรากทำมาหากิน ส่วนบริเวณชุมชนเรา (ชุมชนตลาดล่างบางพระ) ก็มีมาพอ ๆ กันแหละ คนส่วนใหญ่เขาทำประมงกัน พอพอป่ามาตั้งรกรากที่นี่ได้สักพัก จับที่ทางทำมาหากินได้พอก็ออกจากโรงเลื่อยมาทำประมงกันอยู่ที่นี่จนถึงรุ่นป่านี้แหละ. . . (สมบัติ เกตุปราณค์, สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม 2550)

นางสมบัติ เกตุปราณค์ยังกล่าวเพิ่มเติมอย่างอารมณ์ดีเกี่ยวกับชุมชนในระยะเริ่มแรก

ให้ฟังอีกว่า

. . . ในตอนนั้นทุกอย่างดีไปหมด ป่าขอบนะ ป่าไม้ก็อุดมสมบูรณ์ ทะเลก็สมบูรณ์ คนก็สมบูรณ์ ป่าหมายถึงสมบูรณ์ทางใจนะ ไม่เครียดเหมือนสมัยนี้ สมัยนี้จะไรก็ต้องใช้เงินซื้อไปหมด ไปไหนคนก็ไม่ค่อยมีน้ำใจเท่าที่ควร โจรก็เยอะ ยิ่งช่วงเศรษฐกิจไม่ดี คนยิ่งพิการกันไปหมด (หัวเราะ) พิการทางใจนะ ลืมไปแล้วมั้งว่าเมืองไทยในอดีตเป็นยังไง สมัยนี้เขาเน้นกันตรงที่การแข่งขัน เขาบอกว่าจะได้ในสิ่งที่ดีที่สุด ป่าว่าไม่เสมอไปหรอกนะ สมัยก่อนไม่ต้องแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน เขาก็มีสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตเหมือนกัน หนูเชื่ออย่างป้ามัยจ๊ะ (หัวเราะ). . . (สมบัติ เกตุปราณค์, สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม 2550)

การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชาวบางพระในระยะแรกนั้น มีเพียง 4-5 หลังคาเรือน ประมาณ 3-4 ตระกูลที่มาตั้งรกรากทำมาหากิน ซึ่งสกุลที่มาอาศัยอยู่ในขณะนั้นมีเพียงสกุล เกตุปราณค์, สกุลจรัสชล และสกุลกลิ่นสุคนธ์เท่านั้น ต่อมามีการขยับขยายแต่งงานกันออกไป ทำให้คนในชุมชนบางพระมีจำนวนครัวเรือนมากขึ้น มีลูกหลานสืบสกุลมากขึ้น จึงทำให้ชุมชนบางพระมีประชากรเพิ่มมากขึ้นจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจากการสัมภาษณ์นางสมบัติ เกตุปราณค์ เล่าว่า

. . . คนที่นี่ (ชุมชนตลาดล่างบางพระ) ตอนนั้นก็ไม่มีที่บ้านหรือที่ที่ตั้ง แม่ป่าบอกว่าตระกูลเราก็คือตระกูลแรก ๆ ที่อยู่ที่นี่เขียวนะ ถ้านับตอนที่ป่าเกิดก็มีอยู่ประมาณ 4-5 หลัง มีบ้านของหมอเอียง หมอประจำตำบล บ้านป่าผิน บ้านกำนันสี จารุโรจน์ บ้านก่งโป้ แล้วก็มีบ้านป่าเองเท่านั้น ตอนนั้นก็ยังมีกันแค่นี้แหละ ส่วนใหญ่เขาไปอยู่ในตัวเมืองชลบุรีกัน มันสะดวกกว่าเราเยอะ สมัยนั้นรถราไม่มีเหมือนในสมัยนี้ จะไปไหนที่ก็ต้องเดินเท้ากันไป แม่ป่าเล่าให้ฟังว่าตอนนั้นพอป่าเป็นคนงานในโรงเลื่อยไม้ของท่านเจ้าคุณ แล้วมาอยู่กินกับแม่ที่นี่ จับที่ทางตั้งรกรากกันที่ตำบลบางพระนี้แหละ แม่บอกว่าตอนนั้นนี่ถือว่าอุดมสมบูรณ์ มีอะไรให้เราทำมาหากินเยอะ พอก็เลยปักหลักอยู่ที่นี่ อีกอย่างไปทำงานที่โรงเลื่อยไม้สะดวกด้วย บ้านป่าก็เลยอยู่ที่นี่ตั้งแต่นั้นมา เห็นกันมาตั้งแต่เล็กจนโต สนิทกันหมด อย่างแม่โต (นางนวนวารภ)

กลิ่นเจริญ) กับแม่เยาว์ (นางนงเยาว์ กลิ่นสุคนธ์) เนี่ยเขาก็เป็นลูกหลานป่าผินกับบ้านกังไโป ป่าเลยสนิทกับสองคนนี้ เพราะต้องช่วยเหลือกันตั้งแต่เด็ก ดูแลกันไป เพราะว่าว่ามันมีกันอยู่เท่านี้ ทุกวันนี้ป่าก็เห็นแม่โตกับแม่เยาว์เป็นน้องป่าไปแล้ว แล้วแม่โตกับแม่เยาว์เขาก็เคารพป่าเป็นพี่สาวเขาด้วย เพราะป่าอายุมากกว่า เลี้ยงเขาตอนเด็ก ๆ . . . (สมบัติ เกตุปรางค์, สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2550)

. . . อย่างที่บอกชุมชนเราสนิทกันมานานตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่จนมาถึงรุ่นลูกหลาน ทำให้ชุมชนเราไม่ค่อยมีปัญหาอะไร ส่วนใหญ่จะฟังจากป่านี้แหละ เขาให้ป่าเป็นคนตัดสินใจในเรื่องสำคัญ ๆ เขาไว้ใจป่า เพราะเห็นว่าป่าทำประโยชน์ให้กับชุมชนจริง ๆ ซึ่งมันก็ใช้เวลานานะ เขาดูป่ามานานตั้งแต่ป่าเป็นผู้ใหญ่บ้านจนมาถึงปัจจุบัน ตอนนั้นก็ยังมาปรึกษาขอความช่วยเหลือกันอยู่เลย อีกอย่างคนแถวนี้ก็เป็นพี่น้องป่าซะส่วนใหญ่ เพราะแม่ป่า เขามีลูก 14 คน แต่งงานมีลูกมีหลานกันออกไปก็อยู่กันในพื้นที่ไม่ได้ไปไหน อย่างน้องสาวป่า 2 คน เขาก็ทำร้านอาหารชายทะเลบางพระ อีกคนก็เป็น ผอ.ร.ร.บ้านบางพระ หลานป่าก็เป็นผู้ใหญ่บ้าน ป่าก็ไปเป็น สท. ก็เลยทำให้ความร่วมมือร่วมใจ มีมาก. . . (สมบัติ เกตุปรางค์, สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2550)

และจากการสัมภาษณ์นางจรงรัก สุขประเสริฐเพิ่มเติมในประเด็นของการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของคนในชุมชนในระยะเริ่มแรก กล่าวว่

. . . การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของคนในสมัยก่อน จะมีลักษณะเรียบง่ายตลอดแนวริมทะเลอาศัยน้ำในการดำรงชีวิตและทำประมง โดยในระยะเริ่มแรกนั้นมีคนที่มาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนไม่กี่ครัวเรือน เนื่องจากชุมชนในระยะเริ่มแรกเป็นชุมชนสังคมใหญ่อาศัยอยู่รวมกันทั้งพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย จึงทำให้จำนวนครัวเรือนมีไม่กี่ครัวเรือน แต่มาภายหลังมีการแต่งงานออกไปกับคนในท้องถิ่นกันบ้าง จากที่อื่นบ้าง ทำให้ชุมชนตลาดล่างบางพระมีประชากรเยอะขึ้น แต่คนส่วนใหญ่ก็ยังเป็นคนแถวนี้ และยังประกอบอาชีพประมง ค้าขายและรับจ้างกันอยู่. . . (จรงรัก สุขประเสริฐ, สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2551)

นางนวนารถ กลิ่นเจริญ ได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า

. . . คนที่นี้อยู่กันแล้วก็แต่งงานกันในชุมชน มีลูกมีหลานออกมากันเยอะแยะ บ้านนี้เป็นลูกหลานบ้านโน้น บ้านโน้นเป็นลูกหลานบ้านนี้ พวกเขาทั้งหมดยุคคนอื่น ๆ ที่เขาเข้ามาแล้วมาแต่งงานกันในชุมชนเราก็มีเยอะ แต่งกันแล้วก็ทำมาหากินกันอยู่ที่นี่ก็มี

คนที่อยู่ที่นี้ออกไปแต่งงานกับคนข้างนอกก็มี มีหมดแหละแต่ถ้าถามว่าผูกพันกันไหม ก็ต้องบอกว่ามีเยอะก็ลูกหลานเราทั้งนั้น อีกอย่างชุมชนเรานั้นเล็ก เห็นกันหมด ใครทำอะไรก็รู้หมด ไปมาหาสู่กันตลอด บางทีพ่อแม่บางบ้านเขาต้องออกไปทำมาหากิน เพราะที่บ้านเขาไม่ร่ำไม่รวย ก็เอาลูกมาฝากข้างบ้านเลี้ยงไว้ อย่างที่นี่ต้องรับเลี้ยง ลูกพี่เขารับกับลูกเจี๊ยะเป็นประจำ เพราะเขาต้องทำงาน ไปรับจ้างเขาบ้าง ไม่มีเวลาเลี้ยงลูก ตัวพี่มีเรือประมง ทำงานที่บ้าน พี่ก็รับไว้ อีกอย่างจะได้เอาไว้เล่นเป็นเพื่อน กับลูกหลานเรา อะไรอย่างนี้ ไม่มานั่งคิดเล็กคิดน้อยกันหรอกว่าต้องหาข้าวหาปลาให้มันกินแล้วจะเปลือง ก็กินด้วยกันกับลูกหลานเราแหละ เด็กที่นี้เลยโตมา ด้วยการเลี้ยงของคนข้างบ้าน (อย่างพี่) กับพ่อแม่มันด้วย (หัวเราะอย่างอารมณ์ดี) ก็เลยทำให้เด็กที่นี้โตมาแบบสนิทกัน. . . (นวนารถ กลั่นเจริญ, สัมภาษณ์, 29 กุมภาพันธ์ 2551)

และจากการที่เป็นชุมชนเก่าแก่จึงทำให้คนในชุมชนตลาดล่างบางพระมีความรัก ความเอื้ออาทร ความไว้วางใจ บนพื้นฐานของลักษณะความเป็นเครือญาติ เป็นเพื่อนบ้าน หรือ แม้แต่การเป็นพี่น้องกัน สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อพฤติกรรม ระบบคิดและวิถีปฏิบัติของชาวตลาดล่าง บางพระให้เป็นไปแบบไม่เป็นทางการ มีสิ่งใดที่ต้องช่วยเหลือกัน ก็มักจะช่วยกันด้วยใจจริง ไม่มีเรื่องของผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องแต่อย่างใด ซึ่งในเรื่องของการประกอบอาชีพ การช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน การมีน้ำใจ ความรัก ความเอื้ออาทร ชุมชนตลาดล่างบางพระถือว่าไม่เป็นสองรองใคร จากคำสัมภาษณ์นางนวนารถ กลั่นเจริญ กล่าวว่า

. . . ตอนที่พี่เกิด บ้านพี่ก็อยู่ที่นี้แล้ว คนที่นี้ประกอบอาชีพประมงกัน พ่อของพี่เป็น ชาวประมงแล้วก็รับต่อเรือด้วย พ่อพี่กับพ่อของยายบัตติเป็นเพื่อนกัน พี่กับยายบัตติเลยสนิทกัน พี่อายุน้อยกว่ายายบัตติเป็นสิบ ๆ ปี แม่บอกว่าตอนเด็ก ๆ ยายบัตติเป็นคนเลี้ยงพี่มา เพราะพ่อกับแม่ต้องทำงาน พี่ก็เลย นับถอยยายบัตติเหมือนแม่พี่คนหนึ่งเลย เราก็เลยอยู่ด้วยกันแบบพี่น้องกันไปแล้ว คนที่นี้ส่วนใหญ่ก็เป็นพี่เป็นน้องกันทั้งนั้น เหมือนที่ยายบัตติบอกแหละ มีลูกมีหลานแต่งงานกัน ในชุมชน นอกชุมชนบ้าง แต่ก็มาอยู่กันที่นี่แหละ ความผูกพันมันมีสูงไง ก็เลยไม่มีใคร อยากไปที่ไหน อยู่กันที่นี้มันอบอุ่น อยู่แบบสบาย ๆ ช่วยเหลือกันไป. . . (นวนารถ กลั่นเจริญ, สัมภาษณ์, 29 กุมภาพันธ์ 2551)

. . .สมัยก่อนเรือประมงยังมีไม่ค่อยเยอะเหมือนในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ยังเป็นเรือประมงเล็ก ๆ หาปลาได้ไม่ค่อยเยอะ อาศัยว่าจะต้องออกเรือบ่อย ๆ เท่านั้นเองถึงจะได้ปลาเยอะ ๆ ส่วนบ้านไหนที่มีเรือประมงใหญ่หน่อย เขาก็จะให้คนที่ไม่มีเรือมาเป็นลูกเรือ แล้วก็แบ่งปลาให้ไปกิน เรียกว่าช่วยกันไปตามอัตภาพนั่นแหละ ทำงานกันภายในชุมชนเราทั้งนั้น เงินนะเรื่องเล็ก แต่การช่วยเหลือกันนะเรื่องใหญ่. . . (นวนิยาย กัลป์เจริญ, สัมภาษณ์, 29 กุมภาพันธ์ 2551)

. . .ข้าวของสมัยก่อนไม่แพงเหมือนในสมัยนี้ สมัยก่อนมีอะไรก็แลกกันไป อย่างฝั่งโน้นเขามีไม้เยอะ ของป่าหาได้ง่าย แต่อยู่ไกลทะเล เขาก็จะไม่ซื้อของทะเลกินกัน ส่วนคนที่นี้ (ชุมชนตลาดล่างบางพระ) มีของทะเลเยอะ จับปลา ของทะเลได้ที่ละมาก ๆ มีเหลือเพื่อ เราก็เอามาแลกกันโดยไม่ต้องซื้อหา แลกกันแบบไม่ต้องใช้เงิน แต่ใช้เป็นของแลกกัน ถ้ามาใช้ในสมัยนี้สงสัยจะไม่ได้ เพราะเดี๋ยวนี้ข้าวของข้าวปลาอาหารมันแพงมาก คิด ๆ ดูแล้วบางทีพี่ก็อยากจะกลับไปใช้ชีวิตแบบเมื่อก่อน สบายดี เงินแทบไม่ต้องใช้เลย. . . (นวนิยาย กัลป์เจริญ, สัมภาษณ์, 29 กุมภาพันธ์ 2551)

นางสมบัติ เกตุปรารักษ์ กล่าวเพิ่มเติมต่อจากนางนวนิยาย กัลป์เจริญว่า

. . .คนบางพระเราขยันนะหนู ดูลิเมื่อก่อนไม่มีอะไรเลย มีแค่หนึ่งสมอกับสองมือ ทำมาหากินกันไป ต้องต่อสู้ดิ้นรนเลี้ยงดูตัวเอง แต่ก็มีบ้านมีอาชีพเลี้ยงดูกันมา พวกเราทำทุกอย่างบนพื้นฐานความดีนะหนู ไม่ไปทำร้ายใคร ไม่ไปเอาของใคร ไม่เบียดเบียนใคร บ้านก็ไม่ต้องลืดอกเหมือนในสมัยนี้เลย เพราะไม่มีใครเอาอะไรของใครไป พุดไปพุดมาก็วนมาที่เรื่องเดิม คือเรื่องการเมืองน้ำใจ เอื้ออาทรต่อกัน แต่มันเป็นเรื่องจริงที่ป่าอยากเล่าให้ฟัง หนูเป็นคนรุ่นใหม่ นะเคยเห็นสังคมแบบนี้มั้ยจ๊ะ คงมีแค่ตอนเป็นเด็กละสิ (หัวเราะ) ไม่แปลกหรอกจ้ะ เพราะเดี๋ยวนี้คนรุ่นใหม่เขาส่งลูกไปเรียนไกล ๆ ไกลหูไกลตา กลับมาบ้านทีก็อาทิตย์ละครั้ง หนักหน่อยก็เดือนละครั้งไปเลย ที่แย่สุดคือไม่กลับมาเลย พอกลับมาเรียนไม่จบบ้าง อี๊ย. . .ปวดหัว (หัวเราะ) ป้าถึงภูมิใจในสิ่งที่ป่าอยู่มาไง สำนึกรักบ้านเกิดนะดีที่สุดที่สุด ไปอยู่ที่ไหนก็ไม่สุขใจเท่าที่บ้านเราหรอก ไม่งั้นจะมีโฆษณาออกมาให้เราได้อยู่กันในเรื่องของการสำนึกรักบ้านเกิดหรอก ถ้ามันเป็นสิ่งไม่ดี เขาไม่เอามาโฆษณาให้เราได้อยู่กันหรอก. . . (สมบัติ เกตุปรารักษ์, สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2551)

การประกอบอาชีพของคนในชุมชนตลาดล่างบางพระนับว่ามีความหลากหลาย เพราะนอกจากจะมีอาชีพประมงแล้วนั้น การถ่ายทอดฝีมือในเรื่องของการทำอาหาร ทำขนม จากรุ่นสู่รุ่นของชาวตลาดล่างบางพระก็ไม่ได้ยิ่งหย่อนไปกว่าใคร ซึ่งจากการสัมภาษณ์นางนงเยาว์ กลิ่นสุคนธ์ ผู้ที่เติบโตและอาศัยอยู่ในชุมชนตลาดล่างบางพระมาโดยตลอด และมีฝีมือในเรื่องของการทำอาหาร ทำขนม กล่าวว่า

. . . คนที่นี่โชคดีที่มีคนมีฝีมือทางด้านการทำอาหาร ทำขนมกันเยอะ เพราะว่าได้รับความรู้มาจากคนสมัยก่อน รุ่นพ่อแม่เราที่ต้องเลี้ยงปาก เลี้ยงท้อง เลี้ยงลูกกันเอง ไม่มีเงินมากที่จะมาให้ลูกเยอะเหมือนกับคนในสมัยนี้ ในสมัยนั้นพวกพี่ไปเรียนหนังสือ กลับมาบ้านก็ต้องมานั่งทำขนมช่วยพ่อแม่ เพื่อที่ตอนเช้าแม่จะได้เอาไปขาย พี่จะเล่าให้ฟังว่า ตอนนั้นพี่กับพี่สาวของพี่ต้องมานั่งหลังซดหลังแข็งทำขนมกันจนดึกทุกวัน เพราะถ้าพวกพี่ไม่ทำ พ่อกับแม่ก็ไม่มีใครช่วย แล้วก็ไม่มีเงินส่งพวกพี่ไปเรียน ตอนนั้นพี่ก็ช่วยได้เล็ก ๆ น้อย ๆ เพราะพี่เป็นลูกคนเล็ก แม่ก็จะใช้พี่สาวซะมากกว่า ส่วนตัวพี่ก็มีหน้าที่ตัดใบตอง ทาน้ำมันใบตอง ห่อขนม แต่ในเรื่องของการกวนไส้ขนม การปรุงรสอาหาร หรือการเอาไปนึ่ง จะเป็นหน้าที่ของพ่อพี่ พี่สาวพี่ แล้วก็แม่พี่ แต่ด้วยความที่พี่ต้องช่วยแม่ทำตั้งแต่เล็กจนโต ทำให้พี่กับพี่สาวได้รับสูตรอาหาร การทำขนมจากแม่ มาเลี้ยงปากเลี้ยงท้องพี่ได้มาถึงปัจจุบัน อีกอย่างที่นี่วัตถุดิบในการผลิตหาได้ง่าย เราอยู่ติดทะเล ของก็ถูก ทำให้เราผลิตสินค้าได้ที่ละมาก ๆ และมีคุณภาพอีกด้วย . . . (นงเยาว์ กลิ่นสุคนธ์, สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2551)

นอกจากนั้นแล้ว นางนวยนารถ กลิ่นเจริญ ยังกล่าวเพิ่มเติมอย่างอารมณ์ดีว่า

. . . ฉันก็อยู่ที่นี้มาตั้งแต่เด็ก ก็จะช่วยแม่ของแม่เยาว์เขาแหละ คือต้องช่วยแม่ทำกับข้าวเอาไปขายที่ตลาด ที่บ้านฉันดีกว่าแม่เยาว์หน่อยคือ แม่ฉันมีลูก 8 คน เป็นผู้ชาย 4 คน เป็นผู้หญิง 4 คน พ่อก็เลยมีผู้ช่วยในเรื่องของกำลังแรงที่ต้องยกขนมอาหารไปนึ่ง สมัยก่อนเราทำขนม อาหารจะใช้ฟืน ไม่ได้ใช้เตาแก๊สเหมือนกับสมัยนี้ ตอนนั้นจำได้ว่าถ้าเป็นช่วงเทศกาล วันตัดบาตรเทโว วันสงกรานต์ วันอะไรที่มันเกี่ยวกับงานบุญเนี่ย จะต้องมีคนมาส่งขนม ส่งอาหารกับแม่ที่ละมาก ๆ พอถึงวันนั้นที่ไร ฉันอยากจะทำตัวไปจากบ้านไปเลย จะได้ไม่ต้องทำ แต่ฉันก็ทำไม่ได้ต้องมานั่งรวมกับพี่ ๆ บั้นขนมบ้าง หยอดห่อหมกใส่กระทงบ้าง ทำทองม้วนสดบ้าง เยอะไปหมด เตาก็มีแค่สองเตา จะทำอะไรก็ต้องรอให้เสร็จก่อน แล้วค่อยทำอีกอย่างกว่าฉันจะได้นอน โนนแหละไปเที่ยวขี้ดิน ตีหนึ่งประจำ เข้าตื่นมาก็ต้องไปเรียน พอเลิกถึง

ตอนนั้นที่ไร ฉันรู้สึกว่ายเหนื่อยทุกที แต่มันก็เป็นธรรมชาติของชีวิตที่พวกเรารุ่น ๆ ฉันต้องเจอ พวกเราที่รุ่น ๆ เดียวกันเจอกันทุกคน แต่ก็ได้สูตรการทำขนม การทำอาหารมาจากแม่ฉันแหละ ทำให้ฉันขายของได้เงินมาใช้จ่ายทุกวันนี้ ก็เลยนึกขอบคุณที่เมื่อก่อน ฉันต้องลำบากมาก่อน ตอนนั้นก็เลยสบาย... (นวนารถ กลั่นเจริญ, สัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2551)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าชุมชนตลาดล่างบางพระได้รับการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องของการทำอาหาร ขนมมาใช้ในการประกอบอาชีพเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวนอกเหนือไปจากการทำประมงในเรื่องของการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นางสมบัติ เกตุปรารักษ์กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า

... พวกเรานะดีกว่าที่อื่นตรงที่ว่าพวกเราสนิทกันหมด ช่วยเหลือกันมาตลอด ทำให้การทำงานในชุมชนหรือทำให้ครอบครัวนั้นมีแต่สิ่งดี ๆ ใจที่มันเกรงก็มีบ้างเหมือนกันตามประสาคนวัยรุ่นที่โตมาไม่ทันลำบากเหมือนรุ่นปู่ เกิดมาสบายกันแล้ว พ่อแม่ทำมาหาเลี้ยงให้หมด ก็ไม่ค่อยรู้ค่าของเงินหรือการช่วยเหลือกันสักเท่าไร แต่พวกเราที่ปลูกฝังในเรื่องของการมีน้ำใจ เห็นชุมชนสำคัญให้พวกเขาเนาะ เพราะปู่เชื่อว่าการมีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นเป็นพื้นฐานทางจิตใจที่ดีในลำดับต้น ๆ พวกเขาจะสามารถอยู่ในสังคมที่รุ่นวายในขณะนี้ได้ เรียกว่ามีภูมิคุ้มกันที่ดีวางั้นหะ (หัวเราะ)... (สมบัติ เกตุปรารักษ์, สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2551)

... สมัยก่อนเราอยู่กันแบบพึ่งพาอาศัยกัน ใครมีอะไรช่วยเหลือกันก็ได้ก็ช่วยเหลือกันไป เรียกว่าใจซื่อใจกันก็ว่าได้ ไม่มานั่งคิดมากกันว่าต้องใช้เงินเท่าไรงานถึงจะเสร็จ อย่างนั้นปู่ว่ามันเครียดนะ พวกเราอยู่กันแบบเรียบง่าย ใครมีอะไรก็แบ่งปันกันไป หาอะไรมาได้ก็แบ่งกัน บ้านไหนไม่มีกิน เราก็ช่วยกัน พวกเรายึดคติที่ว่ารวมกันเราอยู่ แยกกันอยู่มีแต่ตาย (หัวเราะ) พวกเราทุกคนเลยต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อีกอย่างเราได้เรียนรู้จากรุ่นพ่อรุ่นแม่ของเรามา พ่อแม่ของปู่เขาใจดี เห็นพวกพ่อลำบากไม่ได้ ต้องช่วยเหลือตลอด ตรงนี้มันทำให้ปู่ซึมซับมา แล้วมันก็เข้าเส้นปู่แล้วด้วย เห็นใครลำบากเป็นไม่ได้ มันไม่มีความสุขเลย ที่เล่ามาไม่ได้คุณนะหนู คือปู่จะบอกว่าถ้าหนูเห็นใครลำบากแล้วเข้าไปช่วย ได้เห็นเขายิ้ม เห็นเขามีความสุข มันจะทำให้หนูมีความสุข มีรอยยิ้มไปด้วย อีกอย่างสิ่งที่จะติดตัวหนูไปตลอดชีวิตก็คือความดี ความสบายใจ หนูจะมีแต่ความเจริญ เพราะคนอื่นเขาอวยพรให้หนูมีความสุขไง ทุกวันนี้ปู่บอกได้เลยว่าปู่มีความสุขมาก จริง ๆ นะหนู... (สมบัติ เกตุปรารักษ์, สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2551)

ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันซึ่งกันและกัน ผู้กษัตริย์ใคร่กลมเกลียวกันของชาวตลาดล่างบางพระนับว่ามีอยู่มาก เนื่องจากมีการสังสรรค์กันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในเรื่องของการช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก คนในชุมชนอย่างเต็มที่ ซึ่งในประเด็นนี้ นางสมบัติ เกตุปรางค์ เล่าให้ฟังอย่างอารมณ์ดีว่า

... ป้ามีความผูกพันกับสถานที่แล้วก็คนที่นี้ เราช่วยกันทำมาหากิน ใช้แรงจากคนในชุมชนหมด ไม่ว่าจะเป็นคนจับปลา ขายปลา ทำอาหาร ทำขนม เรียกได้ว่าหาหากินค้าก็ว่าได้ พวกเราถูกปลูกฝังให้ทำมาหากินเลี้ยงคนในครอบครัวก่อน ปู่ย่าตายาย พ่อแม่เราเขาปลูกฝังพวกเราไว้อย่างนั้น ถ้าตัวเองยังลำบากคงจะไปช่วยคนอื่นเขาไม่ได้ พอเวลาคนในชุมชนออกเรือประมง กลับมาบ้านก็แบ่งส่วนหนึ่งไว้สำหรับกินกันในครอบครัว ส่วนที่เหลือเราถึงเอาไปขาย ตอนนั้นเรื่องเงินมันไม่ใหญ่เหมือนในสมัยนี้ สมัยนั้นเรื่องน้ำใจกับครอบครัวต้องมาก่อนเรื่องอื่น ป้ายังจำได้ว่าพ่อของป้ามักจะให้ป้าเอาปลาที่บ้านเราหามาได้ส่วนหนึ่งไปให้กับตาชู (คนขอทาน) ที่ไม่มีข้าว ไม่มีกับข้าว เป็นคนจากถิ่นอื่นพลัดมาอยู่ในชุมชนเรา พ่อบอกว่าถ้ายังไม่ตายก็ช่วยเหลือกันไป เพราะแก่แก่แล้ว ออกไปทำมาหากินอะไรคงไม่ไหวแล้ว อีกอย่างดวงตาของแกก็ฟางด้วย คนในชุมชนเลยช่วยกัน บางบ้านก็เอาผ้าห่ม ถ้วย ชาม กะละมัง แล้วแต่ใครมีอะไรก็ช่วยกันไป ดูแลกันอยู่เป็นปี ๆ จนกระทั่งแกตายนั่นแหละ แต่พวกเราก็ไม่เคยมองว่าแกเป็นภาระอะไรของพวกเราหรอกนะ ถือซะว่าแกเป็นคนในชุมชน ไม่คิดมาก ช่วยกันได้เท่าที่มีกำลัง จนกว่าจะช่วยเหลือกันไม่ไหวนั่นแหละ... (สมบัติ เกตุปรางค์, สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2551)

จากภาพรวมจะเห็นได้ว่าชุมชนตลาดล่างบางพระในอดีตนั้น ผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนจะมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เอื้ออาทรกัน แจ่มใส แบ่งปัน มีน้ำใจซึ่งกันและกัน โดยไม่คิดว่าเป็นเรื่องใหญ่แต่อย่างใด มีการสืบทอดพร้อมทั้งถ่ายทอดเรื่องราวดี ๆ สู่คนรุ่นหลังให้ได้ตระหนักถึงการมีมิตรจิตมิตรใจที่ดีต่อกันทั้งในยามปกติและในยามคับขัน สิ่งเหล่านี้ถือเป็นสิ่งที่เกาะเกี่ยวร้อยเรียงเรื่องราวในอดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ดั่งงามในสังคมไทย

จากการศึกษาพบอีกว่า นอกจากบางพระจะเคยเป็นที่ตั้งเมืองและอำเภอก่อนแล้ว บางพระยังเคยเป็นที่ตั้งกองทหารเรือมาก่อนสดหีบ (100 ปีศรีราชา, 2547, น. 115) มีประวัติบันทึกว่าเมื่อปี พ.ศ.2445 พระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้าอาภากรเกียรติวงศ์ (กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์) ทรงจัดตั้งกรมทหารเรืออย่างถาวรขึ้นที่บางพระ โดยรวมบุตรหมู่ทหารชลบุรี บางพระเข้าเป็นพวกเดียวกัน ต่อมายังรวมบุตรหมู่ทหารจากระยอง ไปจนถึงตราด มาไว้ที่กรมทหารเรือ

บางพระด้วย การจัดการเรือชายทะเลครั้งนั้น พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าอาภากรเกียรติวงศ์ ได้ทรงจัดตั้งกรมทหารราบ ทหารปืนใหญ่ รวมทั้งกองเสปียงพาหนะขึ้นหลายกอง ทรงถือนทหารจำนวนมากจากกรุงเทพฯ ให้ไปประจำกองทหารต่าง ๆ ที่บางพระ พระองค์ได้ทรงจัดวางระเบียบแบบแผนของทหาร ตลอดจนการเลี้ยงดูเกือบจะนับได้ว่าสมบูรณ์แบบ การฝึกหัดเป็นไปอย่างเข้มแข็ง ทหารเรือชายทะเลจึงค่อยเป็นรูปร่างขึ้น แต่ก็ยังเป็นเพียงการฝึกหัดและตั้งรูปขึ้นมาเฉพาะที่บางพระแห่งเดียวเท่านั้น ต่อมาเมื่อพระองค์เจ้าอาภากรเกียรติวงศ์เสด็จกลับกรุงเทพฯ กองทหารที่บางพระก็เสื่อมลงโดยลำดับ ทั้งยังไปก่อเรื่องเดือดร้อนเป็นที่หวาดหวั่นแก่ประชาชนโดยทั่วไปด้วย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดเกล้าฯ ให้ผ่อนบุตรหมู่ทหารกลับไปเมืองเดิม

ในประเด็นนี้จากการสัมภาษณ์นางนงเยาว์ กลิ่นสุคนธ์ กล่าวว่า

. . . เคยได้ยินเหมือนกันว่าเมื่อก่อนที่บางพระเราเคยเป็นที่ตั้งกองทหารเรือมาก่อน สัตหีบ เลยทำให้คนที่เรามีฝีมือทางด้านเรือ เมื่อก่อนนี่ก็เขาเองว่าเขาต่อเรือกันเก่งก็เพราะว่าที่นี่เป็นหมู่บ้านชาวประมง เขาก็เลยต่อเรือกันได้สวย แต่พอฟังจากแม่ จากพี่ ที่เล่าว่าที่บางพระตอนที่กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ทรงมาจัดตั้งกรมทหารเรืออย่างถาวรขึ้นที่บางพระ ตอนนั้นทหารเดินเข้าเดินออกเยอะมาก มีการฝึกหัดทหารทุกรูปแบบ มีการต่อเรือกันเอง โดยช่างไม้ฝีมือดีของที่นี่ เลยทำให้ต้องต่อเรือกันด้วย คนในชุมชนเราเลยมีฝีมือแล้วก็ถ่ายทอดกันมาเรื่อย ๆ พอทำเยอะ ๆ เข้าก็เกิดความชำนาญ ฝีมือประณีต งานมีความละเอียดอ่อนและใช้งานได้นาน เลยได้ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงทุกวันนี้ คนในชุมชนก็ยังต่อเรือประมงกันเอง เพราะสมัยก่อนไม้มันหาง่าย มีแต่ไม้ดี ๆ ไม่อ่อนปวกเปียกเหมือนในสมัยนี้ สมัยนี้ไม้แพงแล้วยังไม่ดีอีก หนูไปดูเรือสมัยนี้สีไม้มันจะไม่ค่อยดีหรอกนะ มันจะบาง ๆ บางลำไม้มันบาน ทำให้เรือรั่ว. . . (นงเยาว์ กลิ่นสุคนธ์, สัมภาษณ์, 29 กุมภาพันธ์ 2551)

นอกจากนี้นางนงเยาว์ กลิ่นสุคนธ์ ยังเล่าให้ฟังอีกว่า

“ . . . การเข้ามาฝึกทหารของกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ในครั้งนั้น เลยทำให้ชาวบางพระ และคนในชุมชนตลาดล่างบางพระมีฝีมือติดตัวในเรื่องของการต่อเรือ เป็นอีกหนึ่งอาชีพที่คนที่นี่ทำกันมาจนถึงปัจจุบัน. . . ” (นงเยาว์ กลิ่นสุคนธ์, สัมภาษณ์, 29 กุมภาพันธ์ 2551)

ในอดีตบางพระเคยมีบ่อน้ำร้อน ซึ่งเป็นน้ำร้อนผุดขึ้นจากใต้ดินธรรมชาติ ชาวบ้านในสมัยนั้นนิยมไปเที่ยวอาบกันมาก ในเรื่องนี้นางสมบัติ เกตุประจักษ์เล่าให้ฟังว่า

. . . ที่นี้มีบ่อน้ำร้อน เป็นน้ำที่มาจากใต้ดิน คนที่นี่ส่วนใหญ่ชอบไปอาบน้ำกันที่นั่น ตักมาไว้อาบที่บ้านบ้าง เพราะคนโบราณเขามีความเชื่อว่าบ่อน้ำร้อนแห่งนี้ เป็นบ่อ

น้ำศักดิ์สิทธิ์ เป็นน้ำบริสุทธิ์ที่มาจากธรรมชาติสามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ให้กับคนทั่วไปได้ มีอยู่ครั้งหมอเอียง (หมอประจำชุมชน ปัจจุบันเสียชีวิตไปแล้ว) ได้พาคนกรุงเทพฯที่เป็นอัมพฤกษ์ที่ขามรักษาที่นี่ ได้แช่น้ำ บวกกับการนวดน้ำมันของพระที่แก ปลูกเสกตามความเชื่อที่แกเรียนมาจากคนสมัยก่อนในเรื่องของพิธีกรรมคาถา พอกลับไปได้สักพักอาการเขาดีขึ้น เขาเริ่มขยับได้ ไม่ปวดขาอีก ทำให้ยังมีคนรำลึกกันว่า น้ำจากบ่อน้ำร้อนนี้เป็นยาวิเศษ รักษาโรคภัยได้ เลยทำให้คนในสมัยนั้นชอบมาแช่น้ำที่นี่กัน... (สมบัติ เกตุปรารงค์, สัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2551)

แต่ต่อมาบริเวณบ่อน้ำพุร้อนได้ถูกสร้างเป็นอ่างเก็บน้ำ ได้มีการสร้างอาคารคล้ายกระโจมครอบบ่อน้ำร้อนไว้แล้วต่อท่อน้ำร้อนออกมาไว้ด้านหน้าเขื่อนอ่างเก็บน้ำ แต่น้ำที่ไหลออกมาจากท่อไม่ร้อนเหมือนก่อน ต่อมามีการขยายอ่างเก็บน้ำให้ใหญ่ขึ้น กระโจมที่สร้างครอบบ่อน้ำร้อนก็ถูกน้ำท่วมจนมองไม่เห็น บ่อน้ำร้อนบางพระจึงสูญหายไปกลายเป็นอดีต แต่มีอ่างเก็บน้ำบางพระขนาดใหญ่ ขึ้นมาทดแทน และอ่างเก็บน้ำบางพระแห่งนี้เป็นแหล่งผลิตน้ำประปาเลี้ยงชาวชลบุรีจนทุกวันนี้

ในเรื่องของวัฒนธรรมประเพณีในชุมชนพบว่า ผู้คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้จะนิยมทำบุญ ในช่วงวันสำคัญทางศาสนา โดยจากการศึกษาจากเอกสารพบว่า มีวัดและสถานที่ที่สำคัญ ดังนี้

1. วัดบางพระวรวิหาร เป็นวัดดั้งเดิมแต่โบราณ สร้างขึ้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ต่อมารัชกาลที่ 4 ได้เสด็จประพาสฝั่งเมืองชายฝั่งตะวันออก ทรงเห็นว่าค่อนข้างทรุดโทรม จึงได้บูรณปฏิสังขรณ์และยกฐานะเป็นอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร และเมื่อครั้งวันที่ 23 มิถุนายน 2511 ซึ่งต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (ร.9) พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงยกช่อฟ้าเอกพระอุโบสถ และทรงปลูกต้นพิภูลกับต้นจันไว้หน้าพระอุโบสถอย่างละต้นซึ่งยังยืนต้นอยู่จวบจนปัจจุบัน ภายในวัดจะมีรูปหล่อของอดีตเจ้าอาวาส 3 องค์ เป็นที่เคารพ ศรัทธาของชาวบ้าน ได้แก่ หลวงปู่ฉิ่ง, หลวงปู่กั้ง และหลวงปู่บุญ

2. วัดเขาบางพระ ตั้งอยู่ทางด้านล่างของพระพุทธรูปบางพระ มีการสร้างรูปปั้นพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร (กวนอิม) ขนาดใหญ่ไว้เพื่อให้ประชาชนได้มาสักการะบูชา

3. วัดวิเวการาม สร้างในช่วงรัชกาลที่ 4 เดิมชาวบ้านเรียกว่า “วัดนอก” โดยวัดนี้เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ

4. พระพุทธรูปบางพระ เป็นที่ประดิษฐานรอยพระพุทธรูปจำลอง ซึ่งได้รับการบูรณะในสมัยรัชกาลที่ 4 โดยที่ยอดมณฑป ณ ที่ประดิษฐานรอยพระพุทธรูปจำลองนั้น จะมี

จุดชมวิว สามารถมองเห็นเกาะสีชังได้อย่างชัดเจน ซึ่งในช่วงกลางเดือน 3 ของทุก ๆ ปีจะมีการจัดงานนมัสการพระพุทธรูปาทัน

5. ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ศาลนี้สร้างขึ้นเมื่อหลายร้อยปีมาแล้ว บริเวณที่สร้างเป็นที่ตั้งของเมืองโบราณ โดยมีการบูรณะซ่อมแซมขึ้นในปี พ.ศ.2545 และจัดให้มีการทำบุญประจำปี ในวันที่ 31 ธันวาคมของทุกปี

6. บ่อน้ำพุร้อนบางพระ ในอดีตเป็นที่ตั้งบ่อน้ำพุร้อนเก่า ซึ่งถือว่าเป็นบ่อน้ำพุร้อนแห่งนี้เป็นวัตถุเก่าแก่ และใช้เป็นตราสัญลักษณ์ของเทศบาลตำบลบางพระตั้งแต่ปี พ.ศ.2506 เป็นต้นมา

7. คู่ต่อเรือ การต่อเรือด้วยไม้ของชาวบางพระ ถือเป็นงานอนุรักษ์อาชีพดั้งเดิมของบรรพบุรุษเอาไว้ เนื่องจากตำบลบางพระเคยเป็นที่ตั้งกองทหารเรือมาก่อนสัทธิบนั่นเอง ทำให้มีอาชีพการต่อเรืออยู่บ้างมาจนถึงปัจจุบัน

ประเด็นเรื่องการให้ความสำคัญกับประเพณี วัฒนธรรมในชุมชน นายล่อง พยนต์ ผู้ที่เป็นแกนนำของชุมชนทางด้านพิธีกรรมทางศาสนา กล่าวว่า

. . . คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนทุกคนล้วนแต่นับถือศาสนาพุทธด้วยกันทั้งสิ้น พวกเรานิยมทำบุญในช่วงวันสำคัญทางศาสนา โดยจะร่วมกันบอกบุญกับผู้ที่อยู่ในชุมชน เพื่อไปทำบุญกัน ตามประเพณีในวันพระและวันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ ซึ่งทุกคนถือว่าวันนั้นเป็นศุภณย์รวมทางจิตใจและสามารถทำให้ทุกคนมารวมตัวกันเพื่อทำบุญตามความเชื่อทางพระพุทธ ศาสนาได้. . . (ล่อง พยนต์, สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2551)

นอกจากนั้นแล้วยังมีประเพณีแห่พญายม ซึ่งเป็นประเพณีที่ชาวตำบลบางพระได้ปฏิบัติกันมานาน จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของชาวบางพระ เนื่องจากไม่ปรากฏว่ามีประเพณีแห่พญายมในท้องถิ่นใดของประเทศไทย ประเพณีแห่พญายมของตำบลบางพระจึงเป็นประเพณีเฉพาะสังคม มีขั้นตอนการปฏิบัติที่ยึดถือกันมาจนเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

นายล่อง พยนต์ ผู้ที่เป็นแกนนำของชุมชนทางด้านพิธีกรรมทางศาสนา กล่าวว่า . . . ประเพณีแห่พญายมนั้น ชาวบางพระเราทำกันมานานตั้งแต่สมัยหลวงพ่อกัง (เจ้าอาวาสวัดบางพระวรวิหารในขณะนั้น) เป็นผู้คิดริเริ่มเรื่องการแห่พญายมขึ้นเป็นครั้งแรกในวันสงกรานต์วันสุดท้ายของคนสองฝั่งคลอง โดยมีจุดประสงค์หลักเพื่อเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนสองฝั่งคลอง เนื่องจากสมัยนั้นตำบลบางพระแบ่งเป็นสองฝั่งคลอง คือ ฝั่งบ้านไร่กับฝั่งท้ายบ้าน ถนนหนทางไม่สะดวก มีรถยนต์เพียง 2-3 คัน การเดินทางต้องใช้การเดินเท้าเพื่อจะไปมาหาสู่กัน นอกจากนี้เมื่อมี

ผู้เจ็บป่วย การไปรักษาต้องเดินทางเท้า ไปโรงพยาบาลสมเด็จพระญาณ ศิริราชา บางครั้งเดินทางไปไม่ทันเสียชีวิตระหว่างทาง เหตุการณ์เช่นนี้ ทำให้ประชาชน สองฝั่งคลองเกิดความเชื่อว่าพญายมมาเอาชีวิตไป ทำอย่างไรจึงจะตัดเป้าความเจ็บป่วย ความตาย ให้พ้นไป จึงคิดหาวิธีการสร้างหุ่นพญายมขึ้นโดยเน้นความน่ากลัวเป็นหลัก เพื่อจะได้นำความชั่วร้ายต่าง ๆ นานา ผากไว้กับองค์พญายมแล้วนำไปลอยน้ำในเวลาโพล้เพล้ ซึ่งเชื่อว่าเป็นเวลาของพญายม การสร้างหุ่นพญายมก็เป็นไปอย่างง่าย ๆ โดยชาวบ้านช่วยกันทำ วัสดุที่ใช้ได้แก่ โครงไม้ไผ่ ฟางข้าว กระดาษ ถุงบรรจุปูนซีเมนต์ สร้างเป็นองค์พญายมแล้วแต่งแต้มด้วยดินหม้อและดินสอพอง ให้แลดูน่าเกรงขาม ใช้ไม้ไผ่ทำเสี้ยนสำหรับหามเมื่อนำไปแห่ ลูกตาใช้วัสดุที่เน้นให้ดูน่ากลัวสำหรับสถานที่ที่พญายมอยู่ที่บ้านนายเป๊ะ บัวเขียว ซึ่งอยู่บริเวณท้ายบ้าน (ข้างร้านบางพระสีฟ้าในปัจจุบัน) เมื่อสร้างเสร็จ ก็ทำการเบิกเนตร แห่ไปลอยทะเล แต่ก่อนที่จะลอยทะเลไป ก็จะมีการละเล่นพื้นบ้านต่าง ๆ เช่น แม่ศรีผีหนู แล้วจึงให้ชายฉกรรจ์จำนวน 4 คน หามหุ่นพญายม ลงไปลอยทะเลในเวลาโพล้เพล้ ประเพณีจึงเกิดขึ้นจากชุมชนสองฝั่งคลองนี้เอง. . . (ล่อง พยงค์, สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2551)

. . . เหตุผลที่ต้องปั้นพญายมก็มาจากความเชื่อว่า พญายมเป็นเจ้าของความตาย เพื่อให้ นำความทุกข์โศกโรคภัยต่าง ๆ ไปกับตัว ชาวบ้านจะได้ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ เป็นการสะเดาะเคราะห์ และเป็น การเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในตำบลบางพระด้วย งานนี้จะเริ่มหลังวันสงกรานต์ โดยวันที่ 17 เมษายนของทุกปี เราถือเป็นวันสุกดิบ ชาวบ้านที่นี้จะนำพญายมมาตั้งไว้กลางลานในตอนเย็น นิมนต์พระสงฆ์จำนวน 9 รูป มาเจริญพระพุทธมนต์เย็นแล้วสวดเบิกเนตร ในงานนี้จะมีการตั้งกองผ้าป่าขึ้นเพื่อ ชาวบ้านจะได้ช่วยกันทำบุญเอาเงินเข้าวัด ชาวบ้านจะพาลูกหลานนำข้าวปลาอาหารมาถวายพระที่มาเจริญพระพุทธมนต์ แล้วก็ร่วมกันกินอาหารด้วยกัน เป็นที่ สนุกสนานกันทีเดียว และยังมี การขายธงปักตอกแต่งพระทรายและช่วยกันทำบุญกองผ้าป่า (นำเงินไปซื้อสิ่งของเข้าวัด) ด้วย พอถึงเวลาเกือบพลบค่ำ พระสงฆ์ 9 รูป ก็ จะสวดชัยมงคลคาถา ชาวบ้านก็จะจุดธูปเทียนอธิษฐาน ขอความมีโชคแก่ตนเอง และครอบครัว ขอให้ภูตผีปีศาจสิ่ง ชั่วร้าย ความทุกข์โศกโรคภัยจางไปกับพญายม นั้นเสีย พอเสร็จพวกหนุ่ม ๆ ในหมู่บ้านจะแบกพญายมลงเรือแล้วลากไปในทะเล ให้

ไกลที่สุดเท่าที่จะไกลได้ กว่าพิธีจะจบ ก็พลบค่ำพอดี. . . (ล่อง พยงค์, สัมภาษณ์,
18 มกราคม 2551)

นอกเหนือจากประเพณีแห่พญายมแล้ว ชาวบางพระยังมีประเพณีกองข้าว หรือที่
ชาวชุมชนตลาดล่างบางพระเรียกกันว่า “พิธีกองข้าว” นั่นเอง

พิธีกองข้าวของชุมชนตลาดล่างบางพระ จะทำกันเป็นประจำปี โดยถือกันว่า
เมื่อทำแล้วจะทำให้บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุข ประชาชนไม่เจ็บไข้ได้ป่วย เป็นงานเกี่ยวกับการเชิญ
เจ้าเข้าทรง ณ ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง และจะทำกันเป็นประจำ 3 วันสุดท้ายก่อนสิ้นปี ซึ่งนางสมบัติ
เกตุปรางค์เล่าให้ฟังว่า

. . . ชุมชนเรานอกเหนือจากมีประเพณีแห่พญายมแล้ว เรายังมีพิธีกองข้าวที่ทำกัน
ทุกปี มีประมาณ 3 วันและในวัน ๆ หนึ่งจัดพิธีเป็นสองตอนคือตอนเช้าและตอนเย็น
โดยที่เมื่อใกล้จะถึงกำหนดวันกองข้าว ก็จะแบ่งปันหน้าที่ว่าใครจะต้องทำอะไรบ้าง
เช่น ใครมีหน้าที่ชำระล้างบึงกวาด ตกแต่งศาลเจ้าพ่อให้สะอาดก็ทำไป ใครมีหน้าที่
จัดเตรียมเครื่องบูชาก็ทำไป ใครรับหน้าที่ตีฆ้องโหม่งไปจนทั่วหมู่บ้านก็ทำไป
พอคนเขาได้ยินเขาก็บอกต่อ ๆ กันไป. . . (สมบัติ เกตุปรางค์, สัมภาษณ์, 6
มีนาคม 2551)

. . . พอถึงวันกองข้าว ชาวบ้านเขาก็จะมาพร้อมกันที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง แล้วก็ทำ
พิธี มีการเชิญเจ้าพ่อต่าง ๆ มาเข้าทรง เมื่อเจ้าที่มีอยู่ในศาลมาเข้าทรงแล้ว พวก
ชาวบ้านก็จะถามเจ้าว่าเย็นนี้จะนัดกองข้าวกันที่ไหน เจ้าที่เข้าทรงก็จะบอกสถานที่ที่
จะไปกองข้าวให้บรรดาชาวบ้านได้ทราบกัน ก็เป็นอันเสร็จพิธี. . . (สมบัติ เกตุปรางค์,
สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

พิธีเชิญเจ้าเข้าทรงนี้จะกระทำติดต่อกันเป็นเวลา 3 วัน โดยดำเนินการในช่วงเช้า
จนถึงเวลาใกล้เที่ยงของแต่ละวัน ซึ่งนางสมบัติ เกตุปรางค์เล่าให้ฟังเพิ่มเติมว่า

. . . เมื่อมาถึงสถานที่ในการทำพิธีกองข้าว ชาวบ้านเขาก็จะจัดแจงปูเสื่อวางชั้น
หมอน ของอื่น ๆ ที่ต้องใช้ในพิธี จะมีพิณพาทย์บรรเลงเพลงประกอบ แล้วก็จะมี
การสร้างศาลเพียงตา นำขนมต้มขาว ขนมต้มแดง บายศรีปากชามมาวางไว้บนศาล
ในช่วงนี้บรรดาชาวบ้านก็จะพากันทำอาหารคาวหวานกับข้าวสุกอย่างน้อย 1 ชั้น
มาร่วมในพิธี บ้านใครที่เอาอาหารมาก็ชวนเพื่อนพ้องมาด้วยหลาย ๆ คนพร้อมกับ
ทำกับข้าวพิเศษตามจำนวนคนที่มา. . . (สมบัติ เกตุปรางค์, สัมภาษณ์, 6
มีนาคม 2551)

เมื่อได้เวลาคนทรงก็จะไปที่ศาล ยกธาดบายศรีขึ้นรำถวายของ แล้วสั่งให้เจ้าของสำหรับแบ่งข้าวและกับที่นำมาออกมากองไว้ที่หน้าสำหรับของแต่ละคน คือ ใช้ใบตองและกระดาษปู แล้วแบ่งข้าวสุกและกับข้าวต่าง ๆ พร้อมทั้งของหวานลงในใบตอง โดยคนทรงอธิบายให้ฟังว่าเมื่อถึงปีหนึ่ง ๆ ก็นำอาหารมาเลี้ยงญาติปีศาจที่หิวโหยให้อิ่มหมีพืมน 3 วัน เขาจะได้ไม่มารบกวนบ้านเมืองจะอยู่เย็นเป็นสุข จึงมีผู้เข้าใจกันว่าที่เรียกพิธีนี้ว่า “พิธีกองข้าว” ก็คงเป็นเพราะเอาข้าวและกับข้าวออกมาวางรวมกันนั่นเอง

จะเห็นได้ว่าระบบคิดที่อยู่ในรูปแบบของคุณค่า ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนนั้นมักจะส่งผลถึงความสัมพันธ์ของสมาชิกในรูปแบบของความร่วมมือระหว่างกัน ซึ่งส่งผลถึงความเข้มแข็งในชุมชนที่จะเห็นได้ในรูปของการรวมกลุ่มกัน

ในเรื่องของนิทานพื้นบ้าน ตำบลบางพระมีนิทานพื้นบ้านอยู่หลายเรื่อง ที่นิยมเล่ากันติดปากคือเรื่อง “ถ้าสมบัติ” ในเรื่องนี้นางสมบัติ เกตุปรางค์ เล่าให้ฟังว่า

... ป้าฟังเรื่องนี้มาจากแม่ของป้า แม่ป้าเขาเล่าว่าที่บางพระเรามีนิทานพื้นบ้านอยู่หลายเรื่อง แต่ที่ทุกคนรู้และเล่าต่อ ๆ กันมากคือ เรื่องถ้าสมบัติ แม่ป้าเขาบอกว่า ที่เขาฉลาด ตำบลบางพระ มีถ้ำอยู่ถ้ำหนึ่ง มีสิ่งของเครื่องใช้มากมาย ใครจะทำบุญหรือจัดงานใหญ่ สามารถยืมของใช้ได้จากถ้ำนี้ ครั้นอยู่ต่อมาผู้ยืมไม่นำของไปคืนบ้าง สับเปลี่ยนเอาของดี ๆ ไว้เป็นส่วนตัวบ้าง ปากถ้ำเลยปิด ยืมของไม่ได้อีก วันหนึ่งมีชายคนหนึ่งอยากเห็นถ้ำจึงเดินไปหาถ้ำจนพบ แต่เวลาจะเข้าถ้ำต้องตะแคงตัวเข้าไป ครั้นเมื่อเข้าไปแล้วก็ไม่พบสมบัติแต่อย่างใด คงพบแต่งูใหญ่แม่แม่เบี้ยเฝ้าอยู่ หลังจากนั้นก็ไม่มีใครได้พบถ้ำนั้นอีกเลย นอกจากวันดีคืนดีจะได้ยินเสียงเพลงกล่อมลูกแว่วมาเป็นครั้งคราวเท่านั้น. . . (สมบัติ เกตุปรางค์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

ส่วนที่มาของคำว่าบางพระนั้นมีข้อสันนิษฐานกันไปต่าง ๆ หลายเรื่อง แต่ที่พอจะมีเค้าแห่งที่มาของคำว่าบางพระใกล้เคียงที่สุด คือเรื่องที่ว่าเมื่อสิ้นฤดูกลาง หลังออกพรรษามีพระธุดงค์จากที่ต่าง ๆ เดินทางมาปักกลดทำวิปัสสนากรรมฐานคราวละมาก ๆ ททยอยกันมาเป็นกลุ่มมิได้ขาด บางครั้งมาเป็นร้อย ๆ องค์ ชาวบ้านพากันมาทำบุญถวายอาหารกันอย่างพร้อมเพรียง เพิ่งมาสิ้นเอาเมื่อไม่นานนี้ จึงเรียกกันติดปากในหมู่ผู้ที่มาทำบุญว่าเป็นบ้านที่มีพระมากหรือบ้านพระแล้วกลายมาเป็นบางพระในที่สุด

นอกจากนั้นแล้วชุมชนตลาดล่างบางพระยังมีการคมนาคมที่สะดวก ทำให้มีการแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้ากันอย่างต่อเนื่อง จนทำให้สินค้าในชุมชนตลาดล่างบางพระมีชื่อเสียง

และเป็นที่รู้จักของคนนอกชุมชนมากขึ้น การค้าขาย คล่องตัวขึ้น คนในชุมชนมีรายได้ สามารถดูแลครอบครัวได้ ซึ่งจากการสัมภาษณ์นางจำรัส เกสรแพทย์ กล่าวว่า

. . . คนบางพระดีอย่าง ทางคมนาคมดี เจริญ สะดวก การซื้อขายกันทำได้ง่าย คนชุมชนอื่นชอบมาซื้อของจากเรา เพราะของที่นี้จะสด มีให้เลือกเยอะ อาหารทะเลก็มีขนมก็อร่อย พวกเราก็เลยมีรายได้เลี้ยงครอบครัว มันอาจจะไม่เยอะมาก แต่ก็ไม่น้อยไป พออยู่ได้ อีกอย่างพวกเราดำเนินชีวิตตามที่ป่าบติ (ผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้น) บอกให้พวกเราเชื่อในหลวง ในหลวงบอกให้คนไทยพอเพียง ไม่เอาเปรียบกัน ซึ่งฉันคิดเอาเองนะว่า ก็อย่าโลภมาก พอเห็นคนมาซื้อเยอะ ๆ ก็ลดปริมาณ เพิ่มราคา อะไรอย่างเนี่ย ฉันว่าขนม อาหารของที่นี้ขายได้ดี ส่วนหนึ่งก็เพราะว่า พวกเราทุกคนไม่เอาเปรียบคนอื่นมั้ง. . . (จำรัส เกสรแพทย์, สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2551)

และนอกจากการรวมตัวกันของคนในชุมชนแล้ว ชาวตลาดล่างบางพระยังมีการรวมตัวกันในเรื่องของการทำมาหากิน คนในชุมชนที่มีอาชีพหลักโดยการจับปลามาขาย หากใครมีปลาตัวเล็ก ๆ ที่ขายไม่ได้แล้ว คนในชุมชนจะนำปลาเหล่านั้นไปรวมกันที่บ้านนางสมบัติ เกตุปรางค์ เพื่อนำปลาเหล่านั้นมาแปรรูปอาหารทะเล เปลี่ยนเป็นผลผลิตที่สามารถนำไปขายเป็นต้น โดยคนในชุมชนจะร่วมมือร่วมใจกัน แบ่งปันช่วยเหลือกันเท่าที่จะสามารถทำได้ เมื่อนำผลผลิตที่แปรรูปแล้วไปจำหน่าย เงินที่ได้มาก็นำมาเข้ากลุ่ม เป็นเงินสมทบของคนในชุมชนเพื่อใช้ในเวลาคับขัน ซึ่งได้รับการยืนยันจากนางสมบัติ เกตุปรางค์ว่า

. . . คนที่นี้เขาใจดีกันทุกคน ช่วยเหลือกันตลอดทั้งเวลามีงานหรือไม่มีงาน ใครไม่มีงานเราก็ให้มาช่วยงานกันที่บ้านป่านี้แหละ มานั่งแคะหอยบ้าง แกะเปลือกกุ้งบ้าง ขอดเกล็ดปลาบ้าง แล้วแต่ว่าใครถนัดอะไร แล้วก็ขึ้นอยู่กับว่าช่วงไหนสัตว์น้ำอะไรขึ้น ถ้าเป็นช่วงที่ต้องส่งปลาลงทะเลเยอะ ๆ เราก็ช่วยกัน ช่วงไหนตลาดเขาเอากุ้งเยอะ เราก็ต้องมาช่วยกันแคะกุ้ง ประมาณนี้ จะช่วยกันตลอด เหนื่อยก็พัก ทำของกินกันบ้าง จะได้ไม่เครียดกัน ซึ่งงานที่ออกมาก็ทันส่งทุกครั้ง คนมาช่วยงานบ้านป่าบางที่เขาก็ไม่เอาเงิน เขาถือว่าช่วยกันเพราะรู้จักกันมานาน บางรายเขาก็เอาเงินเพราะเขาไม่มีรายได้ เราก็ไม่ว่ากันอยู่แล้ว มันเป็นค่าแรงที่ต้องให้เขาอยู่แล้ว แต่อย่างหนึ่งที่ป่าได้ก็คือ ความสุข ป่าจะชอบเวลาที่คนในชุมชนเขามาทำงานร่วมกัน ทำงานไปด้วยคุยกันไปด้วย และนี่แหละทำให้ป่ามีแรงทำงานมาได้ถึงทุกวันนี้. . . (สมบัติ เกตุปรางค์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นก็เป็นทุนทางสังคมอีกอย่างหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ในชุมชนนี้ กล่าวคือ มีการนำภูมิปัญญาเล็ก ๆ น้อย ๆ มาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของตน ดังการสัมภาษณ์นางสมบัติ เกตุปรางค์ที่ว่า

... ที่เรามีภูมิปัญญาท้องถิ่นกันเยอะ ป้าจะเล่าให้ฟังบางอย่างเช่น ป้าจะใช้กากสับปะรดที่ไม่ใช้แล้วมาหมักทำเป็นสารจุลินทรีย์เพื่อดับกลิ่นคาวในครัวเรือน สามารถเอามาไล่แมลงวันในชุมชนได้อีกด้วย หรือการนำสมุนไพรที่มีอยู่ เช่น ตะไคร้ ใบเตย ใบมะกรูด มาประยุกต์ในการแปรรูปอาหารทะเล เป็นผลิตภัณฑ์ที่ช่วยรักษาสุขภาพของผู้บริโภคในชุมชน. . . (สมบัติ เกตุปรางค์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

... หรืออย่างเรื่องของการดูปลา ในสมัยก่อนเขาไม่มีเครื่องตรวจจับปลาโซน่า เหมือนในสมัยนี้ สมัยก่อนใช้ตามองอย่างเดียว พ่อของป้าสอนป้าว่าถ้าเป็นฝูงปลาหูตอกลางคืนมันจะมีแสงนิออน ที่คนสมัยนี้เขาเข้าใจกันว่าพรายน้ำนั่นแหละ จริง ๆ แล้วไม่ใช่มันเป็นฝูงปลาหู แล้วปลาแต่ละชนิดก็ว่ายน้ำไม่เหมือนกันหรอคะ ถ้าเป็นปลากระดักสีมันจะเหมือนเลือด สีจะเข้ม เราก็จะรู้ได้ทันทีที่เราจะจับได้ปลาอะไร ว่าไปแล้วมันก็มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของมันนะ ภูมิปัญญาอันนี้เราก็ใช้มาจนถึงปัจจุบัน เพียงแต่บางบ้านอาจจะเปลี่ยนไป มีเครื่องโซน่าเข้ามาช่วยในการจับปลาให้ง่ายขึ้น ซึ่งก็ดี แต่บางบ้านไม่มีเงินจะซื้อเครื่องแบบนี้ เขาก็ต้องใช้วิธีดูอย่างที่ว่าเล่าให้ฟังนั่นแหละ. . . (สมบัติ เกตุปรางค์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

ในเรื่องของความเชื่อในสมัยโบราณ ก็มีเรื่องเล่าขานกันต่อมาจากรุ่นต่อรุ่น ซึ่งนางสมบัติ เกตุปรางค์ เล่าต่ออีกว่า

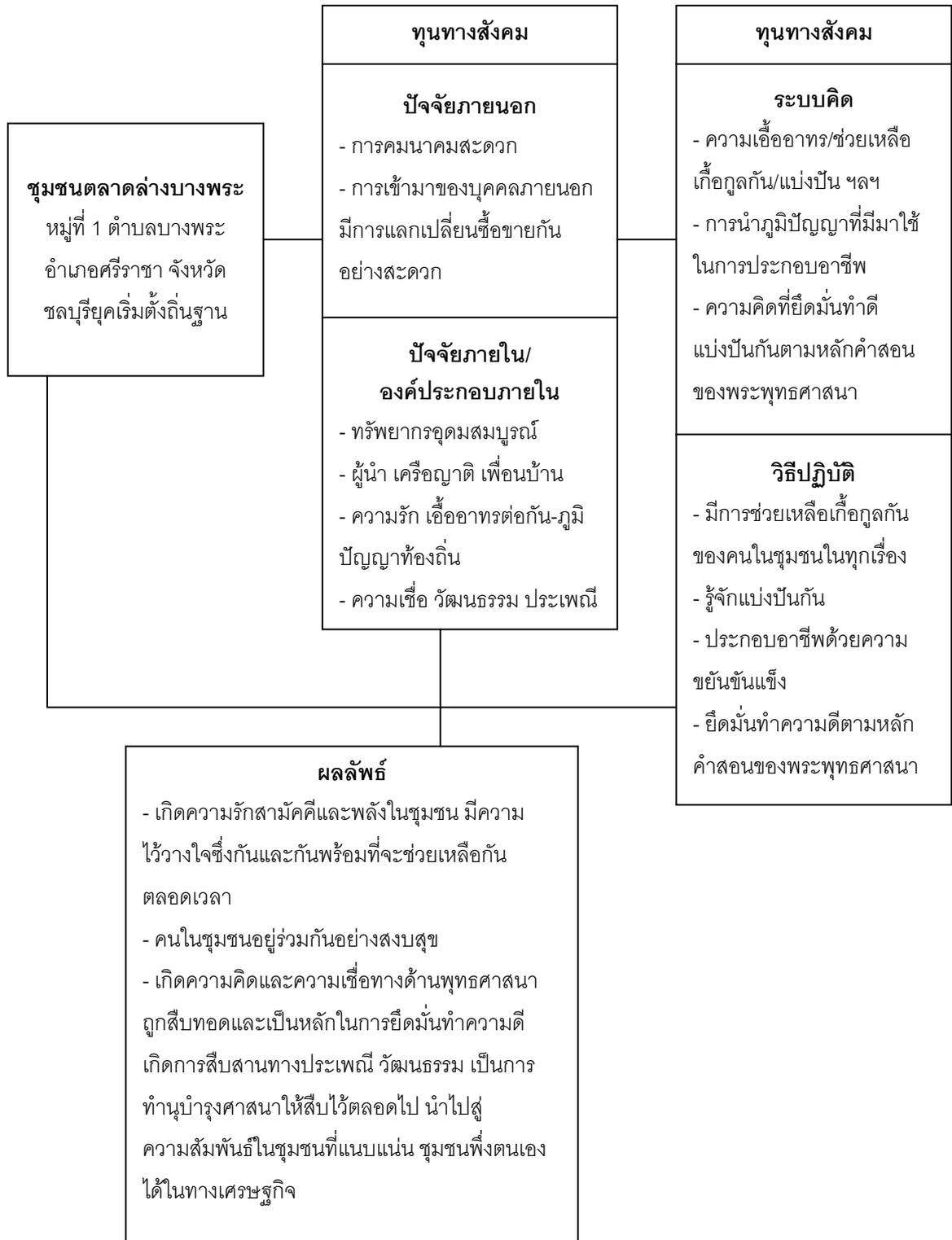
... เรื่องของความเชื่อก็มีกันเยอะ ซึ่งป้าจะเล่าถึงเรื่องการคลอดลูกของคนสมัยก่อน ละครัน เป็นเรื่องเกี่ยวกับผีสาวนางไม้ คือว่าคนสมัยก่อนเวลาที่คลอดลูก ก็มักจะคลอดกันเอง แล้วก็ให้ไปอยู่ไฟ ซึ่งบ้านในสมัยก่อนจะเป็นบ้านไม้ทั้งหมด ยกพื้นสูง คนที่อยู่ไฟเนี่ยบ้านเขาจะมียันต์ซึ่งไว้รอบบ้านเลย เพราะเขาเชื่อว่าไว้กันภูตผีปีศาจ แม่ซื้อ ที่จะมาเอาเด็กแรกเกิดไป และจะต้องปิดประตู หน้าต่างให้สนิทด้วย กระดานไม้ที่ใช้นอนก็จะเป็นไม้แผ่นใหญ่แผ่นเดียว มีเตาอยู่ข้าง ๆ เด็กที่เกิดมาก็จะต้องใส่กระดิ่ง ข้าง ๆ เด็กก็ให้เอาดินสอ กระดาษ มาไว้ในกระดิ่ง อันนี้เขามีความเชื่อกันว่าจะทำให้เด็กที่เกิดมาฉลาด ส่วนใต้ถุนบ้านของคนที่อยู่ไฟ ป้าเคยเห็นเขาเอานามพุดชามาวางไว้เต็มใต้ถุน ซึ่งเป็นกองใหญ่มาก ตอนนั้นป้าก็ถามแม่ป้าว่า เขาเอามาไว้ทำไมกัน แม่ป้าเขาก็ตอบว่า เอ็งไม่รู้อะไร เขาเอามาไว้กันผีแม่ลูกอ่อน

คนเพิ่งคลอดลูกใหม่ ๆ เนี่ย ฝีมือชอบนัก ซึ่งกองหนามพุดซาที่ป่าเล่านี่ จะอยู่ตรงร่อง
กระดานที่คนเพิ่งคลอดลูกนอน เพราะจะมีเลือดไหลออกมาตามช่องกระดานนั้น
ป่าเห็นแล้วไม่อยากจะมียูกเลย มันแล่นากแล้วแล้วก็ลำบากจริง ๆ ซึ่งคนโบราณเขา
จะมีวิธีรักษาตัวเอง ไม่ต้องไปโรงพยาบาล เรื่องการอยู่ไฟนี้ป่าเชื่อว่าเพราะคน
โบราณเนี่ย มดลูกมันแห้งเร็ว คนที่อยู่ไฟทุกคนก็จะแข็งแรง ผิดกับคนสมัยนี้ที่ว่า
จะฟื้นตัวที่ เป็นเดือน ๆ . . . (สมบัติ เกตุปรางค์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

นอกเหนือจากนั้นแล้ว คนในชุมชนยังมีความไว้วางใจกันในเรื่องของการหยิบยืมใช้
ข้าวของอุปกรณ์ในการทำงาน ไม่เกี่ยงว่าไม่ใช่คนในครอบครัวของตน โดยหากครอบครัวใดไม่มี
อุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ หรืออุปกรณ์ดังกล่าวชำรุดเสียหาย ซ่อมแซมไม่ทันก็สามารถไปหยิบ
ยืมกันได้ก่อนแล้วค่อยนำไปคืนทีหลัง หากไม่บอกกล่าวกัน คนในชุมชนก็อาจจะตำหนิติเตียนหรือ
โกรธเอาได้ เนื่องจากไม่ยอมบอกกล่าวกัน ความคุ้นเคยกันและการมีมิตรจิตที่ดีต่อกันเสมอมา
ทำให้เห็นภาพของความรัก ความสามัคคีที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของคนในท้องถิ่น ที่ถ่ายทอดจากรุ่น
สู่รุ่น ซึ่งสามารถสรุปในภาพรวมได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 4.1

กระบวนการทุนทางสังคมในยุคเริ่มตั้งถิ่นฐานของชุมชนตลาดล่างบางพระ

จะเห็นได้ว่าจากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นได้เอื้ออำนวยต่อชุมชนให้สามารถดำรงชีพได้อย่างพอเพียง มีผู้นำชุมชนที่ช่วยดำรงพุทธศาสนาและถ่ายทอดไปยังคนอื่น ๆ ก่อเกิดระบบคิดและวิถีปฏิบัติที่ออกมาในลักษณะทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ มีความเห็นพ้อง ต้องกัน คิดเหมือนกัน และมีการพึ่งพาซึ่งกันและกันภายในชุมชนมากกว่าการพึ่งพาภายนอก มีความยืดหยุ่นถ้อยทีถ้อยอาศัยกันและไม่เป็นทางการมากนักมีความรักความเอื้ออาทร ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งอาจจะเรียกได้ว่าทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นมานั้นเป็นนามธรรม ไม่อาจนับออกมาว่ามีมูลค่าเท่าใด แต่มีความรู้สึกว่ามีอยู่จริงในสังคมแต่ละสังคมมีมากน้อยต่างกัน และเป็นทุนที่เกี่ยวพันกับความรู้สึกว่า “มีพอ” “มีคุณธรรม” “รู้จักแบ่งปัน” ฯลฯ อีกทั้งชุมชนตลาดกลางบางพระยังมีประวัติการตั้งรกรากอันยาวนาน ทำให้คนในชุมชนมีความรักความเอื้ออาทรประหนึ่งเครือญาติกัน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา เป็นสิ่งที่มีคุณค่าภายในจิตใจ และถูกสั่งสมกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้ภาพของทุนทางสังคมในเรื่องความรัก ความผูกพันกันในชุมชนมีสูง ส่งผลให้วิถีปฏิบัติของคนในชุมชนเป็นไปด้วยดี บนพื้นฐานทางจิตใจที่ดีของคนในชุมชนนั่นเอง

สิ่งดังกล่าวทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น กอปรกับมีความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่เชื่อในเรื่องของบุญ-กรรม ทำให้คนในชุมชนช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งในชีวิตประจำวันและเรื่องของการบุญ มีการจัดสรร กระจายทรัพยากรไปยังสมาชิกคนอื่น ๆ ให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้ ซึ่งดูได้จากความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่มีความเอื้ออาทรต่อกันภายใต้ระบบคุณธรรมของชุมชน แต่ทั้งนี้ระบบคิดที่เป็นทุนทางสังคมที่มีอยู่แล้วในชุมชนจะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชนเลย หากไม่ผ่านการนำไปใช้ในลักษณะที่เป็นกระบวนการที่นำระบบคิดไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมที่ต้องอาศัยทุนชนิดอื่น ๆ มาประกอบด้วย อาจจะเริ่มจากการติดต่อสัมพันธ์กับคนในชุมชน มีการช่วยเหลือเอาแรงกันทางด้านการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าในชุมชน และนิยมทำบุญร่วมกันตามประเพณีที่สำคัญทางศาสนา รวมทั้งในเรื่องภูมิปัญญาต่าง ๆ นั้นก็ถูกนำมาใช้เพื่อดำรงชีพ ทั้งหมดนี้จึงจะส่งผลให้เกิดกระบวนการที่สร้างพลังขับเคลื่อนให้แก่ชุมชนได้อย่างยั่งยืนและพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ

2. ชุมชนกับการเปลี่ยนแปลง

การศึกษาจะนำเสนอเพื่อให้เห็นภาพของชุมชนที่มีปรากฏการณ์/เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบในชุมชน ส่งผลต่อระบบความสัมพันธ์และวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนอย่างคร่าว ๆ เพื่อให้เห็นภาพของชุมชนกับวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ในแต่ละช่วง ที่ทำให้ทุนทางสังคมมีบทบาทมากขึ้นน้อยต่างกัน ดังนี้

1. การเกิดชุมชนขนาดใหญ่ (อำเภอศรีราชา)

ความจริงแล้วชุมชนตลาดล่างบางพระมีจุดการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมาในอดีตก่อนหน้านี้นี้คือ การเกิดโรงเลื่อยไม้ศรีมหาราชาขึ้นในชุมชน โดยการตั้งของเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี เมื่อปี พ.ศ. 2443 นั้นเอง โดยโรงเลื่อยนี้ได้รับสัมปทานตัดไม้ตั้งแต่เขตอำเภอศรีราชาและอำเภอใกล้เคียง มีการใช้แรงงานในโรงเลื่อยกันมาก และเมื่อโรงเลื่อยได้เลื่อยไม้เสร็จก็เกิดการจับจองที่ดินรกร้างว่างเปล่าที่เกิดขึ้นหลังจากที่ตัดไม้ออกจากป่าแล้ว และสร้างการเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาสู่ชุมชนในระยะนั้น ทำให้เกิดชุมชนขนาดใหญ่ และเกิดเป็นอำเภอศรีราชาขึ้น การเปลี่ยนแปลงในครั้งนั้นจึงดูเหมือนจะส่งผลในเชิงบวกมากกว่าเชิงลบ

จากการสัมภาษณ์นางสมบัติ เกตุปรางค์ เกี่ยวกับประเด็นนี้ ได้รับการบอกเล่าว่า . . .เมื่อก่อนศรีราชาเป็นป่าเสียส่วนใหญ่ มีแค่ชุมชนตลาดล่างบางพระที่อยู่ติดทะเล สมัยนั้นท่านเจ้าคุณมาทำโรงเลื่อยไม้ มีสัมปทานตั้งแต่ศรีราชาเราไปถึงอำเภอใกล้เคียงนะ ตอนนั้นชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในนี้ก็ไม่มีมากหรอก ส่วนมากหาปลา ของทะเลขายกัน พอท่านเจ้าคุณมาทำกิจการ ต้องการแรงงานมาก คนเขาก็เลยมาทำงานกัน อยู่ได้สักพักก็มีการจับจองที่ทำกินแถวนี้ตั้งรกราก ก็เกิดเป็นอำเภอศรีราชาขึ้นมาจนถึงทุกวันนี้แหละ. . . (สมบัติ เกตุปรางค์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

และจากการสัมภาษณ์นางสนม สุทธิอัมพร เพื่อนบ้านนางสมบัติ เกตุปรางค์ที่อยู่ในชุมชนมานานกว่า 70 ปี ได้เล่าให้ฟังเพิ่มเติมว่า

. . . สมัยก่อนศรีราชาเป็นป่า คนยังไม่เยอะเหมือนในสมัยนี้หรอก มีบ้านไม่กี่หลังเลยที่อยู่แถวนี้ ส่วนใหญ่อยู่ในเมืองกันหมด การเดินทางก็ต้องข้ามไปฝั่งโน้น ลัดป่าไปหากัน ไม่มีถนนเชื่อมเหมือนในสมัยนี้ จนกระทั่งท่านเจ้าคุณ (เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี) เขาเข้ามาทำโรงเลื่อยไม้นั้นแหละ ที่ตรงนี้ถึงมีคนมาอยู่ เป็นชุมชนใหญ่จนถึงทุกวันนี้. . . (สนม สุทธิอัมพร, สัมภาษณ์, 29 กุมภาพันธ์ 2551)

จะเห็นได้ว่าการเกิดชุมชนขนาดใหญ่ในสมัยนั้น เกิดจากการที่เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรีมาทำโรงเลื่อยไม้ขึ้นในอำเภอศรีราชา มีการใช้แรงงานมาก ทำให้คนทั้งในเมืองและในพื้นที่เข้าไปทำงาน จับจองพื้นที่ตั้งรกรากถิ่นฐานบ้านเรือนจวบจนปัจจุบัน เหตุการณ์ในครั้งนั้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็นไปในลักษณะเชิงบวกมากกว่าเชิงลบ เพราะเป็นการเริ่มตั้งถิ่นฐานของคนในยุคหนึ่งนั่นเอง

2. ชุมชนกับการพัฒนาพื้นที่แถบชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนตลาดล่างบางพระที่ทำให้ระบบคิดและการปฏิบัติเปลี่ยนแปลงไป คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2520 เกิดโครงการที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในชุมชนตลาดบางพระ คือ มีบริษัท สหพัฒนาอินเวสทเมนต์ จำกัด หรือปัจจุบันคือ บริษัท สหพัฒนาอินเตอร์โฮลดิ้ง จำกัด เข้ามาก่อตั้งขึ้นในอำเภอศรีราชา โดยเริ่มจากแนวความคิดที่จะสร้างโรงงาน สถานประกอบการ เพื่อสนองตอบนโยบายของรัฐบาลในอันที่จะขยายเขตอุตสาหกรรมไปสู่ภูมิภาค ก่อให้เกิดการจ้างงาน เป็นการกระจายรายได้และสร้างความเจริญให้แก่ส่วนภูมิภาค ในประเด็นนี้จากการสัมภาษณ์นางสมบัติ เกตุปรารงค์ ได้กล่าวว่า

. . . ในปี พ.ศ.2520 ตอนนั้นมีบริษัท สหพัฒน์ เริ่มเข้ามาตั้งในอำเภอศรีราชาแล้ว เขามาทักคนในชุมชนให้ไปทำงานในนั้นดีกว่า รายได้ดีกว่าทำงานในชุมชน เขาก็เอาเงินมาล่อนั้นแหละ คนในชุมชนเขาไม่เคยไปทำ เขาบอกมา เขาก็เชื่อกัน เพราะคนในชุมชนเราบางคนเขาก็ไม่มีความรู้ บ้างก็เบื่อที่จะทำงานในชุมชน พอเห็นเขาทำงานก็กันก็อยากจะไปบ้าง ส่วนที่มีความรู้ก็ไม่อยากจะทำงานของตัวเอง มองว่างานประมงมันต่ำต้อย คงลืมไปกระมังว่าตัวเองน่าจะเกิดแล้วก็ได้มาจนถึงทุกวันนี้ก็เพราะอาชีพประมง. . . (สมบัติ เกตุปรารงค์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

. . . ช่วงนั้นคนในชุมชนเขาก็ออกไปบ้างนะ แต่ยังมีน้อย เพราะมีแค่บริษัทเดียวที่มาตั้งโรงงานที่เขาจะเอาก็เลยไม่ค่อยมากเท่าไร คนก็เลยยังอยู่ในชุมชนทำงานของตัวเองไป ป้าเคยถามเด็กในชุมชนเขาว่าไอ้ที่ไม่ไปเพราะอะไร เด็กมันก็ตอบว่ากลัวบ้าง เพราะมันไม่รู้หรอกว่าเขาจะให้มันทำอะไรบ้าง บางคนก็บอกว่าเขารับไปเต็มแล้วก็เลยไม่ได้ไป ก็เลยต้องทำงานที่บ้านไปก่อน . . . (สมบัติ เกตุปรารงค์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

นางนงเยาว์ กลิ่นสุคนธ์ ได้กล่าวเสริมเกี่ยวกับประเด็นนี้ว่า

. . .คนเขาออกไปทำงานเพราะว่าเขาตื่นของใหม่ มีคนมาบอกว่าดีอย่างไรดี
 อย่างนี้ แล้วยังไม่มีใครเคยไปทำ ก็คาดหวังกันไปตาม ๆ นานานว่าจะได้เงินเยอะ
 เขาก็ออกไปกัน ตอนนั้นในหมู่บ้านออกไปทำงานไม่ถึง 50 คนหรอก เพราะมีแค่
 บริษัทเดียว คนที่อื่นเขาก็มาสมัครกัน ไปช้ำก็เต็ม ในปีนั้น (พ.ศ.2520) คนใน
 ชุมชนตลาดล่างบางพระก็เลยไม่ค่อยได้ออกไปทำงานนอกชุมชนเยอะเท่าไร. . .
 (นงเยาว์ กลิ่นสุคนธ์, สัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2551)

ในช่วงนี้จะเห็นได้ว่าผลกระทบจากภายนอกได้ส่งผลกระทบต่อระบบคิดและวิถีปฏิบัติ
 ของคนภายในชุมชนอยู่บ้าง ทำให้คนวัยแรงงานละทิ้งอาชีพในชุมชนของตนเองไปทำงาน
 ภาคอุตสาหกรรม เพียงแต่ยังไม่มากเท่าไรนัก จึงยังไม่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในชุมชน
 เท่าที่ควร

จากปรากฏการณ์ในปี พ.ศ.2520 ต่อเนื่องมาจนถึงปี พ.ศ.2525-2529 รัฐบาลยัง
 มีการกระตุ้นการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง โดยได้นำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
 ฉบับที่ 5 (สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2525, น. 67) ซึ่งเน้นการพัฒนาพื้นที่แถบ
 ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกให้เป็นเขตส่งเสริมการลงทุนและพัฒนาด้านอุตสาหกรรม ทำให้สภาพ
 เศรษฐกิจของชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเปลี่ยนแปลงไป มีการถมที่ปรับสภาพภูมิทัศน์ให้พร้อม
 รับกับดำเนินการพัฒนาของภาครัฐ ซึ่งจากการสัมภาษณ์นางสมบัติ เกตุปรารงค์กล่าวว่า

. . .ตอนนั้นรัฐบาลเขาพยายามพัฒนาพื้นที่ภาคเราให้กลายเป็นพื้นที่
 อุตสาหกรรม เป็นเขตส่งเสริมการลงทุน เป็นเมืองท่า พัฒนากันเข้าไป กระตุ้น
 เศรษฐกิจกันมาก แต่ป้าว่าเขาไม่สำรวจก่อนนะว่าพื้นที่ทางนี้เขาพร้อมกันมั๊ย
 การมาลงทุน สร้างความเจริญ ป้าก็ไม่ขัดหรอก แต่พอมาตั้งเข้าจริง ๆ ไม่มี
 จรรยาบรรณกันเลย ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ถมทะเล ทิ้งของเสียไว้ให้คน
 ศรีราชาไร้เปล่า ป้าขอป้าให้มีป่าไม้เยอะ ๆ ตอนนั้นก็เริ่มถมที่สร้างโรงงานกันเยอะ
 ไปหมด นำเวียนหัว แถมยังมากกระตุ้นให้คนในชุมชนเขาออกไปทำงานข้างนอก
 อีกรึเราคนของเราไปใช้เสียคัมค่าแรงเลย กลับบ้านกันมีดีค่า การพูดคุย เห็นหน้า
 กันไม่มีเลย แยะจริง ๆ. . . (สมบัติ เกตุปรารงค์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

. . .ตอนนั้นเขาเอาแต่พัฒนาจริง ๆ นะ ป้าไม่ชอบเลย ก็อย่างที่บอกป้าไม่ชอบให้
 มีโรงงานเกิดขึ้นใกล้บ้านสักเท่าไร มั่นบังความสวยงามของป่าเขา ทะเลหมด
 ไม่เห็นจะดีเลย อีกอย่างที่ว่ามันแย่มากก็คือการที่มาดึงเอาคนในชุมชนเราไป

ทำงานที่อื่นกันหมด แถมยังบอกอีกแ่นะว่าทำงานนอกชุมชนนะ รวยเร็ว เผลอแป็บเดียวก็มีบ้านใหญ่ ๆ ได้แล้ว ใช้อย่างนี้มันสอนให้คนฟุ้งเฟ้อไปแล้ว จะพัฒนาประเทศก็พัฒนาไป ป้าก็ไม่ได้หัวโบราณอะไรขนาดนั้น ก็รู้ว่าต้องพัฒนา แต่อย่ามาสอนให้คนเขาละทิ้งอาชีพเดิมขนาดนั้น อย่ามาเอาเงินเป็นตัวล่อให้ไปทำงาน . . . (สมบัติ เกตุปรางค์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

จากปรากฏการณ์ทำให้เห็นว่าเมื่อบ้านเมืองเข้าสู่ในยุคของการพัฒนาประเทศ มุ่งหวังให้ประเทศไทยเจริญรุดหน้าทัดเทียมกับประเทศตะวันตก มีการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจไปในทางการผลิตเพื่อการส่งออก เน้นการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมให้เจริญเติบโต โดยมุ่งหวังว่าประชากรจะมีงานทำ มีความสุขจากรายได้ที่มาจากการรับจ้างเป็นลูกจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย เกิดการโยกย้ายถิ่นฐานไปทำงานในภาคอุตสาหกรรม ละทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง เปลี่ยนระบบคิดและวิถีปฏิบัติที่เคยทำงานเพื่อมีกินมาเป็นการทำงานเพื่อรายได้มากขึ้น เพื่อให้มีเงินสำหรับจับจ่ายสิ่งอำนวยความสะดวก เพราะต้องตามให้ทันกับความทันสมัย จนทำให้คนในชุมชนลี้มวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เคยเป็นมาในอดีต

3. ชุมชนกับการทำงานในภาคอุตสาหกรรม (พ.ศ.2535)

วิกฤตการณ์ในปี พ.ศ. 2535 ทำให้เกิดการก่อตั้งกลุ่มในชุมชนตลาดล่างบางพระเป็นครั้งแรก เพื่อแก้ไขปัญหาการออกไปทำงานนอกชุมชนในภาคอุตสาหกรรมของคนวัยหนุ่มสาว ส่งผลต่อระบบคิดและวิถีปฏิบัติของคนในชุมชน ซึ่งจะกล่าวไว้ในช่วงของการก่อตั้งกลุ่มในปี พ.ศ. 2535 ต่อไป

ในช่วงนี้ อำเภอสรีราชามีโรงงานอุตสาหกรรมมาตั้งในพื้นที่มากขึ้น เน้นการส่งเสริมการลงทุนและพัฒนาด้านอุตสาหกรรม จนทำให้อำเภอสรีราชายเป็นพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมในที่สุด ส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนที่นี่ทำให้เกิดความแตกต่างไปจากที่เคยมีมาในอดีตเป็นอย่างมาก ในประเด็นนี้ นายสมเจตน์ เกตุวัตตา (นายกเทศมนตรีตำบลบางพระ) เล่าให้ฟังว่า

. . . ตั้งแต่ประเทศไทยเข้าสู่ยุคของการพัฒนา มุ่งหวังให้ประเทศไทยเจริญรุดหน้าทัดเทียมกับประเทศทางตะวันตก ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนบางพระที่เดียว จากเดิมที่อยู่กันอย่างมีกินมีใช้ เคยออกเรือหาปลาเพื่อนำมาบริโภค เหลือจากบริโภคก็นำไปจำหน่าย ได้เงินได้ทองมาก็เก็บไว้เป็นเงินสำรองของครอบครัว เพื่อจับจ่ายใช้สอยในสิ่งที่จำเป็น กลับต้องนำเงินที่เก็บมาเกือบทั้งชีวิต มาจับจ่ายใช้สอยในสิ่งที่ฟุ่มเฟือยมากขึ้น เห็นได้จากลูกน้องเรือประมงของผมนำเงินไปซื้อรถป้ายแดง โทรศัพท์มือถือ เพอร์นิเจอร์ น้ำหอม เสื้อผ้าราคา

แพ่ง ๆ เพื่อให้ใกล้เคียงกับคนอื่นเขา. . . (สมเจตน์ เกตุวัตตา, สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2550)

ชุมชนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเด่นชัดเมื่อปี พ.ศ. 2535 ซึ่งนายสมเจตน์ เกตุวัตตาเล่าต่อว่า

. . . และที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนก็เมื่อปี 2535 ที่มีโรงงานอุตสาหกรรมมาตั้งในนิคมอุตสาหกรรมในเขตอำเภอศรีราชามากขึ้น มีอาชีพใหม่เกิดขึ้นมา นั่นคือการใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม คนวัยหนุ่มสาวในหมู่บ้านเริ่มออกไปใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น วิถีชีวิตของคนในหมู่บ้านเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านลดลง เหลือแต่ความสัมพันธ์ในระดับเครือญาติ ประเพณีต่าง ๆ เริ่มหมดความสำคัญลง ผมเห็นได้จากการทำงานที่คนในชุมชนมาร่วมคิด ร่วมทำ ในกิจกรรมประเพณี วัฒนธรรมที่มีมานานน้อยลง พิธีกรรมต่าง ๆ ที่เคยปฏิบัติมาก็ลดขั้นตอนลง บางครอบครัวเริ่มมีการขายเรือประมงที่ทำมาหากินอยู่เดิม เปลี่ยนอาชีพไปทำอาชีพอื่น เพราะเห็นว่าอาชีพประมงเป็นอาชีพที่มีรายได้น้อย สัตว์น้ำที่หามาได้ ก็ขายไม่ได้ราคา พ่อค้าคนกลางก็กดราคาในการมารับซื้อ คนในหมู่บ้านเริ่มคิดถึงแต่เรื่องของตนเอง มากกว่าจะคิดถึงเรื่องส่วนรวมหรือสังคม. . . (สมเจตน์ เกตุวัตตา, สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2550)

. . . ในช่วงนี้ทำให้เกิดค่านิยมด้านวัตถุดิบของในชุมชนมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเครื่องใช้ ไฟฟ้าที่อำนวยความสะดวกภายในบ้าน โทรทัศน์ วิทยุ พัดลม ตู้เย็นและโดยเฉพาะอย่างยิ่งรถยนต์ โทรศัพท์มือถือ ที่ได้กลายเป็นสิ่งที่ทุกคนจำเป็นต้องหามาใช้ จนทำให้สามารถพูดได้ว่าแทบทุกคนจะต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกประเภทใดประเภทหนึ่งอยู่ในครัวเรือนของตนเอง ซึ่งส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านมักจะเป็นหนี้ที่เกิดจากการกู้ยืมจากธนาคาร จากบุคคลอื่นเพื่อนำเงินจากการกู้ยืมมาผ่อนซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ การดำเนินชีวิตก็มีความรีบเร่งมากขึ้น ความสนิทชิดเชื้อกันน้อยลง เนื่องจากออกไปทำมาหากินนอกบ้านกว่าจะกลับมาถึงบ้านก็เย็นแล้ว เวลาที่จะอยู่ใกล้ชิดกัน พูดคุยแลกเปลี่ยนกันเริ่มลดลงไปทุกวัน การช่วยเหลือแรงงานภายในชุมชนก็ลดน้อยลงเป็นการจ้างแรงงานกันมากขึ้น. . . (สมเจตน์ เกตุวัตตา, สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2550)

และจากการสัมภาษณ์นางสมบัติ เกตุปรารงค์ ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า

. . . ปี 2535 โรงงานมีเยอะมาก ป้าเห็นคนในโรงงานเขาเข้ามาในชุมชนเลย เป็นตัวแทนจากบริษัทในนั้นแหละ แต่งตัวซะโก้เลย มาชักชวนคนหนุ่มสาวไปทำงาน ให้เหตุผลสารพัด บอกว่าทำงานที่นั่นเงินเดือนดี ยิ่งถ้าใครอยากได้เงินเยอะก็แค่ทำโอทีต่อ พอสิ้นเดือนได้เป็นหมื่น ๆ เลย แต่เขาคงลืมบอกไปอย่างว่าไปทำงานแรก ๆ เขายังไม่ให้เป็นพนักงานประจำหรอก เขาเอาแค่พาร์ทไทม์ ได้เงินเป็นวันแต่นั้นแหละคนเราพอเขามาบอกว่าได้เงินเยอะก็ไปแล้ว คิดว่าไม่ลำบาก ออกเรือหาปลาลำบากกว่า ซึ่งป้าอยากจะทำจริง ๆ เลยว่าคิดผิดกันซะแล้ว ทำงานที่ไหนหนุมันจะดีกว่าที่บ้านตัวเอง ได้เป็นนายตัวเอง อยากไปก็ออกไปทำ ไม่อยากก็ไม่ต้องออก รับผิดชอบตัวเอง ไม่ต้องมีใครมาสั่ง เงินได้มากได้น้อยก็ขึ้นอยู่กับความขยันของตัวเองเหมือนกัน แต่ไปทำงานข้างนอก ต้องไปทำงานตามเขาสั่งไปสายเขาก็ตัดเงิน ไม่มาเขาก็ไล่ออก แล้วมันดีตรงไหนกันเนี่ย. . . (สมบัติ เกตุปรารงค์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

จะเห็นได้ว่าระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนช่วงนี้ลดน้อยลงไป เนื่องจากไม่ได้มีการพบปะพูดคุยกันเหมือนในอดีต เพราะต้องออกไปทำงานนอกชุมชนมากขึ้น มีความคิดที่จะทำงานเพื่อเงินที่มาก ๆ โดยหลงลืมจุดที่ตนเองเป็นอยู่ว่าเคยเป็นอยู่อย่างไร ทำมาหากินกันอย่างไร คิดแต่เพียงเรื่องของความสะดวกสบายเป็นที่ตั้งเท่านั้น

4. ชุมชนกับวิกฤติเศรษฐกิจฟองสบู่แตก (พ.ศ.2540)

ปรากฏการณ์ในช่วงนี้เป็นช่วงที่เศรษฐกิจตกต่ำและมีปัญหามากภาคอุตสาหกรรมและภาคเอกชนต่างพากันปลดพนักงานที่มีอยู่เดิมออก ไม่มีเงินจ้างแรงงานอีกต่อไป เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ คนไม่มีรายได้ เกิดความเครียด ฯลฯ ไม่เว้นแม้แต่คนในชุมชนตลาดล่างบางพระก็ประสบกับปัญหาเหล่านี้เช่นกัน

ปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจในช่วงนี้ ทำให้เกิดปัญหาคนวัยหนุ่มสาวที่ใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรม ประมาณ 100 กว่าคนกลับมาตั้งถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเองมาก มีการระดมความคิดเพื่อช่วยเหลือคนในชุมชนด้วยกันเอง จนทำให้นางสมบัติ เกตุปรารงค์คิดขยายกิจการอันเนื่องมาจากความสามารถที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ โดยการเพิ่มจากการแปรรูปอาหารทะเลมาเป็นการทำขนมไว้จำหน่ายด้วย เนื่องจากคนวัยหนุ่มสาวบางคนเรียนจบมาไม่เคยทำประมงกันเลย มีแต่รุ่นพ่อแม่ปู่ย่าตายายที่ทำไว้ให้ พอมาถึงรุ่นตนเองก็ทำไม่เป็น นางสมบัติ

เกตุปรางค์ จึงหาทางออกด้วยการให้คนที่ตักงานจำนวนนั้นมาช่วยงานในกลุ่มแปรรูปฯ และทำขนมในชุมชน เป็นการหารายได้ให้กับตนเองได้ในระดับหนึ่ง

ถึงแม้จะเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอย่างมาก แต่ด้วยการที่ชุมชนตลาดล่างบางพระมีทรัพยากรอันอุดมสมบูรณ์ ทำให้ปัญหาการประกอบอาชีพไม่หลุดหนักอย่างที่คิด มีการว่างงานเกิดขึ้นมากก็จริง แต่ก็มีการทำกิจกรรมที่สามารถสร้างได้ขึ้นมา ทำให้ในช่วงนี้ คนว่างงานมีรายได้ขึ้นมาบ้าง หลังจากโดนปลดออกจากโรงงาน/บริษัท ประเด็นนี้ นางสมบัติ เกตุปรางค์ เล่าให้ฟังว่า

. . . พอภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่แตก ลูกหลานมันก็กลับมากัน พวกเราก็มานั่งคิดกันว่าทำยังไงจะช่วยเหลือมันกันดี เป็นลูกหลานเราทั้งหมดทั้งนั้น จะให้ไปทำประมงบางคนมันก็ไม่เป็น ให้มานั่งแปรรูปอาหารบางคนก็ทำไม่ได้ ทางออกตอนนั้นก็ต้องมีทางเลือกอื่นให้มันกันบ้างแล้ว ก็เลยให้แม่เยาว์เขาเป็นโต้โผในการทำขนม เพราะแกมีฝีมือ ลูกหลานจะได้ไปช่วยทำงาน ว่างงาน ได้คุยกันไปทำงานกันไปไม่คิดมาก ไม่ฟังชาน ซึ่งป้าว่าดี ก็เลยทำกันตามความถนัด ความชอบของแต่ละคนไป . . . (สมบัติ เกตุปรางค์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

. . . ชุมชนเรายังเจอปัญหาน้อยในเรื่องของเศรษฐกิจก็เพราะว่าชุมชนเราอยู่ใกล้ทะเล จับปลามาก็เอาไปขายได้ ทำเป็นอาหาร ทำเป็นขนมขายให้คนอื่นเขา ตอนนั้นก็อาจจะคิดมูลค่าไม่มากเท่าไร เพราะเศรษฐกิจมันไม่ดี ขายได้ดีกว่าไม่ได้ ยังไงคนเขาก็ต้องกินกันทุกคนอยู่แล้ว บ้านเรามีต้นทุนขนาดนี้ ไม่ได้ลำบากอะไร ก็เลยทำให้ช่วงนี้ผ่านวิกฤติไปได้สบายกว่าชุมชนอื่นเขาหน่อย เพราะเรามีอาชีพดั้งเดิมรองรับเราอยู่ไง ดึงออกไม่ต้องไปซื้อใครเขากิน ออกประมงหาปลามาก็กิน ส่วนหนึ่งก็เอาไปขาย สบายดี ไม่ต้องดิ้นรนกันมาก เห็นมัยป้าบอกแล้วว่าทำงานในชุมชนน่าจะดีจะตาย. . . (สมบัติ เกตุปรางค์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

จะเห็นได้ว่าในช่วงนี้ถึงแม้จะเกิดปรากฏการณ์ภาวะทางเศรษฐกิจแย่ แต่ด้วยการที่ชุมชนตลาดล่างบางพระมีทุนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ มีภูมิปัญญา อาชีพดั้งเดิม มีสมาชิกและผู้นำที่พร้อมจะช่วยเหลือทุกคนในชุมชน ทำให้ชุมชนผ่านวิกฤตการณ์อันเลวร้ายและดำเนินการวิสาหกิจชุมชนได้ในระดับหนึ่ง

5. ชุมชนกับบริษัทน้ำหนึ่ง (พ.ศ.2542)

ปรากฏการณ์ในช่วงนี้ถือเป็นอีกหนึ่งปรากฏการณ์ที่ทำให้ชุมชนตลาดล่างบางพระต้องกลับไปทบทวนรูปแบบการดำเนินงานกับหน่วยงาน/บุคคลภายนอกใหม่ เนื่องจากเกิดปรากฏการณ์ บริษัทน้ำหนึ่ง (นามสมมุติ) ข้อโกง มีการซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่มไปแล้วติดโลโก้/แบรนด์บริษัทของตนเอง แต่ไม่ได้ชำระค่าสินค้าให้กับทางกลุ่มเป็นเงิน 200,000 กว่าบาท

จากการสัมภาษณ์นางสมบัติ เกตุปรารงค์ เกี่ยวกับประเด็นนี้ นางสมบัติ เกตุปรารงค์ เล่าว่า

. . . ช่วงนั้นกลุ่มเราสร้างผลิตภัณฑ์ได้มากขึ้น เพราะมีที่ทำเป็นหลักเป็นแหล่ง เครื่องไม้เครื่องมือมีครบ คนในชุมชนไปช่วยกันทำงานที่อาคารศูนย์ฯ นี้เป็นประจำ ตอนนั้นพัฒนาชุมชนเขาก็แนะนำบริษัทฯ มาให้กับชุมชน เขาให้เราทำกะปิกุ้งเคยให้เขา แต่เขาจะใช้ชื่อของบริษัทเขาเอง กลุ่มเราก็ทำให้เพราะดีใจที่ผลิตภัณฑ์ของเราขายได้เยอะ ๆ มีรายได้เพิ่มขึ้นด้วย ก็เลยทำกัน . . . (สมบัติ เกตุปรารงค์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

. . . พอส่งของให้เขาครบก็เขียนแค้ใบส่งของชั่วคราวให้เขา เขาบอกว่าเดี๋ยวส่งเป็นเช็คมาให้เราในภายหลัง เราก็ไม่ว่าอะไร แต่พอผ่านไปประมาณหนึ่งเดือนเขายังไม่ให้ เราก็ไปถามเขา เขาก็บอกว่ายังไม่มีให้ ตอนนั้นก็ยังไม่เข้าชื่อเขานะ เขาบอกต้องผ่านระบบ ขั้นตอนการเซ็นเช็คจากประธานบริษัทอะไรทำนองนี้ จะช้าหน่อย แต่ให้แน่ เราก็กลับไปบอกกับคนในกลุ่ม พอนานเข้าเราก็เริ่มคิดแล้วว่าเขาต้องโกงเราแล้วแน่เลย ก็เลยโทรไปตามเขาอีก เขาก็ยังไม่ให้เหมือนเดิม สรุปเขาโกงเราแล้ว. . . (สมบัติ เกตุปรารงค์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

นางนงเยาว์ กลิ่นสุคนธ์ กล่าวเพิ่มเติมว่า

. . . บริษัทฯ นี้เขามีชื่อเสียงนะ ที่เราเชื่อใจเขาก็เพราะว่าเขาทำงานกับชุมชนอื่นมามากมายเลย อีกอย่างพัฒนาชุมชนเขาพาเข้ามาด้วย เราก็เห็นว่าน่าเชื่อถือดีก็เลยทำงานด้วย อีกอย่างตอนนั้นเราก็อยากมีเครือข่ายข้างนอกไว้บ้าง ไว้สำหรับรองรับสินค้า/ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเรา เราก็เลยทำกัน พอผลเป็นแบบนี้ทำให้เราต้องมานั่งคุยปรึกษาหารือกันใหม่ว่าครั้งหน้าเวลาจะทำการค้าอะไรกับใคร ต้องมีเอกสารให้ครบ จะไว้ใจใครไม่ได้อีก จะได้ไม่พลาดเหมือนที่ผ่านมา. . . (นงเยาว์ กลิ่นสุคนธ์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

จากปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วง จะเห็นได้ว่าไม่ว่าจะเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจหรือเหตุการณ์ใด ๆ ที่เข้ามากระทบในชุมชน สิ่งที่เป็นรากฐานที่ทำให้คนในชุมชนตลาดล่างบางพระผ่านมาได้ คือ คนในชุมชนมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้จักให้อภัย กอปรกับได้ผู้นำที่มีความเข้มแข็ง ไม่ย่อท้อต่อสิ่งที่เกิดขึ้นและพร้อมที่จะร่วมฝ่าฝืนร่วมกันจนทำให้ชุมชนตลาดล่างบางพระดำรงอยู่ได้มาจนถึงปัจจุบัน ส่งผลต่อระบบคิด วิธีปฏิบัติและผลลัพธ์ ดังแผนภูมิที่ 4.2

แผนภูมิที่ 4.2

กระบวนการทุนทางสังคมของชุมชนตลาดล่างบางพระ
กับวิกฤตการณ์ในแต่ละช่วงของการเปลี่ยนแปลง

จากปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจะเห็นว่ากระบวนการทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นได้สะท้อนให้เห็นว่า ทุนทางสังคมในชุมชนลดลง แม้ว่าสภาพแวดล้อม และทรัพยากรท้องถิ่นจะยังมีความอุดมสมบูรณ์เป็นทุนทางทรัพยากรที่ดีในการทำการผลิตเพื่อดำรงชีพ แต่ปัจจัยภายในและภายนอกที่เข้ามากระทบกับชุมชนนั้น ได้ทำให้ระบบคิดของชุมชนนั้นเปลี่ยนไป คือ ทำให้คนในชุมชนตลาดล่างบางพระเกิดการตัดสินใจที่จะทำงานเพื่อเงินมาก ๆ มีการละทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเองไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น วิธีชีวิตเปลี่ยนไปเป็นแบบเร่งรีบ การพบปะพูดคุยกันน้อยลง จนท้ายที่สุดทำให้ความสัมพันธ์ในระบบเครือข่ายที่มีความคิดทางด้านความเชื่อทางพุทธศาสนาและความสัมพันธ์แบบเกื้อกูลเอื้ออาทรต่อกันของคนในชุมชนเริ่มสูญหายลดน้อยลง ส่งผลกระทบต่อระบบคิดและวิถีปฏิบัติของคนในชุมชน ที่แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ที่เคยแน่นแฟ้นกันนั้น ลดลงไปพร้อมกับการออกไปทำงานนอกชุมชน ทำให้ชุมชนไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ในด้านเศรษฐกิจชุมชนเหมือนอย่างที่เป็นในอดีต

3. การเริ่มก่อตั้งกลุ่มในปี พ.ศ.2535

การเริ่มก่อตั้งกลุ่มในชุมชนตลาดล่างบางพระนั้น เกิดมาจากวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ.2535 ที่เน้นการพัฒนาพื้นที่แถบชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกให้เป็นเขตส่งเสริมการลงทุนและพัฒนาด้านอุตสาหกรรม มีโรงงานต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายในพื้นที่อำเภอศรีราชา มีการเร่งรัดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจากการผลิตเพื่อใช้เป็นผลผลิตเพื่อการส่งออกมากขึ้น มีการใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรม โดยใช้เงินเป็นตัวกระตุ้น ทำให้คนวัยแรงงานที่เป็นหนุ่มสาวพากันละทิ้งหมู่บ้าน/ชุมชนเพื่อไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมที่ให้ค่าตอบแทนที่มากกว่าแบบแผนการดำเนินชีวิตที่เคยเป็นมาในอดีตเปลี่ยนไป ความสัมพันธ์ที่เคยมีอยู่เดิมลดน้อยลงเนื่องจากไม่มีเวลาให้กันเหมือนเคย นำไปสู่สภาวะการล่มสลายของชุมชนในที่สุด ทำให้นางสมบัติ เกตุปรางค์ ผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้นเกิดแนวคิดที่จะดึงคนในชุมชนให้หันกลับมาทำงานภายในชุมชนของตนเอง ด้วยเหตุผลที่ว่าทำงานนอกชุมชนจะดีกว่าทำงานในบ้าน/ชุมชนของตนเองได้อย่างไร ทำให้ในปี พ.ศ.2535 เกิดกลุ่มสตรีแปรรูปอาหารทะเลเกิดขึ้นมา ซึ่งนางสมบัติ เกตุปรางค์ กล่าวว่า . . . ป้าเป็นคนพื้นเพเดิมของที่นี่ เกิดและโตที่นี่มาโดยตลอด และก็คงจะตายที่นี่นั่นแหละ กลุ่มที่เกิดขึ้นมา ป้าเป็นคนคิดเอง เพราะเห็นว่าในตอนนั้นภาวะเศรษฐกิจมันพัฒนาเร็วไปมาก เร็วจนน่ากลัว มีโรงงานอุตสาหกรรมมากเหลือเกินในชุมชนตอนที่มิโรงงานมาตั้งใหม่ ๆ เขาก็มาชักจูงให้คนวัยหนุ่มสาวในหมู่บ้านออกไปทำงาน

โดยเอาเงินเยอะ ๆ มาล่อให้ไปทำงาน พอคนเขาเห็นว่างานดี เงินดี เขาก็ทิ้งชุมชนไปเลย พวกกันออกไปทำงานในโรงงานกันหมด ที่เหลือก็มีแต่คนเฒ่าคนแก่ในชุมชนที่ไปกับเขาไม่ได้ ก็ต้องอยู่ที่นี้ ป้าในฐานะผู้ใหญ่บ้านก็ทนไม่ได้สิ ไปกันหมดได้ยังไง เด็กสมัยนี้ทำไม่มันไม่รักบ้านเกิดเหมือนกับคนสมัยก่อนเลย ก็เลยคิดที่จะทำให้เขากลับมา ก็มานั่งคิด ปรีक्षाกับญาติพี่น้อง เพื่อนสนิทที่โตมาด้วยกัน ก็ได้ข้อสรุปว่า ยังไงก็ต้องทำเป็นแบบอย่างให้มันดูก่อนว่า การไปทำงานที่อื่นหรือจะดีกว่าทำงานที่บ้าน เป็นนายตัวเองมันจะไม่ดีไปกว่าการเป็นลูกน้องได้ยังไง ป้าก็เลยเริ่มคิดแปรรูปอาหารทะเลขึ้นมา เพราะบ้านป้ามีเรือประมง ทำอาชีพประมงมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ปลาที่หาได้มา ถ้าเป็นปลาตัวเล็ก ๆ มันขายไม่ได้ราคา ป้าก็นำมาแปรรูปเป็นอาหารทะเล แล้วป้าก็เห็นว่าในชุมชนเรามีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์มาก จึงคิดว่าน่าจะสามารถนำประโยชน์จากการได้เปรียบนี้ทำโอกาสให้ตนเองและคนในชุมชน จึงเริ่มทำเป็นตัวอย่างตั้งแต่นั้นมา ซึ่งก็เริ่มจากการนำปลาตัวเล็กที่ไม่ได้มาตรฐานที่จับมาได้ นำไปแปรรูปเป็นปลาตากแห้งบ้าง ไปทำเป็นน้ำปลาบ้าง รวมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ป้ามี ใส่ตะไคร้ที่นำไปคั่วแล้ว ทำเป็นปลาตากแห้งคั่วตะไคร้ เสร็จแล้ว ป้าก็เอาไปให้ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านชิมว่าเป็นยังไง อร่อยรึยัง แล้วก็ขอคำแนะนำจากเพื่อนบ้านไปในตัวเลย แล้วก็ถามด้วยว่าจะขายยังไง ใส่อะไรดี เพราะเพิ่งจะทำขายเป็นครั้งแรก ปกติจะทำกินกันในครอบครัว แต่คราวนี้ต้องทำขายกันแล้ว พอป้าได้รับคำตอบ กำลังใจจากเพื่อนบ้านและครอบครัวแล้ว ป้าก็เอาไปขายที่ตลาด ตอนนั้นปลาคั่วตะไคร้ของป้าขายได้ดีทีเดียว มีคนมาซื้อไปกินกับข้าวบ้าง กินเล่นบ้าง สร้างรายได้ให้ป้าเยอะเหมือนกัน ป้าก็ดีใจสิ ทำครั้งแรกคนก็ชอบเลย คราวนี้เลยได้ใจทำเยอะกว่าเดิม จนต้องให้เพื่อนบ้านและคนที่รู้จักมาช่วย และก็ได้รับความร่วมมือร่วมใจด้วยดี มีเพื่อนบ้านที่ว่างงานมาช่วยป้ากันเยอะทีเดียว ซึ่งตอนนั้นป้าทำงานด้วยความสุขมากเลย. . . (สมบัติ เกตุปรารค์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

จากความคิดและการปฏิบัตินี้ ทำให้นางสมบัติ เกตุปรารค์เริ่มมองเห็นทางออกในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพของคนในชุมชน จึงขยายแนวคิดเพิ่มเป็นเปิดให้คนที่มาช่วยงาน ได้ร่วมลงเงินในการผลิตมากขึ้น จากกิจการเล็ก ๆ จึงขยายตัวได้อย่างรวดเร็ว สามารถทำให้คนเฒ่าคนแก่ในชุมชนมีอาชีพเลี้ยงตนเองแทนการพึ่งพาลูกหลานของตนเพียงอย่างเดียว ไม่เป็นโรคซึมเศร้าและสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนขึ้นมาประมาณคนละ 1,500–3,000 บาทต่อเดือน

ซึ่งนางสมบัติ เกตุปรารักษ์กล่าวว่า การดำเนินงานในครั้งนี้อยู่เป็นขั้นแรกของการทำวิสาหกิจชุมชนขนาดเล็กก็ว่าได้

หลังจากนั้นก็เริ่มมีผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ออกมาเป็นลำดับ มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมาปรับเปลี่ยน ลองผิดลองถูกในการผลิต จนได้สินค้าอื่นออกมา นอกเหนือไปจากปลาตากแห้งคั่วสมุนไพรเพียงอย่างเดียว ซึ่งสินค้าที่ทางกลุ่มทำเพิ่มขึ้น คือ ห่อหมกปลา ห่อหมกทะเล บั้ง แจงลอน น้ำพริกปลาหยอง กะปิ ฯลฯ และนอกจากนั้นขณะที่คนในชุมชนมาช่วยกันผลิตสินค้าเพื่อออกไปจำหน่ายยังท้องตลาด ยังสอดแทรกคำสอนให้สมาชิกที่มาช่วยรู้จักรักและห่วงใยในชุมชนของตน และหันมาประกอบอาชีพในชุมชนของตนเองมากขึ้น

โดยคำยืนยันในเรื่องของการสอดแทรกคำสอนของนางสมบัติ เกตุปรารักษ์ที่สอนให้คนในชุมชนรักชุมชนนั้น จากการสัมภาษณ์นางสนม สุทธิธัมพร คนเก่าคนแก่ในชุมชนและยังเป็นเพื่อนบ้านกับนางสมบัติ เกตุปรารักษ์ กล่าวเพิ่มเติมว่า

. . . ตอนนั้น ฉันก็ถูกยายบัตติแกเรียกมานั้นแหละให้ฉันมาเป็นลูกมือแกในการทำอาหาร ฉันก็ไป เพราะฉันก็ว่างอยู่ ลูก ๆ ฉันไปทำงานข้างนอกกันหมด หลานก็ไปเรียนหนังสือ ฉันอยู่บ้านคนเดียว จึงมาทำงานกับยายบัตติ ฉันทำหน้าที่แคะหอยที่ทำขายบ้านยายบัตติ แล้วก็เป็นคนทำปลาทุ้มอ้อยสูตรโบราณให้กับยายบัตติด้วย เพราะแกมีปลาเยอะ แกมีเรือประมง บ้านฉันไม่มี เมื่อก่อนฉันรับจ้างเขาตามร้านอาหารเล็ก ๆ แต่พอเศรษฐกิจมันเริ่มแย่อันฉันก็มาอยู่บ้าน ยายบัตติแกก็เลยเอาฉันมาทำงานด้วย ยายบัตติแกดีอย่าง แกมีน้ำใจ ไม่ทอดทิ้งคนอื่น หรือเพราะแกเป็นผู้ใหญ่บ้านก็ไม่รู้ (หัวเราะ) แกชอบให้ทุกคนที่มีงานทำจะได้ไม่ไร้ค่า ลูกหลานใครไม่ทำงานแกก็จะดุว่า ตักเตือนให้ได้ดี เวลาทำงานกับยายบัตติ แกก็จะพูดสอนฉันซะทุกที ให้รักชุมชน ให้ใช้ความสามารถที่ฉันมีอยู่ ทำอาชีพให้ตัวเอง ยายบัตติแกไม่เคยสนับสนุนให้ออกไปทำงานนอกชุมชนเลย แกบอกว่าเกิดที่นี่ก็ต้องตายที่นี่ จะไปตายที่อื่นทำไม อยู่ที่ไหนจะสบายเท่าบ้านเรา ฉันก็คิดตาม เอออออกเห็นด้วยกับยายบัตติแก อีกอย่าง ยายบัตติแกได้ไปอบรมบ่อย ๆ แกก็จะเอามาเล่าเวลาที่นัดประชุม แกจะเอาประสบการณ์ของแกมาถ่ายทอด ฉันก็เลยรู้สึกว่ายายบัตติแกเหมือนหนังสือพิมพ์ประจำชุมชนไปแล้ว แกรู้ไปซะทุกอย่างทีเดียว. . . (สนม สุทธิธัมพร, สัมภาษณ์, 29 กุมภาพันธ์ 2551)

สำหรับสถานที่ในการประกอบการกลุ่มในระยะเริ่มแรกจะใช้พื้นที่ที่บ้านของนางสมบัติ เกตุปรางค์ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ส่วนใหญ่ก็เป็นของนางสมบัติ เกตุปรางค์แทบทั้งสิ้น ซึ่งนางสมบัติ เกตุปรางค์ เล่าให้ฟังว่า

... ครั้งแรกที่ตั้งกลุ่ม ก็คือ มีความคิดที่จะแก้ไขปัญหาคารออกป่ทำงานนอกชุมชนของคนวัยหนุ่มสาว ก็เลยเกิดกลุ่ม พอเกิดกลุ่มก็ต้องมีสถานที่ในการทำ ซึ่งก็ทำกันที่บ้านป่านี้แหละ มันกว้างและสะดวกในการเก็บล้าง ในการทำ แต่พอมีคนเยอะขึ้น ทำอย่างอื่นหลายอย่างขึ้น ทำให้ป่าต้องเตปูนหลังบ้านเพิ่มอีก เพื่อให้กว้างกว่าเดิม และอีกอย่างในสมัยก่อนแถวนี้ทางเดินเท้าจะสะดวก ไปมาหาสู่กันง่าย จำได้ตอนนั้นบ้านป่าบัตมีห้วยคันอยู่บริเวณหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 9 แต่มาภายหลังผู้ใหญ่ที่ผู้ใหญ่บ้านคนก่อนที่เสียชีวิตลง เขาถมที่ขึ้นมา เลยทำให้มีความสะดวกในการเดินทางมากขึ้น หลังจากได้รวมกลุ่มกันมากขึ้น ชาวบ้านเขาก็นำอุปกรณ์มาช่วยกันทำงาน เช่น ถ้าเราขาดโต๊ะ ก็ขอยืมโต๊ะจากเพื่อนบ้าน ยืมหม้อ ยืมไห กะละมัง ยืมกันได้หมด ไม่คิดเล็กคิดน้อย คือ ป่าต้องบอกก่อนว่าคนที่นี้เขาจะอยู่กับแบบครอบครัว ใครที่มาทำงานบ้านป่าถ้าเหนื่อยก็หยุด เมื่อยก็นอน (หัวเราะ) เป็นแบบครอบครัวกันช่วยกันทำงานกัน โดยป่าบัตเองจะเป็นผู้คิดสูตรการทำอยู่เสมอ เพราะป่าโชคดีที่ได้เห็นแม่ทำอาหารอยู่บ่อย ๆ ก็เลยได้สูตรการทำมาเยอะทีเดียว... (สมบัติ เกตุปรางค์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

ในเรื่องของการลงทุน วัตถุประสงค์ในการทำงานนั้น นางสมบัติ เกตุปรางค์กล่าวเพิ่มเติมว่า... ในตอนแรกก็เป็นป่าเองที่ลงทุนให้ คือ ป่ามีเรือประมง วัตถุประสงค์ที่ใช้มันหาง่าย ในสมัยก่อนปลานี้เรียกว่าหลับตาซ้อนได้เลย แค่ในคลองก็เยอะแล้ว ปลาตัวใหญ่ ๆ ทั้งนั้น เราจึงไม่เดือดร้อนเรื่องของวัตถุประสงค์เลย ป่าก็เลยเอาปลาหรือสัตว์น้ำประเภทอื่นที่มันตัวเล็ก ขายไม่ได้ราคา มาแปรรูปเป็นอย่างอื่นไปขายต่อ ได้เงินมาต่อยอดด้วย อีกอย่างป่าสามารถเอาไปให้พวกสาว ๆ เขาลองทำอาหารกันได้ด้วย... (สมบัติ เกตุปรางค์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

จะเห็นได้ว่าในส่วนของวัตถุประสงค์ที่ใช้ในการแปรรูปนั้นส่วนใหญ่แล้วยังเป็นสัตว์น้ำที่หามาได้ในท้องถิ่น เช่น ปลา ปู หอย หมึก เป็นต้น ซึ่งนางสมบัติ เกตุปรางค์จะนำผลผลิตที่เหลือจากการจำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลางมาแปรรูปในกลุ่ม ซึ่งในระยะแรกนั้นนางสมบัติ เกตุปรางค์เองก็ได้คิดมูลค่าของอาหารทะเลที่นำมาให้กลุ่มแต่อย่างใด เพราะเห็นว่าทางกลุ่มจะได้ทดลองทำกันไป แต่พอมีสมาชิกเพิ่มขึ้นก็มีผู้ช่วยเหลือนางสมบัติ เกตุปรางค์ออกไปหาปลา หาของทะเล

มาแปรรูปกันในกลุ่ม จึงเกิดเป็นความรัก ความสามัคคี ความร่วมมือกันในหมู่สมาชิกซึ่งนางปราณี ศรีสม หนึ่งในสมาชิกกลุ่มสตรีแปรรูปอาหารทะเลได้กล่าวว่า

. . .ฉันเป็นสมาชิกในกลุ่มนี้ มาทำเพราะเห็นว่าจะได้ใช้เวลาว่างช่วยลูกหลานทำมาหากิน ไม่เหงาด้วย เพราะมาทำงานที่กลุ่มเป็นประจำ ได้เจอเพื่อนบ้าง ลูก ๆ หลาน ๆ ที่มาช่วยในกลุ่มบ้าง ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นบ้าง อีกอย่างฉันชอบที่ยายบัตติ แกเอาเรื่องโน้นเรื่องนี้มาเล่า ฉันว่ามันทันสมัยดี ไม่อยากตกยุค สมัยนี้เขาทำอะไรไปถึงไหนกันแล้ว ต้องตามให้ทันบ้าง เดียวลูกหลานมันจะหาว่าเซย (หัวเราะ) ครั้งแรกที่เกิดกลุ่ม ฉันก็เห็นความตั้งใจของยายบัตติแก แกตั้งใจจะทำให้คนในชุมชนดูเป็นตัวอย่างในเรื่องของการทำมาหากิน ซึ่งฉันว่าดีนะ ขยันทำมาหากิน สู้กันไป ฉันว่ายายบัตติแกดี แกไม่เคยท้อสักครั้งเดียว แกทำของแกแบบนี้มานานแล้ว ฉันเห็นแกทำแล้วฉันก็เลยมาช่วยแก ตอนนั้นฉันก็เอาอุปกรณ์มาช่วยนะ เพราะพอคนเขาเห็นว่าทำรายได้ให้กับเขาได้เยอะขึ้น คนก็มารวมกันที่บ้านยายบัตติเยอะขึ้น อุปกรณ์มันก็ไม่พอ ก็เลยต้องเอาของตัวเองมาช่วย ทำให้ยายบัตติแกทำงานได้เร็วขึ้น เรื่องของเงินทุน ตอนแรกก็ยังเป็นของยายบัตติแกนั่นแหละ แกมีเรือประมงเป็นของตัวเอง แกก็เลยเอาปลา เอาหอย เอากุ้งที่ตัวเล็ก ๆ มาให้ทำ ส่วนวัตถุดิบใครมีน้ำตาล มีเกลือ มีอะไรที่ใช้ได้ก็เอาทำไปก่อน พอขายได้เงินมาแล้วก็ให้แม่เยาว์เหรียญกลุ่มทำบัญชีรายรับรายจ่ายไว้ก่อน ยังไม่มีการแบ่ง ยายบัตติแกก็บอกกับทุกคนว่า ในส่วนที่แกเอาหอย เอาปู เอาปลามาให้ทำ แกไม่คิดเงิน แกให้เลย จะได้มีเงินเข้ากลุ่ม ไม่งั้นต้องเอามาแบ่งกันอีก เงินไม่กระเตื้องสักที เลยทำให้การขายครั้งแรก ๆ มีเงินเท่าไร เข้ากลุ่มอย่างเดียว เพราะทุกคนเห็นความเสียสละที่ยายบัตติแกมี ทุกคนที่เอาน้ำตาลมา เอาเกลือมา ก็เลยไม่คิดเงินเหมือนกัน. . . (ปราณี ศรีสม, สัมภาษณ์, 19 กุมภาพันธ์ 2551)

การดำเนินงานดำเนินมาได้ประมาณปีเศษ คนวัยหนุ่มสาวที่ใช้แรงงานที่ออกไปทำงานนอกชุมชนประมาณ 100 กว่าคนก็เริ่มกลับมาตั้งถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง มาช่วยพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยายประกอบอาชีพในชุมชนมากขึ้น และเริ่มมองเห็นว่าการออกไปทำงานนอกชุมชนนั้นไม่ใช่เรื่องดีอีกต่อไป นายจรรยา ชูศิริ ชายหนุ่มที่ออกไปใช้แรงงานอยู่ปีเศษ ได้กล่าวว่า

. . .ที่กลับมาทำงานในชุมชนเพราะเห็นว่าการออกไปใช้แรงงานนอกชุมชนนั้น ถึงจะได้เงินดีกว่าทำงานในชุมชน แต่กลับไม่มีความสุขเลย เพราะต้องกลับบ้านค้าตลอด กลับมาก็ไม่เจอหน้าคนในครอบครัว เพราะทุกคนเข้านอนกันหมด เข้าก็ต้อง

รีบไปทำงาน เพราะถ้าช้าก็จะถูกหักแรงงาน ชีวิตมีแต่ความเร่งรีบ รีบร้อน จากที่เคยคุยกัน กินข้าวด้วยกัน พร้อมหน้ากันทุกเย็น กลับต้องใช้ชีวิตแบบเย็นมุดเช้า เข้ามุดออก และมีได้มีความสุขอย่างแท้จริง ช้าแล้วยังเป็นหนี้สินอันเกิดมาจากความอยากได้อยากมีของตนเอง เพื่อให้ทันสมัยเหมือนกับคนอื่น พอมาเห็นกลุ่มของป่าบัตที่ชักจูงคนในหมู่บ้านให้รู้จักรักชุมชนของตนเอง และประกอบอาชีพตามวิถีชีวิตอย่างที่เคยเป็นมา เลยทำให้ผมกลับมาใช้ชีวิตอย่างที่เคยเป็นอยู่ ซึ่งน่าจะเหมาะกับผมที่สุดแล้ว. . . (จรรยา ชูศิริ, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

จะเห็นได้ว่าในระยะเริ่มแรกทางกลุ่มมิได้ใช้เงินก้อนใหญ่เท่าที่ควร เพียงแต่เริ่มจากการนำผลผลิตที่ขายไม่ได้ คือ มีขนาดที่ไม่ได้ราคามาแปรรูปเป็นประเภทอื่น สร้างรายได้เพิ่มขึ้นโดยไม่เสียของ วัตถุดิบที่นำมาใช้ก็เป็นสิ่งที่อยู่ในชุมชน เช่น ตะไคร้ ใบเตย ฯลฯ และเป็นของคนในสมาชิกที่ไม่คิดมูลค่า ทำให้กลุ่มมีเงินสำรองในการทำในครั้งต่อไป อีกทั้งยังสามารถทำให้คนในชุมชนหันกลับมาทำงานในชุมชนของตนได้อีกทางหนึ่ง

การดำเนินงานของกลุ่มในช่วงปี พ.ศ.2536-2539

กิจกรรมกลุ่มแปรรูปอาหารทะเลที่นางสมบัติ เกตุปรางค์ ริเริ่มขึ้นอย่างไม่เป็นทางการนี้ สามารถดำเนินกิจการไปด้วยดี จึงทำให้ในต้นปี 2539 นางสาวอุไร บรรเทิงสุข พัฒนาการประจำอำเภอศรีราชาได้เข้ามาช่วยเหลือส่งเสริม แนะนำแกนนำกลุ่มในเรื่องของการจัดตั้งกลุ่มและการไปอบรมต่อยอดความรู้เพื่อนำมาใช้ในท้องถิ่นของตนเอง อีกทั้งยังสนับสนุนให้สินค้าที่ทางชุมชนผลิตขึ้น ได้ไปวางขายยังตลาดนัดนอกชุมชน ซึ่งก็เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิกอีกทางหนึ่ง

หลังจากได้ไปอบรมอาชีพกับโครงการที่หน่วยงานราชการจัดขึ้นเป็นประจำ และจากการที่มีเจ้าหน้าที่จากพัฒนาชุมชนเข้ามาช่วยแนะนำ สนับสนุน ให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานกลุ่ม ทำให้นางสมบัติ เกตุปรางค์ได้รู้ขั้นตอนการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนภายนอกปฏิบัติว่าต้องรวมกันเป็นกลุ่ม มีการแบ่งหน้าที่ มีประธานกลุ่ม รองประธานกลุ่ม เลขานุการกลุ่ม ฯลฯ ทำให้นางสมบัติ เกตุปรางค์เกิดแนวความคิดที่จะตั้งกลุ่มขึ้นในชุมชนเองบ้าง เพื่อให้คนในชุมชนได้แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเองด้วยตัวของตนเอง จึงได้รวบรวมเพื่อนบ้าน และญาติสนิทที่เห็นดีด้วยและอยากที่จะดำเนินกิจกรรมในลักษณะของกลุ่มดังกล่าว มีการนัดประชุมกับคนในชุมชนถึงเรื่องดังกล่าว ซึ่งแนวคิดของนางสมบัติ เกตุปรางค์ในขณะนั้นเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน จึงได้รวบรวมสมาชิกจำนวนหนึ่งแต่ก็ยังไม่มากเท่าที่ควร เนื่องจาก

ยังเป็นกิจกรรมนำร่องอยู่ สมาชิกส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยเข้าใจเท่าที่ควร ซึ่งก็ได้คณะทำงานชุดแรก
ดังนี้

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1	นางสมบัติ เกตุปรางค์	ประธานกลุ่ม
2	นางนายนารถ กลิ่นเจริญ	รองประธานกลุ่ม
3	นางสุมล วรรณชกุล	รองประธานกลุ่ม
4	นางนงเยาว์ กลิ่นสุคนธ์	เลขานุการและเหรัญญิกกลุ่ม
5	นางละมุล ตระกูลโชคดี	ประชาสัมพันธ์กลุ่ม
6	นางจำนอง ลือกระจ่าง	คณะกรรมการ
7	นางอุบล ผลมี	คณะกรรมการ
8	นางปราณี ศรีสม	คณะกรรมการ
9	นางสายันต์ หลีสวัสดิ์	คณะกรรมการ
10	นางพนอ ศรีสม	คณะกรรมการ
11	นางยุพา ดอกกรักกลาง	คณะกรรมการ
12	นางเพลินพิศ เชื้อสิงห์	คณะกรรมการ
13	นางพรรณี พันสี	คณะกรรมการ
14	นางสมศรี เดชสุภา	คณะกรรมการ
15	นางอุไร ธรรมใจ	คณะกรรมการ
16	นางสุวรรณา สาลีพัชราภรณ์	คณะกรรมการ
17	นางสาวเมธิณี แซ่มช้อย	คณะกรรมการ

ซึ่งนางสมบัติ เกตุปรางค์ กล่าวว่า

... ป้าไปอบรมมาอยู่เรื่อย เพราะป้าเป็นผู้ใหญ่บ้าน ไปประชุมส่วนใหญ่ เขาก็จะแนะนำในเรื่องของการบริหารจัดการชุมชน ตอนที่ป้าไปอบรมที่เทศบาลตำบลบางพระเรื่องของการจัดการบ้านเมืองที่ดี เขาก็พูดถึงหลักการบริหารทั่วไป แล้วเขาก็เน้นที่การมีส่วนร่วมของประชาชน ว่าจะต้องมาร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันวางแผน ร่วมกันรับผลประโยชน์ ร่วมกันแก้ไขปัญหาด้วยกัน อีกอย่างที่อำเภอศรีราชาเรามีพัฒนาการที่ดี คุณแม่ค เขาเข้ามาที่กลุ่มบ่อย เขาก็จะแนะนำเราให้ทำ

อย่างนั้นอย่างนี้ กลุ่มจะได้พัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น ซึ่งตอนนั้นคุณแม่ก็มาแนะนำให้เราเรารวมตัวกันเป็นกลุ่ม จะได้มีอาชีพเลี้ยงครอบครัวแล้วจะแนะนำตลาดให้กับทางกลุ่มด้วย ประกอบกับที่ป่าไปอบรมมาก็พอจะรู้เรื่องการรวมกลุ่มอยู่บ้าง ป่าก็เลยเกิดแนวความคิดที่จะสร้างกลุ่มขึ้นมา ซึ่งชื่อและตำแหน่งที่ป่าตั้งขึ้นมา สมาชิกบางคนก็ไม่ได้มีตำแหน่งตามนั้นหรอก เอาชื่อมาตั้งให้เป็นกลุ่มก่อน แล้วป่าก็ว่ามันไม่ใช่เรื่องสำคัญเลย เพราะสมาชิกทุกคนช่วยเหลืองานกันอยู่แล้ว ใช้ความคุ้นเคยและได้ร่วมงานกันมา ทำให้เกิดการแบ่งหน้าที่กันอย่างดีและมีการประสานงานให้คำปรึกษากัน และกันอยู่เสมอ . . . (สมบัติ เกตุปรางค์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

จะเห็นได้ว่าการดำเนินการกลุ่มในช่วงเริ่มต้นนั้น มีโครงสร้างของตำแหน่งหน้าที่ไม่ค่อยชัดเจนมากนัก เนื่องจากเป็นกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ ใครถนัดด้านใดก็ทำไปตามที่ถนัด อีกทั้งสมาชิกกลุ่มฯ มีความสนิทชิดเชื้อกันเป็นทุนเดิมอยู่ก่อนแล้ว นางสมบัติ เกตุปรางค์ซึ่งเป็นผู้ที่ริเริ่มก่อตั้งกลุ่มและดำรงตำแหน่งประธานจึงใช้วิธีการปรึกษาพูดคุยกัน จะเป็นการปรึกษาหารือกันในลักษณะเหมือนคนในครอบครัวที่ต้องมาร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผนงานว่าควรจะไปในทิศทางใดจึงจะเหมาะสมที่สุด โดยส่วนมากแล้วนางสมบัติ เกตุปรางค์จะเป็นผู้นำในการวางแผนการผลิต เพราะมีประสบการณ์ในการแปรรูปอาหารมาตั้งแต่เด็ก อีกทั้งยังเป็นผู้อาวุโสที่ได้รับการยอมรับกันในชุมชน ทำให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างราบรื่น และเป็นเอกภาพ โดยหนึ่งในคณะกรรมการที่ถูกสัมภาษณ์ คือ นางละมุล ตระกูลโชคดี กล่าวว่

. . . พวกเราสามารถกันเป็นกลุ่มก็เพราะว่าต้องการทำกิจการเล็ก ๆ ในชุมชน เราไม่อยากจะออกไปทำงานนอกบ้านแล้ว มันเหนื่อย เงินที่ได้มาก็ไม่คุ้มกับค่าเดินทาง อยู่ที่นี่เรามีอาหารทะเลอยู่แล้ว อย่างอื่นก็มี พวกเราในหมู่บ้านมีความสามารถกันหลายอย่าง ไม่ใช่แต่ทำอาหารอย่างเดียว ทำขนมเราก็ขึ้นชื่อ งานประดิษฐ์ต่าง ๆ ก็ทำได้ ฉันทยังรับจ้างเย็บถุงผ้าใส่ของให้กับร้านของชำช่วยมารวยเลย พวกเราทำได้หลายอย่าง พอพี่บัติแก็เป็นได้ไผ่ความคิดที่จะทำธุรกิจชุมชนที่แก็ว่า เลยทำให้ฉันทอยากจะมาร่วมทำงานกับแก็ และฉันทก็ยกให้แก็เป็นประธานกลุ่มเลย เพราะมีแก็คนเดียว นั้นแหละที่เอาอยู่ มีคนนับถือแก็เยอะ เพราะแก็เป็นคนดี ชอบทำอะไรเพื่อชุมชน. . . (ละมุล ตระกูลโชคดี, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

สำหรับแผนงานในการผลิตนั้น นางสมบัติ เกตุปรางค์กล่าวว่

. . . แม้ว่าแผนงานในการผลิตจะไม่สามารถเขียนออกมาให้เห็นได้อย่างชัดเจน แต่เมื่อมีงานเข้ามา สมาชิกทุกคนก็จะรู้และช่วยกันเต็มความสามารถทุกคน ใครทำอะไรอยู่ที่ทำไป ไม่ได้กำหนดกะเกณฑ์ว่าวันนี้ต้องได้เท่านี้ วันนั้นต้องได้เท่านั้น ใครมาทำวันไหน ก็ได้ค่าตอบแทนไป ใครไม่มาก็ไม่ได้ เป็นไปตามระบบของการทำงานของคนทั่ว ๆ ไป. . . (สมบัติ เกตุปรารงค์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

แต่ก็ไม่ใช่ว่าทางกลุ่มจะไม่มีแผนงานกันเสียทีเดียว ซึ่งนางสมบัติ เกตุปรารงค์กล่าวเพิ่มเติมให้ฟังว่า

. . . ปฏิทินในรอบหนึ่งปี จะรู้อยู่แล้วว่ามีงานเทศกาลหรืองานบุญในวันใดบ้าง ในวันเหล่านี้พวกเราก็ต้องเพิ่มปริมาณสินค้าให้มากขึ้น เพื่อรองรับตลาดที่เข้ามาซื้อขายแลกเปลี่ยนกับทางกลุ่ม และยังมีแผนงานในส่วนของการประมงที่ออกเรือหาปลาเป็นเดือน ๆ พอกลับมายังชุมชนก็จะหยุดพัก. . . ชาวประมงที่นี่ก็เหมือนกับชาวประมงที่อื่น คือ จะออกไปจับปลาเป็นเวลาหนึ่งเดือน แล้วกลับมาขึ้นฝั่งเป็นระยะเวลา 10 วัน เป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีต เพราะมีความเชื่อว่าเป็นสิบลวันที่ชาวประมงกลับมาพักนั้น สัตว์น้ำในท้องทะเลก็ได้พักด้วย หากยังออกไปจับปลาอีกก็จะได้ปลา ต้องให้ปลาเขาได้พักด้วย ดังนั้นในช่วงสิบลวันที่ ชาวบ้านที่ออกเรือประมงจะมีเวลาว่าง สามารถมาช่วยเป็นแรงงานให้กับกลุ่มได้อีกทางหนึ่งด้วย. . . (สมบัติ เกตุปรารงค์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

จะเห็นได้ว่าในส่วนของการสร้างหน้าที่และการบริหารจัดการนั้น มักจะเป็นไปในรูปแบบที่ว่าสมาชิกคนใดชำนาญในงานด้านไหนและมีเวลาว่างที่จะมาร่วมงานกับกลุ่มได้ ก็จะเป็นหัวแรงสำคัญในการทำงานด้านนั้น ซึ่งทางกลุ่มมิได้จำกัดว่าใครจะต้องมีหน้าที่อะไรเป็นพิเศษ หากช่วยเหลือกันได้ก็จะช่วยกันทันที ซึ่งมีผลทำให้สมาชิกได้เรียนรู้งานได้พร้อม ๆ กันไป

ในเรื่องของความสามารถในการผลิต กลุ่มแปรรูปอาหารทะเลนั้นโชคดีในด้านของการมีทรัพยากรบุคคลที่มากด้วยความสามารถและมีความสนใจที่จะพัฒนา เรียนรู้ในเรื่องการประกอบ และแปรรูปอาหารอย่างนางสมบัติ เกตุปรารงค์มีการนำความรู้ที่ได้รับการฝึกอบรม/สิ่งที่ถูกถ่ายทอดจากบรรพบุรุษในเรื่องการทำอาหารต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้เข้าด้วยกัน จึงทำให้นางสมบัติ เกตุปรารงค์มีความสามารถและทักษะในการแปรรูปอาหารเป็นอย่างมาก นอกจากนี้เมื่อรวมกับการเข้ามาช่วยส่งเสริมแนะนำและดูแลวิธีการผลิตจากพัฒนาการประจำอำเภอศรีราชาด้วยแล้ว ก็ยิ่งทำให้ผลผลิตที่กลุ่มผลิตได้สามารถจำหน่ายได้ง่ายและรวดเร็ว ในประเด็นนี้นางอุบลผลมี หนึ่งในสมาชิกกล่าวว่า

...การแปรรูปอาหารทะเล สมาชิกทุกคนจะช่วยกันตามแต่กำลังความสามารถ เช่น ส่วนหนึ่งไปชำแหละปลา ส่วนหนึ่งเอาปลาไปตากแห้ง ส่วนหนึ่งคั่วสมุนไพร แล้วแต่หน้าที่ของใครของมัน ซึ่งจะรู้กันได้เอง เพื่อเอาอาหารที่แปรรูปแล้วไปจำหน่าย ซึ่งเราจะเน้นที่คุณภาพและปริมาณของสินค้าให้มาก ๆ เราจะคัดแยกสัตว์น้ำที่มีอยู่ที่เราทำ โดยอันไหนมีคุณภาพดีหน่อยก็จะขายในราคาที่สูงหน่อย แต่ถ้าอย่างไหนมันหาได้ง่าย ทำง่ายก็จะขายถูก อย่างเช่น ถ้าเป็นห่อหมกปลา เราก็จะใช้ปลาทั่วไปมาทำ ราคา ก็จะประมาณกระทงละ 15 บาท แต่ถ้าเป็นห่อหมกปลาอินทรี, ห่อหมกทะเล ที่มีขั้นตอนในการทำมากกว่า ยากกว่า ก็จะกระทงละ 20-25 บาท... (อุบล ผลมี, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

การตรวจสอบคุณภาพและรสชาติของสินค้าที่ผลิตได้นั้น สมาชิกผู้ร่วมปฏิบัติงาน จะชิมรสและคอยแนะนำปรับปรุงกันเองก่อน ซึ่งนางสมบัติ เกตุปรารงค์กล่าวว่า

...เวลาทำอาหาร ป้าจะเป็นคนคิดและพลิกแพลงเรื่องของการทำ คิดสูตรอาหารให้กลุ่มทำรสชาติให้ออกมาดี นอกจากนี้ทางกลุ่มยังได้รับการแนะนำและตรวจสอบเพิ่มเติมจากเจ้าหน้าที่ของพัฒนากรในเรื่องของรสชาติและความสะอาดด้วย ซึ่งในขณะนั้น คุณแม่คพัฒนากรได้เข้ามาดูแลแนะนำวิธีการผลิต การตลาด เรื่องของสุขบริโภคที่ควรจะมี การบรรจุหีบห่อให้ดูสะอาด และการจัดระบบบัญชีรายรับรายจ่ายให้เป็นระบบ รวมทั้งแนะนำเรื่องการปรับปรุงรูปแบบบรรจุภัณฑ์ใหม่ ๆ เพื่อให้สินค้านั้นดูน่ารับประทานและสามารถเก็บไว้ได้นานด้วย... (สมบัติ เกตุปรารงค์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

ในส่วนของการตลาด ในระยะเริ่มต้นที่นางสมบัติ เกตุปรารงค์ยังคงทดลองแปรรูปอาหารนั้น ผู้ที่ซื้อสินค้าส่วนใหญ่จะเป็นญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านในชุมชนเดียวกัน ตามตลาดนัดชุมชน ซึ่งก็ทำให้กลุ่มสามารถขายสินค้าได้ในปริมาณที่มากขึ้น ซึ่งในภายหลังก็ได้มีบริษัทหนึ่ง (นามสมมุติ) โดยการแนะนำของพัฒนาชุมชนเข้ามาทำการตลาดกับทางกลุ่มด้วย โดยการให้ทางกลุ่มผลิตสินค้าไว้ และใช้โลโก้ของบริษัทติดแทน ทำให้สมาชิกทุกคนตั้งหน้าตั้งตาทำมาหากิน เพื่อให้ได้รายได้มาเลี้ยงครอบครัว แต่สถานการณ์ตอนนั้นมิได้เป็นอย่างที่ชาวบ้านคิด มีกลไกของบริษัทที่ไม่สามารถจ่ายค่าสินค้าให้กับสมาชิกกลุ่มได้ สภาพของกลไกทางตลาดจึงเป็นแรงกดดัน ทำให้กลุ่มแปรรูปอาหารทะเลต้องหันมาทบทวนตนเองว่าจะต้องหาทางแก้ไขปัญหานี้อย่างไร ซึ่งการแก้ไขปัญหานี้ในตอนต้นนั้นทางกลุ่มมารวมตัวกันพูดคุยเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น ทางผู้ศึกษา

จะยังไม่ให้รายละเอียดในส่วนนี้มากนัก แต่จะเขียนอธิบายรายละเอียดไว้ในช่วงที่กลุ่มดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

ในส่วนของการให้ความช่วยเหลือกับชุมชนนั้น ทางกลุ่มมักจะนำสินค้าที่ทำในชุมชนไปช่วยตามงานบุญอยู่เสมอ ซึ่งอาจเป็นเพราะคนในชุมชนนั้นนิยมทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาและบางคนก็เป็นสมาชิกของกลุ่มด้วย จึงทำให้ความช่วยเหลือของกลุ่มนั้นเป็นไปในลักษณะที่อิงกับวัด อีกทั้งยังมีการช่วยเหลือผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งมีอายุประมาณ 60-70 ปี ที่อยู่บ้านเฉย ๆ ว่างงาน และอยากมีงานทำมาช่วยทำงานที่กลุ่ม ซึ่งทางกลุ่มจะให้มาช่วยอัดกะปิ ซึ่งจะได้รับค่าตอบแทนในอัตราวันละ 100-150 บาท/วัน/คน ขึ้นอยู่กับปริมาณที่ทำ

จากปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตั้งแต่การเปลี่ยนจากการดำเนินงานปัจเจกบุคคลไปสู่การรวมตัวกันของเพื่อนบ้านใกล้เคียงขึ้นเป็นกลุ่มและการเข้ามาสนับสนุนจากภายนอกมีการเตรียมความพร้อมในการดำเนินงานของกลุ่มและมีการแปรรูปในด้านต่าง ๆ ทั้งหมดนี้จึงเกิดขึ้นเป็นวิสาหกิจชุมชนที่มีการดำเนินงานโดยใช้ทุนทั้งหลายที่จำเป็นในการทำธุรกิจดำเนินงาน คือมีทั้งที่เป็นทุนสิ่งแวดล้อมที่มีความพร้อมและเอื้ออำนวยให้สภาพพื้นที่นั้นยังคงความอุดมสมบูรณ์ในการเป็นแหล่งวัตถุดิบให้แก่กลุ่มได้เสมอและทุนกายภาพที่เป็นวัตถุดิบต่าง ๆ เงินลงทุนหมุนเวียน วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการผลิตต่าง ๆ คนในชุมชนที่เป็นทั้งแรงงานและแรงความคิดในการนำความรู้ความสามารถมาใช้ในการดำเนินการให้กลุ่มได้ตามหลักการดำเนินธุรกิจทั่วไป ซึ่งจะเห็นได้ในลักษณะที่เป็นกระบวนการ ดังนี้

แผนภูมิที่ 4.3

กระบวนการทุนทางสังคมในการดำเนินงานของกลุ่มในชุมชน
 ตลาลด่างบางพระในระยะเวลาเริ่มก่อตั้งกลุ่ม พ.ศ.2535 และ
 การดำเนินงานของกลุ่มในช่วงปี พ.ศ.2536-2539

จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นจะเห็นว่าตัวระบบคิดที่เป็นทุนทางสังคมในลักษณะของความสัมพันธ์ทั้ง 2 รูปแบบนั้นได้เข้ามาสู่กระบวนการทุนทางสังคม โดยจะทำหน้าที่เพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งมิได้ แต่ต้องมีการอาศัยสภาพแวดล้อมและทรัพยากรท้องถิ่นที่อุดมสมบูรณ์ ตลอดจนการเข้ามาของปัจจัยภายนอก นั่นคือการสนับสนุนของเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนที่คอยแนะนำ ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนได้รวมกลุ่มกันขึ้นเพื่อประกอบอาชีพ และจากการที่ชุมชนมีปัจจัยภายในที่ดี คือ มีแกนนำของกลุ่มที่มีความสามารถในการแปรรูปอาหารและสมาชิกที่มีความเสียสละพร้อมที่จะทำงานกันนับว่าเป็นส่วนที่ก่อให้เกิดการใช้ระบบคิดที่เป็นทุนทางสังคมในขั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินงานได้ ดังเช่นการที่ผู้นำในชุมชนเป็นผู้ที่มีความสามารถในการทำอาหารและมีความเสียสละเพื่อส่วนรวม เช่น การเสียสละบริเวณบ้าน วัสดุอุปกรณ์ วัสดุดิบที่มีอยู่ บวกกับความสัมพันธ์อันดีที่พี่น้อง เป็นเครือข่ายที่มีความแน่นแฟ้นกันมานานในชุมชน จึงทำให้เป็นกำลังใจแก่ผู้นำในตอนต้นของการรวมตัวกันอันส่งผลให้เกิดการรวมตัวกันของสมาชิกและทุนที่มีอยู่ในชุมชนชนิดอื่น ๆ ที่ทำได้ง่ายขึ้น และด้วยความสัมพันธ์ดังกล่าวทำให้ส่งผลต่อกิจกรรมของกลุ่ม ทำให้กลุ่มสามารถบริหารจัดการในรูปแบบต่าง ๆ ได้อย่างง่าย เพราะสมาชิกมีความสนิทสนมและไว้ใจกัน ผลที่เกิดตามมาของการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มคือ ทุกคนมีรายได้เสริมให้กับครอบครัวเฉลี่ยต่อครัวเรือน ประมาณ 4,000-5,000 บาท สามารถเลี้ยงดูตนเองได้พึ่งพาตนเองได้ในเบื้องต้นทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังเป็นโอกาสของคนในชุมชนที่จะนำกุ้ง หอย ปู ปลาที่มีเหลือจากการขายในตลาดมาขายให้กับกลุ่มได้ ซึ่งจุดนี้เองก็ทำให้กลุ่มสามารถหาวัสดุดิบเพื่อมาใช้ในการผลิตได้ไม่ยาก ทั้งหมดนี้ล้วนส่งผลให้การดำเนินงานของกลุ่มนั้นสามารถเป็นไปได้อย่างต่อเนื่องและอยู่รอดได้ในระยะเริ่มแรกของการทำธุรกิจ แต่ที่สำคัญนั้นจะเห็นว่า การดำเนินงานธุรกิจเป็นจุดเริ่มต้นของการสานสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้เริ่มกลับมาทำกิจกรรมร่วมกัน รวมทั้งสมาชิกในชุมชนก็ยังมีทางเลือกใหม่ในการที่จะพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจได้มากขึ้นอีกด้วย

4. การดำเนินงานของกลุ่มและการเกิดกลุ่มใหม่ในช่วงปี พ.ศ.2540-2545

ภายหลังจากที่กลุ่มดำเนินการแปรรูปและจำหน่ายสินค้าไปได้ในระยะเวลาหนึ่งนั้น แม้ว่าจะมีการปรับปรุงคุณภาพการผลิตและรสชาติให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ แต่พอมาถึงต้นปี 2540 ซึ่งเป็นช่วงที่เรียกว่าเป็นเศรษฐกิจ “ฟองสบู่แตก” ได้ทำให้เกิดปัญหาขึ้นในชุมชน รายได้ที่มาจากการแปรรูป

รูปอาหารทะเลเริ่มลดน้อยลง อันเนื่องมาจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ณ ขณะนั้น คนไม่ค่อยจับจ่ายใช้สอยเท่าที่ควร เนื่องจากเกิดปัญหาการว่างงาน โรงงานอุตสาหกรรมต่างพากันจ้างพนักงานออก ทำให้คนวัยหนุ่มสาวที่เคยออกไปใช้แรงงานภายนอกชุมชนกลับมายังชุมชนของตน ไม่มีรายได้หลักที่สามารถนำมาเลี้ยงครอบครัวได้อีกต่อไป โดยในเรื่องนี้นางสมบัติ เกตุปรางค์ เล่าให้ฟังว่า

. . .กลุ่มกำลังดำเนินการมาได้ด้วยดี ก็เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เรียกว่าฟองสบู่แตก คนถูกไล่ออกเยอะมาก และเริ่มกลับมาที่ชุมชน คราวนี้คนตงงานกลับกลายเป็นคนวัยหนุ่มสาวที่ได้ออกจากบ้านเพื่อไปทำงานนอกชุมชน บ้าก็มานั่งคิดว่าจะช่วยพวกเขาอย่างไร อีกอย่างในภาวะนั้น เศรษฐกิจก็แย่ มีคนเคຍรวยมากขึ้น เหมือนที่เคยเห็นมาในอดีตตามโทรทัศน์นั่นแหละ ผลผลิตของกลุ่มก็เลยลดรายได้ลง. . . (สมบัติ เกตุปรางค์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

นางสมบัติ เกตุปรางค์ได้สังเกตเห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้น จึงได้เรียกสมาชิกกลุ่มมาพูดคุยหารือถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งได้มีแนวคิดที่จะขยายกิจกรรมอื่น ๆ ออกไป เนื่องจากเห็นว่าคนในชุมชนมีศักยภาพทางด้านอื่นอีกนอกเหนือไปจากการแปรรูปอาหารทะเล และยังเป็น การเพิ่มสินค้าทางการผลิตให้กับชุมชนอีกทางหนึ่ง เพราะในอนาคตอาจจะมีการแข่งขันกันทางการตลาดสูง ซึ่งน่าจะมีย่างอื่นมาช่วยให้ชุมชนดำรงอยู่ได้อย่างมีทางเลือก ซึ่งจากการหารือในครั้งนั้นทำให้ขยายทำขนมขึ้นมานอกเหนือไปจากการแปรรูปอาหารทะเลเพียงอย่างเดียว โดยความคิดนั้นมาจากการที่นางสมบัติ เกตุปรางค์เห็นว่าชุมชนตลาดล่างบางพระ มีภูมิปัญญาที่ได้รับคำสั่งสมจากบรรพบุรุษมากมาย ไม่เพียงแต่เรื่องของประมง หาปลาเพียงอย่างเดียวเท่านั้น การทำขนมของชาวตลาดล่างบางพระ ก็ไม่เป็นสองรองใคร เพราะเป็นเรื่องของปากท้องซึ่งอยู่ในชีวิตประจำวันของแต่ละคนอยู่แล้ว เพียงแต่ใครจะมีเคล็ดลับในการทำขนมที่ไม่เหมือนใครเท่านั้นเอง จึงเกิดทางเลือกใหม่ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเพิ่มขึ้นนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา โดยนางสมบัติ เกตุปรางค์ยังคงให้สมาชิกทุกคนเลือกทำกันเอง ใครมีความสามารถด้านใดก็ไปทำด้านนั้นเหมือนการดำเนินการในช่วงที่ผ่านมา โดยที่ทุกคนในชุมชนยังคงความช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่เหมือนเดิม

จากการสัมภาษณ์นางชไมพร คำดี กล่าวว่า

. . .ตอนที่เกิดภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่แตก บ้าบติแกก็เรียกประชุมหารือถึงปัญหาที่เกิดขึ้น แกบอกว่ตอนนี้ชุมชนเราต้องช่วยกันแล้ว ลูกหลานของเราที่ออกไปทำงานนอกชุมชนก็ตงงานมากขึ้น จะทำยังไงให้พวกลูกหลานของเรามีงานทำ ก็เลยได้

ข้อตกลงจากข้อเสนอของป้าบัตินี้ว่า แยกไปประชุมมาบ่อย เวลาอบรมเขามักจะสอนว่าถ้าอยากให้คนในชุมชนรู้จักรักชุมชน จะต้องให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ ให้มีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบกันไป จึงได้ข้อสรุปจากความสามารถของคนในชุมชนว่าควรจะทำขนมเพิ่ม มีอาหารแล้วก็ต้องมีขนม เป็นทางเลือกให้คนในชุมชนแล้วก็มีผู้บริโภคด้วย สินค้าเราจะได้มีชื่อเสียงมากขึ้น จึงได้ให้พี่เยาว์รับผิดชอบระดมสมาชิกทำขนมเพื่อนำไปจำหน่าย ใครถนัดอะไรก็ทำไป ชอบที่จะทำอะไรก็ไปช่วยกัน โดยฉันทเลือกที่จะทำขนม แต่ก็ยังช่วยงานกลุ่มป้าบัติน้อยดี ก็อย่างที่ป้าบัตินบอกแหละ พวกเราจะต้องมาช่วยกันอยู่เหมือนเดิม ช่วงไหนกลุ่มไหนมีงานเยอะจนทำไม่ทัน พวกเราก็ไปช่วยกัน. . . (ชไมพร คำดี, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

ซึ่งในระยะแรกของการดำเนินการทำขนมของคนในชุมชนก็ยังคงเป็นเหมือนกลุ่มสตรีแปรรูปอาหารทะเล คือ มีสมาชิกเพียงไม่กี่คน แต่ทุกคนยังช่วยเหลือกันทุกคนแล้วแต่ความถนัด เพื่อให้คนในชุมชนได้มีงานทำ การเกิดขึ้นของกลุ่มทำขนมนอกจากจะเกิดขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจของชุมชนแล้ว ยังเป็นการช่วยเหลือกันของคนในชุมชนอีก ซึ่งนางนงเยาว์ กลิ่นสุคนธ์เล่าให้ฟังว่า

. . . กลุ่มทำขนมอย่างไม่เป็นทางการเนี่ย เกิดขึ้นมาเพราะยายบัตินี้ต้องการที่จะช่วยเหลือคนที่มันตกงาน ซึ่งก็เป็นคนวัยหนุ่มสาวแหละ ที่นี้บางคนเขาไม่เคยออกเรือไปหาปลา/จับปลา เขาก็ทำไม่เป็น แล้วอีกอย่างยุคนั้นเศรษฐกิจมันแย่มาก ๆ ยายบัตินี้เลยออกความเห็นว่าย่ามันทำประมงกันไม่เป็น เราก็มีทางเลือกอื่นอยู่ก็คือทำขนมไง แล้วแกก็มองมาที่พี่ (หัวเราะ) แกบอกว่าแก่นั้นแหละเยาว์เป็นได้เผลอทำขนมในชุมชนเลย แล้วให้คนอื่นมาช่วย บ้านแกก็กว้างขวาง แกเองก็ทำขนมอร่อยเอาคนในชุมชนเรานะไปช่วยกันไป เอาไปฝึกซะ จะได้มีรายได้กันในช่วงระหว่างที่ยังตกงานกันอยู่ ยายบัตินี้แกบอกกับพี่ว่าชุมชนเราต้องมีทางเลือกอื่นบ้าง มั่วแต่แปรรูปอาหารทะเลอย่างเดียวมันไม่พอหรอก ต้องมีอย่างอื่นด้วย คนอื่นพอฟังแก คิดตามกัน ก็เออออ ตกลงกันไปด้วยเลย พี่ก็เลยต้องเป็นแกนนำคนสำคัญของกลุ่มนี้ไป (หัวเราะ). . . (นงเยาว์ กลิ่นสุคนธ์, สัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2551)

. . . การดำเนินในช่วงที่ประสบกับปัญหาภาวะเศรษฐกิจนั้น ดูเหมือนจะซลุกซลักไปบ้าง แต่ทุกคนก็ทำงานกันด้วยความสุขและอยู่กันพร้อมหน้าพร้อมตากันทั้งครอบครัว ช่วยกันทำมาหากินต่อสู้กับวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้น วิถีชีวิตในอดีตเริ่มกลับมาอีกครั้ง มีเสียงหัวเราะ เสียงพูดคุยขึ้นในชุมชน ซึ่งพี่คิดว่าไม่ว่าจะตั้งกลุ่ม

ขึ้นมาอีกสักทีกลุ่ม แต่พวกเราก็ยังเป็นก้อนเดียวกัน ไม่ทิ้งกันอยู่แล้ว... (นงเยาว์ กลิ่นสุคนธ์, สัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2551)

นายล่อง พยงค์ ซึ่งเป็นคนเก่าแก่และอยู่ในชุมชนมากกว่า 40 ปี ได้เห็นความเป็นไปเป็นมาของคนในชุมชน กล่าวเสริมให้ฟังอีกว่า

...ตอนที่ฟองสบู่แตก เห็นลูกหลานกลับมาในชุมชนมากขึ้น ยังคิดเลยว่า ยายบัตติ แกจะทำยังไง คนเยอะขึ้น งานจะมีให้เขาทำหรือไม่ แต่มาคิดอีกทีแกก็อยากให้เป็นแบบนี้มานานแล้ว อุตส่าห์ทำเป็นตัวอย่างให้คนรุ่นหลานดูเป็นปี ๆ คราวนี้คงสนใจแก ยิ่งมาเห็นแกมีความคิดที่จะช่วยขยายให้มีงานเพิ่มขึ้นในชุมชน ก็เลยมองว่า ยายบัตติแกนี้ไม่หยุดนิ่งจริง ๆ คิดได้ตลอด แล้วยังต่อสู้เพื่อชุมชนจนถึงที่สุดจริง ๆ ในตอนนั้นก็บอกอยู่ว่า แกจะทำได้มัย แกทำได้จริง ๆ ชุมชนคึกคัก ลูกหลานมารวมตัวกันอีกครั้ง มานั่งทำงานกัน คนที่ว่างงานก็ไม่ว่างงานอีก แล้วยังอดคิดต่อไม่ได้ว่าชุมชนอื่นเขาจะเป็นอย่างไรบ้างหรือเปล่า... (ล่อง พยงค์, สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2551)

จะเห็นได้ว่าทุนทางสังคมในช่วงนี้ได้ถูกนำมาใช้ผ่านระบบคิดของผู้นำที่มีความเข้มแข็ง ไม่ย่อท้อต่อปัญหาหรือวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นและพร้อมที่จะนำทุกคนในชุมชนร่วมฝ่าฟันไปได้ ซึ่งการดำเนินการนี้ถึงแม้ผู้นำจะมีความเข้มแข็งเพียงไร แต่ก็ไม่สามารถจะกระทำได้เพียงลำพัง หากแต่ต้องได้รับการสนับสนุนจากคนในชุมชนที่มีระบบคิดของความเอื้ออาทร ช่วยเหลือแบ่งปัน ฯลฯ จนทำให้ช่วยเหลือคนอื่น ๆ ในชุมชนได้

ด้านการตลาด ทางกลุ่มจะนำสินค้าไปฝากขายตามงานเทศกาลสำคัญ ๆ ภายในจังหวัด เช่น งานประจำปีจังหวัดชลบุรีที่มีประจำทุก ๆ เดือนเมษายนของทุกปี ซึ่งงานนี้เจ้าหน้าที่จากพัฒนาชุมชนมักจะมาติดต่อให้ทางกลุ่มไปออกร้านอยู่เป็นประจำ จากคำบอกเล่าของนางนงเยาว์ กลิ่นสุคนธ์ แกนนำคนสำคัญของชุมชนอีกคนหนึ่ง ได้เล่าให้ฟังว่า

...กลุ่มในชุมชนเราโชคดีที่มีตลาดในการรองรับผลผลิต ส่วนหนึ่งเรานำไปฝากขายที่ร้านชายทะเลบางพระ หรือไปขายตามงานประจำปีของจังหวัดที่มีขึ้นในเดือนเมษายนของทุกปี โดยให้ทางกลุ่มประจำอยู่ที่ซุ้มของอำเภอศรีราชา ซึ่งแต่ละอำเภอในจังหวัดชลบุรีก็จะต้องมีซุ้มอาหาร ขนมเป็นของตนเอง ทำให้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้ไปร่วมด้วยทุก ๆ ปี และยังสามารถสร้างชื่อให้แก่อำเภอศรีราชาทางหนึ่งด้วย แล้วยังสร้างรายได้ให้กับสมาชิกที่อยู่ในชุมชนเพิ่มขึ้น และยังมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนสินค้า

กับกลุ่มแม่บ้านในเครือข่ายอำเภออื่น ๆ อีกด้วย. . . (นงเยาว์ กลิ่นสุคนธ์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

อีกทั้งทางกลุ่มยังมีความโชคดีในเรื่องของทำเลที่ตั้งที่นับว่ามีทำเลที่ดี เหมาะแก่การซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน เนื่องจากเข้าไปได้ง่าย ถนนหนทางตัดผ่าน ซึ่งในประเด็นนี้ นางสมลวรรณชุกุล กล่าวว่

. . . สถานที่ตั้งของกลุ่มในตลาดล่างบางพระนั้น ถือว่าเป็นสถานที่ที่มีทำเลดี คือ เป็นหมู่บ้านชาวประมง เวลาประชาชนที่มาเที่ยวที่เมืองพัทยาขับรถกลับก็มักจะแวะลงไปหาซื้ออาหารทะเล เพราะเป็นทางผ่านที่ชุมชนอยู่เป็นประจำ เพราะพวกเขารับรู้จากการบอกปากต่อปากว่าถ้ามาซื้อของที่นี่ จะได้ของสดแล้วยังได้ราคาถูกอีกต่างหาก จึงทำให้ที่นี่เป็นจุดขายที่ดึงดูดให้ลูกค้าเข้าไปซื้อเป็นจำนวนมาก นอกเหนือจากการซื้อของกลับบ้านแล้ว ลูกค้ายังได้ชมผลิตภัณฑ์ชนิดอื่นที่ทางกลุ่มมีด้วย แต่ทั้งนี้ก็ยังจะต้องอาศัยการบอกกล่าวกันออกไปถึงชื่อเสียงของผลิตภัณฑ์ที่ชุมชนมีอยู่ให้เป็นที่รู้จักด้วย. . . (สมล วรรณชุกุล, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

อีกหนึ่งแรงดึงดูดที่ทำให้มีผู้รู้จักสินค้าของชุมชนนี้ คืองานประเพณี เนื่องจากประเพณีของตำบลบางพระที่สำคัญมีเพียงไม่กี่อย่าง หนึ่งในนั้นคือ ประเพณีแห่พญายม ที่จะมีทั้งคนภายในและนอกชุมชนมาร่วมในงานดังกล่าวเป็นจำนวนมาก ซึ่งก็จะเป็นช่วงเดือนเมษายน เช่นเดียวกับงานประจำปีของจังหวัด เพียงแต่เริ่มหลังจากมีงานประจำปี ทำให้ในเดือนนี้ถือเป็นเดือนที่สามารถทำยอดขายได้ดีที่สุดในรอบปีของคนในชุมชนทีเดียว ซึ่งในเดือนนี้สมาชิกทุกคนจะช่วยกันผลิตสินค้าออกมาเพื่อรองรับกับตลาดเสรีภายนอก นางสมบัติ เกตุปรางค์เล่าให้ฟังว่า

. . . ช่วงเดือนเมษายนทางกลุ่มจะยุ่งและวุ่นวายมาก เนื่องจากเจ้าหน้าที่จากทางราชการ เข้ามาติดต่อให้ไปออกร้านเพื่อจำหน่ายสินค้าให้กับประชาชนในจังหวัดชลบุรี ซึ่งงานประจำปีมักจะมีขึ้นในช่วงต้นเดือน เป็นแผนงานที่พวกเราทุกคนทราบดีว่าในเดือนนี้ทุกคนจะต้องขยันเป็นพิเศษ แต่พวกเราชอบเพราะว่าพวกเราทุกคนเห็นเม็ดเงินที่แลกมาด้วยหยาดเหงื่อแรงงานของพวกเราทุกคน และพวกเราทุกคนก็ไม่เหนื่อยที่จะต้องทำเลย เพราะมีงานทำทำให้เรามีความสุขและมีรายได้ พอกลางเดือนเราก็มีงานบุญ นั่นคือ ประเพณีแห่พญายม งานนี้ถือว่าเป็นงานครอบครัวของชาวบางพระก็ได้ งานนี้ป่าชอบมากที่สุด เพราะอยู่ในชุมชนตัวเอง ไม่ต้องเสียค่ารถ ใครมีอะไรก็มาลงแรงช่วยกัน เกิดเป็นงานบุญกลางบ้านก่อนเริ่มพิธี อีกทั้งทาง

เทศบาลตำบลบางพระยังจัดให้ถึง 3 วัน ทำให้ในวันนี้สมาชิกทุกคนมีรายได้เพิ่มขึ้น
มากทีเดียว. . . (สมบัติ เกตุปรารค์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

ซึ่งหากมองในภาพรวมแล้วจะเห็นว่าการวางแผนในเรื่องการตลาดนั้นแม้ว่าจะไม่มี
ลักษณะที่เป็นรูปธรรมที่สามารถบ่งชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าในแต่ละเดือน ทางกลุ่มได้วางแผน
การตลาดไว้อย่างไรบ้าง แต่จากการให้สัมภาษณ์ของนางสมบัติ เกตุปรารค์บอกว่า

. . . นั้นไม่ใช่เรื่องใหญ่ เพราะสมาชิกทุกคนมีการเตรียมตัวอยู่ตลอดเวลา สมาชิก
ทุกคนทำงานกันจนชิน ถ้าว่างเมื่อไรจะรู้สึกไร้ค่า ทำให้เรื่องของความซึ่เกียจไม่มีให้
เห็นในชุมชน สมาชิกทุกคนเคยผ่านวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจมาแล้ว จึงตระหนักถึง
คุณค่าของการทำงานมากกว่าการอยู่เฉย ๆ อีกทั้งยังมีหน่วยงานราชการที่คอย
สนับสนุนทางกลุ่มให้ไปออกร้านอยู่เป็นประจำ ทำให้กลุ่มในชุมชนตลาดล่าง
บางพระ มีตลาดรองรับสินค้าของตนเองอยู่ตลอดเวลา. . . (สมบัติ เกตุปรารค์,
สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าเพราะการเข้ามาสนับสนุนทางด้านการตลาดของหน่วยงาน
ราชการบวกกับการได้เรียนรู้ ลองผิดลองถูกด้วยตนเองของแกนนำและสมาชิกที่ปฏิบัติงานร่วมกับ
กลุ่มอยู่เป็นประจำ ทำให้สามารถมองเห็นและวางแผนในเรื่องของการตลาดกันเองได้ และ
สามารถกะจำนวนของสินค้าที่จะนำไปออกร้านได้ว่าควรนำไปเท่าไรจึงจะคุ้มทุน

การเงินและการกระจายผลประโยชน์ให้กับสมาชิก ทางกลุ่มจะมีเลขานุการ/
เหรัญญิก เพื่อความสะดวกในการบริหารจัดการ ซึ่งสมาชิกจะมีการเข้มงวดกันเองภายในกลุ่ม
มีการลงรายรับ-รายจ่ายไว้บนกระดานเวลาที่มีลูกค้ามาซื้อสินค้า โดยเหรัญญิกกลุ่มจะเข้ามา
จดบันทึกทุกวันเพราะบ้านอยู่ใกล้กับกลุ่ม และทำการสรุปรายรับ-รายจ่ายในแต่ละเดือนไว้เพื่อแจ้ง
ให้แก่สมาชิกทุกคนทุกวันที่ 16 ของทุกเดือนตามข้อตกลงที่มีร่วมกัน ซึ่งนางนงเยาว์ กลิ่นสุคนธ์
เลขานุการและเป็นเหรัญญิกของกลุ่มได้เล่าให้ฟังว่า

. . . พี่จะเป็นเลขาแล้วก็เหรัญญิกกลุ่ม เวลาทางกลุ่มขายของได้เงินมาก็จะมาเก็บไว้
ที่พี่ ใครที่ไม่มีหุ้นกับทางกลุ่มก็ได้รับค่าแรงไปในแต่ละวัน ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะเป็นคนแก่
ในชุมชนที่มารับจ้างกลุ่มอัดกะปิ นอกนั้นก็หุ้นกันหมด รอไปแบ่งกันในวันที่ 16 ที่
มีการประชุมกัน ส่วนรายรับรายจ่ายพี่ก็จะเขียนไว้บนกระดานชนวนที่บ้านป่าบัตติแก
นั่นแหละ แล้วก็ไว้ที่สมุดของพี่อีกหนึ่งเล่ม สามารถนำมายืนยันกัน ซึ่แจ้งให้คนในกลุ่ม
ได้ทราบได้ ถ้าถามถึงปัญหาในเรื่องเงิน ไม่มีใครในกลุ่มสงสัยอะไรหรอก เพราะเรา
ไว้ใจกัน ชัดเจนตลอด อีกอย่างพี่ก็ให้ป่าบัตติแกอยู่ตลอด ไม่ได้ทำงานคนเดียวอยู่

แล้ว ช่วยกันหมด แต่ที่เป็นพีเพราะพีจะเข้มมากในเรื่องนี้ เรียกได้ว่าใครมาโกงกลุ่มนะ เรียกพีไปเลย เดี่ยวไปด่าให้ (หัวเราะ) พีก็เลยเป็นทั้งเลขาป่าบัติแล้วก็เป็นคนเก็บเงินของกลุ่มด้วย. . . (นางเยาว์ กลิ่นสุคนธ์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

การขยายความร่วมมือและความช่วยเหลือแก่ชุมชนนั้น ก็เห็นได้จากการที่กลุ่มในชุมชนตลาดล่างบางพระเติบโตมาจากรากฐานของการเสียสละ การแบ่งปัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเสียสละของแกนนำในชุมชนและความตั้งใจจริงในการที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนรวมกับการเข้ามาส่งเสริมของหน่วยงานภายนอกอื่น ๆ จึงทำให้ทางกลุ่มนั้นเป็นแหล่งของการขยายความร่วมมือและเสริมความรู้ในระดับเครือข่ายด้วยเช่นกัน อันจะนำไปสู่ความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันของกลุ่มคนที่มีความสนใจเหมือนกันหรือคล้ายกัน

จากการสัมภาษณ์นางสมบัติ เกตุปรางค์ในเรื่องนี้ กล่าวว่า “. . . นอกจากเราจะมีเครือข่ายในชุมชนกันเองแล้ว เรายังรู้จักไปยังเครือข่ายอื่นด้วยแต่ยังไม่มากเท่าที่ควร ป้าเองก็รู้จักกลุ่มสตรีหนองขามเอย กลุ่มสับปะรดบ่อวิน กลุ่มดำเนินงานแหลมฉบัง แล้วก็อีกเยอะ เจอกันตามที่ประชุมของอำเภอเวลาที่เขาเรียกป่าไปประชุม เราสนิทกันทั้งนั้นแหละ. . .” (สมบัติ เกตุปรางค์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

ลักษณะของความร่วมมือภายในกลุ่มที่เชื่อมโยงไปยังเครือข่ายอื่นนั้น ในระยะแรกยังไม่ชัดเจนมากนัก มีเพียงการขอศึกษาดูงานจากกลุ่มแม่บ้านอื่น ๆ ที่ได้รับการประสานติดต่อผ่านมาทางพัฒนาชุมชนว่าให้ทางกลุ่มช่วยเป็นกลุ่มตัวอย่างของการดำเนินการธุรกิจชุมชนเพื่อช่วยเหลือชุมชน ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือที่ดีจากสมาชิกกลุ่มที่จะถ่ายทอดประสบการณ์ต่าง ๆ ให้คนภายนอกได้รับรู้ และเพื่อจะได้แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นและมุมมองใหม่ ๆ ด้วยเช่นกัน ถือเป็นต้นแบบของการขยายความร่วมมือระหว่างกลุ่มองค์กรชุมชนเป็นเครือข่ายระดับจังหวัดเพื่อแก้ไขปัญหาการตลาดและส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาแปรรูปวัตถุดิบที่มีในชุมชนเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้ให้แก่ชุมชนอีกทางหนึ่ง

ในส่วนของโครงสร้างงานและการแบ่งงานกันทำนั้น มักจะเป็นไปในรูปแบบที่ว่าผู้ใดชำนาญงานด้านใดก็จะเป็นหัวแรงสำคัญในด้านนั้น เช่น นางสมบัติ เกตุปรางค์และนางนางเยาว์ กลิ่นสุคนธ์ มีความสามารถในการทำอาหารและทำขนมเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังเป็นผู้นำและเป็นผู้อุทิศในชุมชน คนทั้งสองจึงเป็นกำลังสำคัญในการควบคุมการผลิต รวบรวมสมาชิก และดำเนินกิจกรรมภายในกลุ่มให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี ซึ่งนางสนม สุทธิธัมพร ได้บอกกับผู้ศึกษาว่า

. . . สองคนนี่เขามีฝีมือมากเรื่องทำอาหาร ทำขนม ตอนนี่คนที่อื่นเขามาจ้างให้ไปทำอาหาร ทำขนมให้เขาทั้งหมด ป้าก็เลยภูมิใจในตัวแก ที่เอาชื่อเสียงคนบางพระ

ไปให้คนอื่นเขารู้มั่ง เวลาที่แกร็บทำอาหารนอกสถานที่ ป้าก็ไปด้วยทุกครั้ง สุนุกดี ได้ออกไปข้างนอกบ้าง ได้เงินด้วย เขาไม่ทิ้งเรา เราก็ดีใจ มีคนดีอยู่ในชุมชน เขาให้ทำอะไร เราก็ทำ ก็ป้าเชื่อใจแกว่าแจะไม่ทิ้งพวกเรา ก็เลยยกให้เขาเป็นประธานนั้นแหละดี เขาบริหารจัดการได้หมด คุยกับคนข้างนอกรู้เรื่อง ป้ามั่นเรียนน้อย คุยกับเขาไม่ค่อยรู้เรื่อง ให้สองคนนั้นเขาติดต่อกันไปเอง เรื่องนี้ทุกคนที่นี้เขาก็คิดเหมือนป้านะ . . . (สนม สุทธิอัมพร, สัมภาษณ์, 29 กุมภาพันธ์ 2551)

ในเรื่องนี้เป็นที่ยอมรับและได้รับการยืนยันกันทุกคน โดยนางนฤดี จรัลชล หนึ่งในสมาชิกกลุ่ม ที่กล่าวเพิ่มเติมว่า

. . . พวกเราอยู่กันแบบพี่น้อง ไม่มีใครคิดมากกัน เราอยู่กันแบบนี้มานานแล้ว ได้ป้าบติแกช่วยทุกอย่าง จนคนที่นี้เห็นแกเป็นฮีโร่ในชุมชน จนมีสมาชิกบางคนแซวแกว่าแกเป็นวีรสตรีตลาดล่าง ที่ล้อมาจากวีรบุรุษนาแกของ ผบ.ตร. เสรีพิสุทธ์ เตมียาเวช เรื่องนี้เอาไปแซวแกที่ไร แกเป็นต้องเขินทุกครั้งไป อีกอย่างแกเป็นผู้ใหญ่บ้านด้วย พวกเราก็เลยยกให้แกเป็นผู้นำชุมชนไป อีกอย่างแกแก่แล้วด้วย น่าจะเป็นคนน่าเชื่อถือที่สุดในชุมชน ตำแหน่งผู้นำในหมู่บ้านเลยยกให้แกไป . . . (นฤดี จรัลชล, สัมภาษณ์, 29 กุมภาพันธ์ 2551)

จะเห็นได้ว่า การแบ่งโครงสร้างหน้าที่ของกลุ่มในแต่ละกลุ่มนั้น ถึงแม้จะแยกหน้าที่ที่บ่งบอกด้วยชื่อกลุ่ม แต่ไม่สามารถแยกกระบวนการความสัมพันธ์ที่เป็นปัจจัยภายในชุมชนในเรื่องของความรัก ความเอื้ออาทร ความไว้วางใจซึ่งกันและกันได้ มีแต่จะยิ่งช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นำพากลุ่มให้ไปในทิศทางที่พัฒนาขึ้นไป

ในส่วนของการตัดสินใจในการดำเนินการต่าง ๆ นั้น ทางกลุ่มจะจัดประชุมกันทุก ๆ วันที่ 16 ของทุก ๆ เดือน เพื่อให้สมาชิกกลุ่มนำปัญหา ข้อติดขัด หรือข้อเสนอแนะ เสนอต่อที่ประชุม ซึ่งประธานในที่ประชุมจะเป็นผู้ใหญ่บ้าน (ในขณะนั้นคือนางสมบัติ เกตุปรางค์นั่นเอง) โดยให้รองประธานกลุ่มร่วมเป็นผู้ช่วยไป การประชุมที่เกิดขึ้น ทำให้ได้ชี้แจงรายละเอียดการดำเนินการและขอความเห็นชอบจากสมาชิกในกลุ่มเสมอเมื่อมีวาระที่ต้องตัดสินใจ เช่น การออกร้านนั้น คุ้มทุนหรือไม่ ไกลเกินไปรีเปลา หรืออาจจะเป็นว่าหาหรือเกี่ยวกับมีบริษัทมาติดต่อกับทางกลุ่มว่าอยากได้ผลิตภัณฑ์ในจำนวนมาก ๆ จะขายให้กับเขาได้หรือไม่อย่างไร มีภาวะเสี่ยงแค่ไหน ซึ่งรายละเอียดพวกนี้จะมีการเสนอและพูดคุยหาข้อตกลงร่วมกัน เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เป็นมติของทุกคน

นอกเหนือจากนั้นแล้ว ทางสมาชิกกลุ่มยังมีกิจกรรมที่ตกลงร่วมกันที่จะทำประโยชน์ให้กับชุมชนในโอกาสต่าง ๆ ด้วยดังเช่นการสัมภาษณ์นางเพลินพิศ เชื่อสิ่งที่ว่า

. . . พวกเราจะนำห่อหมก กุ้งแห้ง ปลาหมึกแห้ง ปลาเค็ม อะไรอีกเยอะที่ทางกลุ่มทำเพื่อไปถวายพระในวันสงกรานต์หรือไปร่วมในงานของชุมชน เป็นผลมากจากการที่กลุ่มประชุมตกลงร่วมกันทุก ๆ วันที่ 16 ว่าจะต้องมีกิจกรรมที่ช่วยเหลือชุมชน เช่น การนำของไปถวายพระตามเทศกาลงานบุญ การนำเงินกำไรที่ได้จากผลผลิตมาซื้อข้าวสารแจกให้กับคนที่มีรายได้น้อยในชุมชน เป็นต้น. . . (เพลินพิศ เชื่อสิ่ง, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2551)

ในช่วงปี พ.ศ.2542 การดำเนินงานของกลุ่มเป็นไปอย่างราบรื่น และผ่านพ้นวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจอันย่ำแย่ ดูเหมือนว่าทุกอย่างกำลังเป็นไปด้วยดี แต่พอในปี พ.ศ. 2542 ก็ได้เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจขึ้นอีกครั้ง เมื่อผลผลิตของกลุ่ม นั่นคือ กะปิ กุ้งเค็มที่เป็นสินค้าขึ้นชื่อของกลุ่มถูกโกง เนื่องจากในช่วงนี้บริษัทน้ำหนึ่ง (นามสมมุติ) ได้ซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่มไป แล้วนำไปติดเป็นโลโก้ของบริษัทแทน โดยไม่ได้ชำระค่าสินค้าให้แก่ทางกลุ่มเป็นเงินทั้งสิ้น 200,000 กว่าบาท ทำให้ทางกลุ่มไม่มีเงินแบ่งให้กับสมาชิก นางสมบัติ เกตุปรางค์จึงเรียกสมาชิกทุกคนเพื่อชี้แจงถึงสิ่งที่เกิดขึ้นว่าเป็นความเสียหายของตนเองเองที่ไม่ทำสัญญาซื้อขายกับทางบริษัท จึงทำให้ทุกวันนี้ถูกโกงเงินไป แต่สมาชิกทุกคนไม่ได้ตำหนิติเตียนแต่อย่างใด และหาทางทำมาหากินต่อไป โดยเชื่อว่าความขยันเท่านั้นที่จะทำให้ชีวิตมีความสุข ซึ่งเรื่องนี้นางสมบัติ เกตุปรางค์กล่าวว่า

. . . ตอนนั้นเราถูกโกงไปมาก เป็นความผิดของฉันทเองที่เชื่อใจบริษัทนั้น ก็เลยไม่ได้ทำสัญญา มีแต่บิลส่งของ (ชั่วคราว) เท่านั้น ไม่ได้มีอะไรเพิ่มเติม เพราะพวกเราไม่ค่อยเข้าใจเอกสารทางการซื้อขายกันสักเท่าไร คิดเพียงอย่างเดียวว่าทุกคนคงเหมือนชุมชนเรา คือ จริงใจต่อกัน ก็เลยไม่ได้ป้องกันตัวเอง แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์แบบนี้ขึ้นมา ทำให้ต้องกลับมาบังคับกันเยอะทีเดียวว่า ต่อไปเราจะทำอะไรสักอย่าง เราต้องคิดให้รอบคอบกว่าเดิม จะเอาพื้นฐานทางจิตใจของเราที่ถูกสั่งสอนให้รักกันไว้ใจกัน มาในอดีต มาปฏิบัติกับคนในยุคนี้ไม่ได้อีกแล้ว แต่ไม่ใช่ว่าฉันจะไม่เชื่อใจใครไปทั้งหมดนะ ฉันหมายถึง พวกเราทุกคนคงต้องคิดมากกว่าเดิมในการซื้อขายกับคนภายนอกบ้างแล้ว. . . (สมบัติ เกตุปรางค์, สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2551)

และนอกจากนั้น นางสมศรี เดชสุภา ผู้ซึ่งเป็นเพื่อนบ้านกับนางสมบัติ เกตุปรางค์มานาน และเป็นคนพื้นเพเดิมในชุมชนตลาดล่างบางพระ ได้กล่าวว่า

...พวกเราทุกคนไม่ได้โกรธอะไรป่าบติเลย เพราะตอนนั้นป่าบติเองก็ได้หารีอกกับพวกเราแล้ว ว่าบริษัทนี้มาขอซื้อสินค้าจากทางกลุ่มเป็นจำนวนเยอะมาก พวกเราก็มารวมตัวกันเพื่อช่วยให้สินค้าของเราเสร็จเร็ว ๆ ตอนนั้นไม่คิดเลยว่าจะถูกโกง เราก็ตั่งตาทำมาหากินเพื่อให้กลุ่มเรามีงานทำ มีรายได้ พอมาเจอกับปัญหานี้ พวกเราก็เลยมารวมตัวกันเพื่อหาข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้น ซึ่งทางสมาชิกทุกคนก็ได้ข้อสรุปว่าคราวหน้าเราจะต้องรอบคอบเหมือนกับที่ป่าบติบอก แต่จะให้มาโกรธกันถึงสิ่งที่เกิดขึ้นไปแล้ว เราไม่โกรธ เพราะคงไม่มีใครอยากให้เกิดเรื่องแบบนี้ขึ้น เรากียังต้องสู้ต่อไป เพื่อปากท้องของตนเอง เราไว้ใจกัน เชื่อใจกันมาก ว่าพวกเราต้องผ่านวิกฤตการณ์นี้ไปได้ ช่วงฟองสบู่แตกยังแยกว่านี่เลย ทำไมจะผ่านมันไปไม่ได้ละพอดคิดได้แบบนี้พวกเราก็ไม่พูดอะไรกันอีก และตั้งหน้าตั้งตาทำมาหากินต่อไป. . . (สมศรี เดชสุภา, สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2551)

จากการสัมภาษณ์นางนงเยาว์ กลิ่นสุคนธ์ในประเด็นนี้ได้รับการเพิ่มเติมว่า
...ตอนที่ยายบติแถมเรียกประชุม ปรีกษาหรือเกี่ยวกับเรื่องนี้ พวกเราทุกคนในกลุ่มได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานในครั้งต่อไปว่าจะต้องมีความรอบคอบ มีหลักฐานให้ชัดเจนกันไปเลยว่าสั่งซื้อเท่าไร เป็นเงินเท่าไร ไม่ปล่อยให้เหมือนที่ผ่านมา ส่วนในเรื่องของการมาโทษกันนะไม่มีเลย ไม่เลยจริง ๆ นะ สมาชิกทุกคนรู้ว่าไม่มีใครอยากให้เกิดเรื่องแบบนี้ขึ้นหรอก มันเป็นเรื่องสุดวิสัย ไม่มีใครโทษใครเลย เพราะก่อนที่จะทำก็ปรีกษาหรือกันทุกคน พอเกิดปัญหามาจะให้ใครคนใดคนหนึ่งมารับผิดชอบได้ไงกัน ก็รับผิดชอบร่วมกันหมดทั้งกลุ่มนี้แหละ. . . (นงเยาว์ กลิ่นสุคนธ์, สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2551)

นางนฤดี จรัสชล กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า
...เหตุการณ์ครั้งนั้นถือว่าเป็นบทเรียน เราไม่โทษใคร อีกอย่างยายบติแถมไม่มีนิสัยขี้โกงหรือแถมช่วยเหลือคนมาตลอด หน้าแกเป็นโลโก้ของแม่พระประจำชุมชนไปแล้ว แกชอบช่วยคนอื่น ชอบสอนคนอื่น แกมีน้ำใจ แล้วตอนนั้นแกก็เครียดมากเลย พวกเราเห็นแล้วก็เลยไม่อยากให้บรรยากาศในกลุ่มมันอึมครึม สงสารแก พวกเราทุกคนก็เลยปลอบใจแกว่าไม่เป็นไร ยายบติไปตามเงินมาให้ครบก็พอ (หัวเราะ) พี่ล้อเล่น พวกเราทุกคนก็ปลอบแกว่าไม่เห็นจะเป็นอะไรเลย ล้มได้แต่อย่าท้อสิ วันนี้เราถูกโกง เรากียังต้องทำมาหากิน ไม่ใช่ว่าถูกโกงไปแล้วหมดตัวซะที่ไหน เรากียังมีของทำขายอยู่ไม่เป็นไรสักหน่อย. . . (นฤดี จรัสชล, สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2551)

นางสมบัติ เกตุปรารงค์ กล่าวต่ออีกว่า “. . . ป้าซึ่งใจคนในกลุ่มเขากันมากเลย เป็นที่อื่นเขาต้องทิ้งป้าไปแล้ว ดีไม่ดีอาจจะว่าป้าแล้วก็ให้ป้าชดใช้ให้เขาก็ได้ แต่คนที่นี่ไม่มีเลย นอกจากไม่ว่าป้าแล้วยังให้กำลังใจป้าอีก แล้วจะไม่ให้ป้ารักคนที่นี่ได้ยังไง. . .” (สมบัติ เกตุปรารงค์, สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2551)

. . . ป้าก็ไปตามทวงเงินของกลุ่มอยู่เรื่อย ๆ นะ จนล่าสุดเนี่ยเดือนเมษายน 2551 เขาส่งเช็คมาให้ป้า 2 ใบ ใบหนึ่งประมาณ 10,000 กว่าบาท เขาบอกว่าจะทยอยส่งให้เราเรื่อย ๆ จนครบ ซึ่งป้าก็นำไปเข้าที่ประชุมในทุกวันที่ 16 ของเดือน สมาชิกเขาก็ดีใจด้วย ได้ช้ำก็ยังดีกว่าไม่ได้เลย ได้มากก็เอาไปให้แม่เยาว์เขาลงบัญชีรายรับเป็นหลักฐานต่อไปนั่นแหละ. . . (สมบัติ เกตุปรารงค์, สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2551)

จะเห็นได้ว่าในช่วงปี พ.ศ.2542 ได้เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจขึ้นอีกครั้งในชุมชน แต่ด้วยความเข้มแข็งของสมาชิกทุกคน ทำให้ผ่านพ้นวิกฤตการณ์ดังกล่าวมาได้ และเกิดเป็นบทเรียนในการดำเนินงานในครั้งต่อไปว่าจะต้องมีความรอบคอบให้มากกว่าเดิม

ในเรื่องของสถานที่ที่ใช้ในการผลิตในช่วงนี้ยังคงเป็นบริเวณบ้านของนางสมบัติ เกตุปรารงค์อยู่ แต่เมื่อกลุ่มมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้นและมีการผลิตสินค้าประเภทอื่นเพื่อให้สามารถแข่งขันในตลาดเสรีได้ อีกทั้งยังมีกิจกรรมประเภทอื่นเข้ามาในชุมชนมากขึ้น คือ การทำขนมที่ต้องใช้เนื้อที่ในการทำ และสถานที่นั้นจะต้องสะอาด เป็นระบบระเบียบ วัสดุอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้จึงต้องดูแลอยู่เสมอ เพื่อสุขภาพอนามัยที่ดีของผู้บริโภค ดังนั้นทางกลุ่มจึงต้องคอยปรับปรุงและรักษาสถานที่ให้สะอาดอยู่เสมอ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มนั้นได้มาตรฐาน นางสมบัติ เกตุปรารงค์ จึงทำเรื่องไปยังเทศบาลตำบลบางพระ ขอใช้พื้นที่สาธารณะซึ่งอยู่ข้างบ้าน จึงทำให้ในปี พ.ศ. 2542 กลุ่มสามารถขยับพื้นที่ในการผลิตออกไปได้มากขึ้นกว่าเดิม ซึ่งนางสมบัติ เกตุปรารงค์เล่าให้ฟังว่า

. . . พอตั้งกลุ่มมาได้สักพัก เนื้อที่ในการทำอาหารเริ่มไม่พอ เรามีของเยอะขึ้น คนทำงานก็เยอะ ก็เริ่มคับแคบลง ทางพัฒนาชุมชนเขาก็ถามป้าว่าที่ข้าง ๆ บ้านป้าเป็นที่ของใคร ป้าก็บอกว่ามันไม่ได้เป็นของใครหรอก สมัยนั้นบริเวณบ้านป้ามันเป็นคลองหมด ก็ได้อดีตผู้ใหญ่ดี (นายประนันท พงษ์วิรัตน์) ที่เขาเคยเป็นผู้ใหญ่บ้านมาก่อนป้าเป็นคนมาถมที่บริเวณนี้ ตรงนั้นมันเลยเป็นพื้นที่งอก ไม่มีเจ้าของ คุณแม่็ค (เจ้าหน้าที่จากพัฒนาชุมชน) เขาจึงแนะนำให้ป้าไปสอบถามที่เทศบาลตำบลบางพระเพื่อทำเรื่องขอใช้พื้นที่ในการปลูกสร้างสิ่งก่อสร้าง เลยทำให้ปี 2542 เราได้อาคารทำอาหารเพิ่ม. . . (สมบัติ เกตุปรารงค์, สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2551)

ส่วนเรื่องของการสร้างอาคารในปี พ.ศ.2542 นั้น นางสมบัติ เกตุปรารงค์กล่าวเพิ่มเติมว่า

... ครั้งแรกที่ก่อสร้างอาคารหลังใหม่ให้กับสมาชิกกลุ่มนั้น ป้าใช้เงินส่วนตัวของป้าเอง ป้ากับสมาชิกจะช่วยกันออกแบบอาคารร่วมกัน กระเบื้องป้าก็ไปเลือกเอง ควบคุมงานกันเองทั้งหมด จะได้ประหยัดเงินและคุ้มค่าที่สุด ซึ่งป้าโชคดีคิดว่าสมาชิกกลุ่มบางคนมาร่วมออกเงินกับป้า ซึ่งตอนนั้นมีทั้งหมด 25 คนรวมป้าด้วย ออกเงินก่อสร้างอาคารคนละประมาณ 20,000 กว่าบาท ตอนนั้นก็ได้เงินมาลงกับอาคารทั้งหมดประมาณ 500,000 เกือบ 600,000 บาท กลุ่มก็เลยมีอาคารสำหรับให้สมาชิกในกลุ่มได้มาใช้พื้นที่ใช้สอยกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งอาคารที่บอกนั้นก็ เป็นอาคารโล่ง ๆ เน้นเนื้อที่ใช้สอยกันมากกว่า ไม่ได้มีประตูปิดหรือกั้น จน สส.สนธยา คุณปลื้ม ท่านผ่านเข้ามาในชุมชน ท่านก็เลยทำประตูให้กับกลุ่มเรา พวกเราก็เลยได้เอาข้าวของเครื่องใช้ในการทำงานมาเก็บไว้ที่นี่ มีที่เก็บเป็นหลักแหล่งมากขึ้น ไม่ต้องขนไปขนมาเหมือนที่ทำกันมา. . . (สมบัติ เกตุปรารงค์, สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2551)

สำหรับวัตถุดิบในการผลิตนั้น ทางกลุ่มมักจะใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชน หาซื้อได้ง่าย ซึ่งนางอุไร ธรรมใจ กล่าวว่

... วัตถุดิบในการผลิตเรามีเยอะ หาได้ง่าย ชุมชนเราสามารถจับสัตว์น้ำครั้งละมาก ๆ ส่วนหนึ่งเขาก็นำมาขายให้กับเราในราคาตัวเอง ก็ประมาณโลละ 40-50 บาท แต่ถ้าขายให้กับพ่อค้าคนกลาง ก็ราคาประมาณ 70-80 บาท บางครั้งเอามาขายให้กับทางกลุ่มก็ไม่ได้คิดมูลค่าอะไร เพราะบางอย่างมันตัวเล็ก ขายไม่ได้ราคาอยู่แล้ว ก็นำมาให้กลุ่มแปรรูปทำเป็นอย่างอื่นต่อไป หรือการทำขนม สมาชิกส่วนใหญ่ก็จะนำข้าวของอุปกรณ์เครื่องใช้ที่บ้านของตนเองมารวมกันเพื่อทำขนม ขายได้เท่าไรสมาชิกก็แบ่งกันไปตามของที่นำมา ซึ่งก็ถือว่าเป็นการใช้ใจซื่อใจกันไปด้วย และมันก็เป็นสิ่งที่สั่งสมกันมานาน ทำให้สมาชิกทุกคนไม่เห็นแก่ตัวและไม่เอาเปรียบกัน ชุมชนจึงเป็นสุขถึงทุกวันนี้. . . (อุไร ธรรมใจ, สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2551)

ในส่วนของการบรรจุหีบห่อเพื่อนำไปจำหน่าย ในระยะแรกทางกลุ่มก็ใส่ใบตอง แต่ต่อมาภายหลังพัฒนาการประจำอำเภอศรีราชามาช่วยแนะนำในเรื่องของความสะอาดและรูปลักษณะที่จะนำไปขาย โดยนำกล่องพลาสติกมาใส่ให้ดูเป็นตัวอย่าง เพื่อให้มีความสวยงามน่าซื้อ และสะดวกต่อการขนส่งเพื่อจำหน่าย ซึ่งกลุ่มเองก็ต้องลงทุนซื้อกล่องพลาสติกเพื่อนำมาใส่

ผลิตภัณฑ์ของตนเอง หรืออย่างกลุ่มสตรีทำขนมก็จะเน้นนำไปตองมาใช้เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมตลอดจนอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยไว้ด้วย หรืออาจจะนำดอกไม้ในชุมชนที่พอจะหาได้นำมาถักไว้กับใบตอง เพิ่มความสวยงามให้กับสินค้าได้อีกทางหนึ่ง

ความพร้อมด้านความรู้และทักษะ การที่นางสมบัติ เกตุปรารงค์มีความรู้ความสามารถในเรื่องการทำอาหารและแปรรูปอาหารได้อย่างชำนาญนั้นก็นับว่าเป็นทุนเดิมอยู่แล้วของการดำเนินการ ผลิตของกลุ่ม แต่เนื่องจากการดำเนินงานในรูปของกลุ่มนั้นมีอีกหลายขั้นตอนที่นอกเหนือจากในเรื่องของการผลิต จึงจำเป็นจะต้องอาศัยสมาชิกคนอื่น ๆ เข้ามาช่วยจัดการด้วย โดยในช่วงแรกพัฒนากรได้เข้ามาช่วยแนะนำในเรื่องของการอบรมเพิ่มเติมความรู้ในการผลิตและการบรรจุภัณฑ์รวมกับความสามารถ ของสมาชิกในกลุ่มแล้วก็ทำให้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มน่าสนใจ และมีความหลากหลายมากขึ้น

ด้านการตลาด เมื่อกลุ่มได้รับการติดต่อให้ไปจำหน่ายสินค้านอกสถานที่ในแหล่งต่าง ๆ ตามที่หน่วยงานราชการจัดหาให้ นั้น ทางกลุ่มจะเตรียมเสนอการขายให้แก่สมาชิกเกิดความร่วมมือร่วมใจกันขึ้นภายในชุมชน ซึ่งในระยะแรกทางกลุ่มไม่ถนัดในเรื่องการจัดตกแต่งร้านและเทคนิคการขายแต่ก็ได้รับคำแนะนำเพิ่มเติมและเรียนรู้จากการที่ได้ออกร้านภายในตัวเมืองในจังหวัดเป็นประจำ จึงทำให้เกิดความชำนาญมากขึ้น มีเครือข่ายในการซื้อขายแลกเปลี่ยนกันมากขึ้น ทำให้สมาชิกทุกกลุ่มรู้สึกสนุกกับงานและพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนสินค้าของตนให้ได้อยู่เสมอเพื่อสู้กับตลาดการแข่งขันที่มีภายนอกได้ ซึ่งจากการสัมภาษณ์นางอุบล ผลมีกล่าวว่

...พอเราออกร้านกับข้างนอกมากขึ้น ทำให้เราได้รับความรู้ในเรื่องของการตลาด การปรับปรุงรูปแบบบรรจุภัณฑ์ให้ดูน่าสนใจ ทันสมัยขึ้น และที่สำคัญได้ทำให้กลุ่มเห็นความสำคัญของการทำงานประสานกัน ร่วมมือกันเป็นเครือข่ายภายในจังหวัด และเพราะพวกเราได้ไปออกร้านขายสินค้ากับหน่วยงานราชการที่เขามาติดต่อเป็นประจำ ทำให้กลุ่มได้รับข่าวสารและเห็นผลิตภัณฑ์ของคนอื่น ๆ เพิ่มเติมขึ้น เป็นการช่วยเสริมความรู้ในบางขั้นตอนของการผลิตงานของเราด้วย... (อุบล ผลมี, สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2551)

การบริหารจัดการภายในกลุ่ม นางสมบัติ เกตุปรารงค์กล่าวว่า

...ก็เป็นแบบกันเอง แบบเครือญาติ มาจากการรวมตัวกันของคนในชุมชน ซึ่งก็เป็นญาติพี่น้องที่สนิทกัน เพื่อนบ้านที่คุ้นเคย ทำให้โครงสร้างการทำงานมีบทบาทหน้าที่ไม่ชัดเจนมากนัก ทุกคนที่มีหน้าที่ช่วยเหลือกันหมด ไม่มีใครที่มีบทบาทหน้าที่มากกว่ากัน แผนงานในการตลาดก็ไม่ได้ทำให้เห็นกันอย่างชัดเจนหรอก ทุกอย่างขึ้นอยู่กับ

กับความพร้อมของสมาชิกที่ทำหน้าที่กันประจำที่จะทราบได้ว่าช่วงนี้ต้องทำอะไรกันบ้าง เรียกว่าเป็นกิจวัตรประจำในการทำงานที่ทุกคนรู้จักกันดีอยู่แล้ว ไม่มีแผนงานที่แสดงออกมาอย่างเป็นทางการหรือ . . . (สมบัติ เกตุปรารค์, สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2551)

ส่วนโครงสร้างงานและการแบ่งงานกันทำนั้น มักจะเป็นไปในรูปแบบที่ว่าผู้ใดชำนาญงานด้านใดก็จะเป็นหัวแรงสำคัญในด้านนั้น ซึ่งนางอุบล ผลมี กล่าวเพิ่มเติมว่า

. . . ที่นี้เราอยู่กันแบบพี่น้อง แบบญาติกัน ใครถนัดอะไรก็เป็นหัวแรงในการทำไปอย่างป่าบัตติและพีเยาว์มีความสามารถในการทำอาหารและขนมเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังเป็นผู้นำ เป็นผู้อาวุโส และเป็นคนที่คนในชุมชนเคารพนับถือกัน ป่าบัตติกับพีเยาว์ก็เลยกลายเป็นกำลังสำคัญในการควบคุมการผลิต รวบรวมสมาชิก และดำเนินงานต่าง ๆ ภายในกลุ่มให้เสร็จไปได้ด้วยดี. . . (อุบล ผลมี, สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน 2551)

ในส่วนของการตัดสินใจในการดำเนินการต่าง ๆ นั้น ทางกลุ่มจะจัดประชุมกันทุก ๆ วันที่ 16 ของทุก ๆ เดือน เพื่อให้สมาชิกกลุ่มนำปัญหา ข้อติดขัด หรือข้อเสนอแนะ เสนอต่อที่ประชุม ซึ่งประธานในที่ประชุมจะเป็นผู้ใหญ่บ้าน โดยให้รองประธานกลุ่มร่วมเป็นผู้ช่วยไป การประชุมที่เกิดขึ้น ทำให้ได้ชี้แจงรายละเอียดการดำเนินการและขอความเห็นชอบจากสมาชิกในกลุ่มเสมอเมื่อมีวาระที่ต้องตัดสินใจ เช่น การออกร้านนั้น คຸ່ມທຸນหรือไม่ ไกลเกินไปหรือไม่ หรืออาจจะเกี่ยวหรือเกี่ยวกับมีบริษัทมาติดต่อกับทางกลุ่มว่าอยากได้ผลิตภัณฑ์ในจำนวนมาก ๆ จะขายให้กับเขาได้หรือไม่อย่างไร มีภาวะเสี่ยงแค่ไหน ซึ่งรายละเอียดพวกนี้จะมีการเสนอและพูดคุยหาข้อตกลงร่วมกัน เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เป็นมติของทุกคน โดยจากการสัมภาษณ์นางจันทิมา ลือกระจาง ได้กล่าวว่า “. . . กลุ่มเราจะประชุมกันทุก ๆ วันที่ 16 ของทุกเดือน เรื่องที่จะคุยก็มีชี้แจงปัญหาชี้แจงรับ รายจ่าย เวลามีปัญหา หรือข้อข้องใจเราก็มารวมกันที่นี้แหละ ปรึกษากันตลอด. . .” (จันทิมา ลือกระจาง, สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน 2551)

ซึ่งนางอุบล ผลมี ได้กล่าวเสริมอีกว่า

. . . ส่วนใหญ่แล้วเราจะคุยกันการสร้างอาชีพในชุมชน หรือไม่ก็เรื่องปัญหาในชุมชน พวกเราอยากให้ชุมชนเราสงบ ไม่วุ่นวาย เราจะทำยังไงกัน อะไรประมาณนี้ด้วย ซึ่งทุก ๆ วันที่ 16 จะเป็นที่รู้จักกันของคนในชุมชนว่า เวลาหกโมงเย็นเป็นต้นไป เราต้องมาที่นี้ มานั่งคุยกัน ปรึกษากันถึงเรื่องชุมชนของเราเอง. . . (อุบล ผลมี, สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน 2551)

เรื่องของการผลิต การตรวจสอบคุณภาพและปริมาณสินค้า เมื่อมีการมารวมตัวกันเป็นกลุ่มที่มีจำนวนสมาชิกเพิ่มมากขึ้น มีกลุ่มเพิ่มขึ้นแล้วทางกลุ่มก็จัดระบบการบริหารในแต่ละกลุ่มอย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งในส่วนของ การแปรรูปอาหารทะเลนั้นจะมีการผลิตในลักษณะที่เน้นรักษาสุขภาพร่างกายไปด้วย คือ เมื่อนำปลามาตากแห้งอบเกลือเป็นปลากรอบแล้ว ทางกลุ่มก็ยังมี การใช้ตะไคร้มาคั่วเป็นส่วนประกอบในการผลิตอีกด้วย เพื่อให้สินค้าที่ออกมามีส่วนช่วยในการรักษาสุขภาพร่างกาย

ส่วนกลุ่มสตรีทำขนมนั้นจะมีนางนงเยาว์ กลิ่นสุคนธ์ เป็นประธานกลุ่ม ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสามารถในการทำขนมและมีชื่อเสียงเป็นอย่างมากในชุมชน เรียกได้ว่าฝีมือเข้าขั้นข้ามไกลไปยังชุมชนอื่น มีผู้มาติดต่อให้ไปออกร้านข้างนอกอยู่เป็นประจำ ซึ่งวิธีการผลิตจะเน้นที่ความสะอาด ปริมาณ และคุณภาพมากที่สุด เพื่อให้ถูกปากคนทั้งในและนอกชุมชน เค็ดลับ ความอร่อยคือการใช้พืช สมุนไพร มาเป็นส่วนประกอบ ซึ่งคล้ายกับการดำเนินงานของนางสมบัติ เกตุปรางค์ เช่น ใส่สีใบเตยเพื่อเพิ่มความหอมและรสชาติของขนม การนำดอกไม้มาลัดพร้อมไม้กลัด เพิ่มความสวยงามให้กับสินค้า เป็นต้น ซึ่งขนมของกลุ่มสตรีทำขนมที่ขึ้นชื่อนั้น ได้แก่ ทองม้วนสดนั่นเอง

ผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มนั้น สมาชิกทุกคนที่มาร่วมผลิตจะช่วยกันชิมรสชาติ และคอยแนะนำเพิ่มเติมในกรณีที่ยังขาดรสชาติบางอย่างไป และเมื่อผลผลิตออกมาพร้อมจำหน่ายแล้ว ก็จะจตุตถุติบที่เข้าไปทั้งหมดว่ามีอะไรบ้าง เพื่อคิดหาราคาต้นทุนในการผลิตและตั้งราคาเพื่อจำหน่าย

ด้านการตลาด ทางกลุ่มจะนำสินค้าไปฝากขายที่ร้านชายทะเลบางพระ หรือไม่ก็ฝากขายตามงานเทศกาลสำคัญ ๆ ภายในจังหวัด ซึ่งเรื่องนี้นางสมบัติ เกตุปรางค์เล่าว่า

... การตลาดในช่วงนี้ยังดีหน่อย เพราะเราเริ่มมีเครือข่ายจากข้างนอกบ้างแล้ว อีกอย่างในชุมชนเรามีร้านอาหารชายทะเลบางพระที่ขึ้นชื่อ คนต่างจังหวัดมากินกันเยอะ เป็นร้านของน้องป้าบัตติเอง ป้าบัตติเลยได้เอาของไปฝากขายไว้ได้ หรือไม่ก็ไปขายที่ตลาดนัดชุมชนที่พัฒนาชุมชนเขาให้ไปออกร้าน ไปออกร้านกับทางพาณิชย์จังหวัด เลยทำให้ตลาดรองรับมีเยอะ. . . (สมบัติ เกตุปรางค์, สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน 2551)

ในช่วงปี พ.ศ.2543 ทางกลุ่มได้รู้จักหน่วยงานเพิ่มขึ้นอีก คือ คณะกรรมการร่วมพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน (ซึ่งมีคำย่อว่า คพชช. เป็นหน่วยงานที่ก่อตั้งขึ้นประมาณเดือนตุลาคม พ.ศ. 2542 โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของชุมชนฐานรากภายใต้ภาวะ

เศรษฐกิจย่ำแย่ในขณะนั้น) ที่มีบทบาทเสริมในเรื่องการให้ความรู้ด้านการตลาดและการปรับปรุงรูปแบบผลิตภัณฑ์ รวมไปถึงเรื่องของการร่วมมือทำงานเป็นเครือข่ายกับกลุ่มอื่น ๆ ในจังหวัดชลบุรี โดยเสริมความรู้ในเรื่องของการตลาด การปรับปรุงผลิตภัณฑ์ การสร้างเครือข่ายและการประสานงานร่วมมือกับเครือข่ายอื่น ๆ ด้วย ในเรื่องนี้นางนงเยาว์ กลิ่นสุคนธ์ เล่าว่า

...ประมาณปี 2543 คุณแม่คพัฒนาชุมชนเขาก็ทำให้เรารู้จักกับคณะกรรมการร่วมพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เขาก็เข้ามาให้ความรู้ในชุมชนถึงเรื่องการขาย การผลิตรสชาติ สีสีนของอาหาร เครื่องปรุง ความสะอาด อะไหล่ประมาณนี้ เขามาสาธิตทำให้ดูเลย เป็นรูปแบบสวยดี ก็เลยได้ความรู้มาบ้าง แต่เขาก็ไม่ได้มาบ่อยเท่าคุณแม่คเขาหรอกนะ เพราะเขาต้องไปชุมชนอื่นด้วย. . . (นางเยาว์ กลิ่นสุคนธ์, สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน 2551)

พอมารัยะปี พ.ศ.2544-2545 ทางกรมการพัฒนาชุมชน โดยกระทรวงมหาดไทยได้เริ่มเข้ามาบทบาทในเรื่องการตลาดให้กับทางกลุ่มฯ และทางสำนักงานพาณิชย์จังหวัดยังได้ส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาช่วยส่งเสริมกลุ่มอีกทางในด้านวิชาการ โดยมีการจัดประชุมและอบรมความรู้ให้แก่สมาชิก รวมทั้งยังตลาดให้กับทางกลุ่มด้วย ซึ่งนางนงเยาว์ กลิ่นสุคนธ์ เล่าต่ออีกว่า

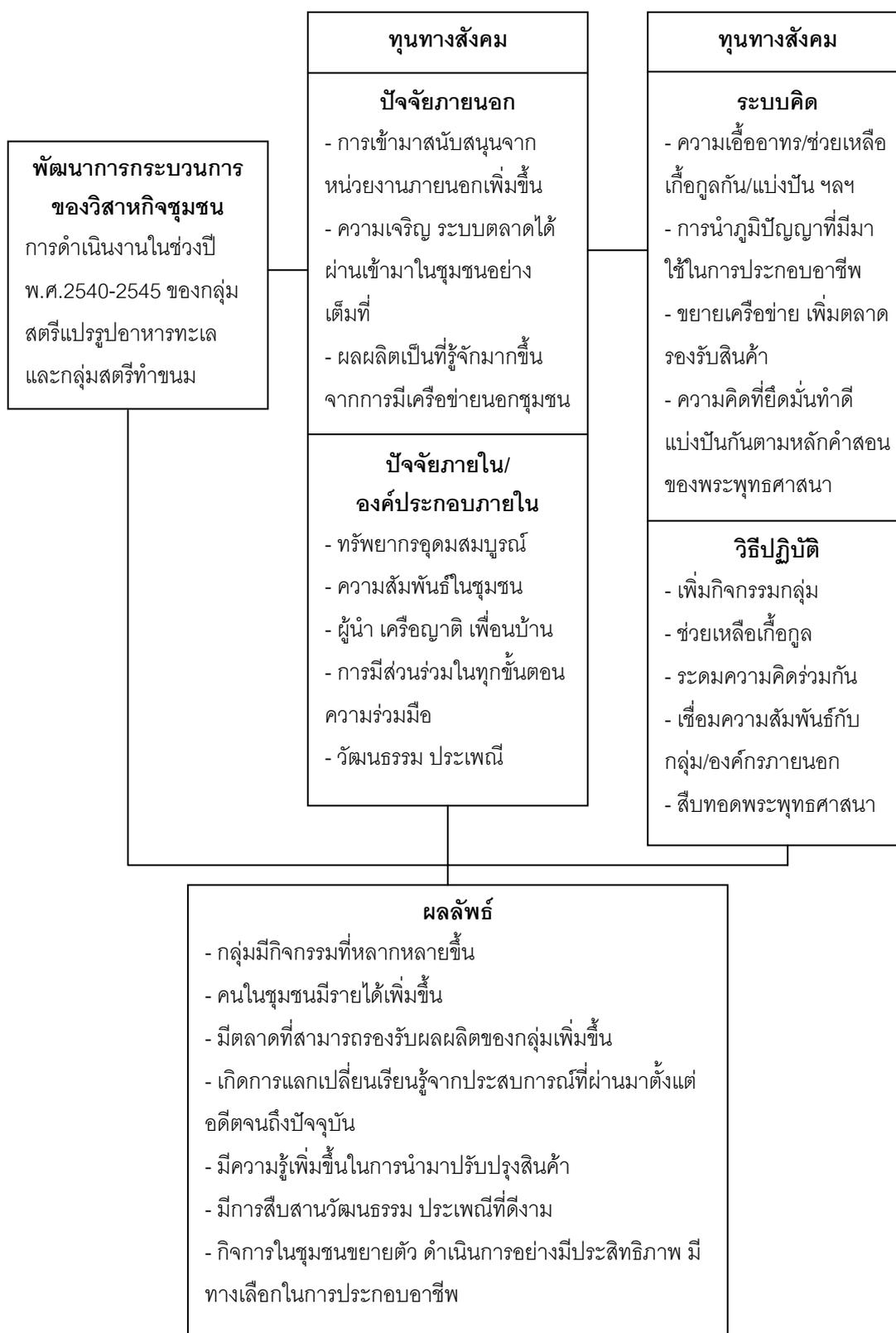
...พอปี 2544-2545 ทางกรมพัฒนาชุมชนเขาก็เข้ามาติดต่อให้ทางกลุ่มไปขายสินค้าตามงานต่าง ๆ ในจังหวัดชลบุรี พวกเราก็เลยมีเครือข่ายในการทำงานเพิ่มขึ้นไปอีก ได้รับความรู้เยอะขึ้น มีตลาดเยอะขึ้น ทำงานง่ายขึ้น และมีรายได้เพิ่มขึ้นมาอย่างเห็นได้ชัด ในปีนี้พวกเราได้ลืมตาอ้าปากได้มากพอสมควร ซึ่งสมาชิกของกลุ่มทุกคนรู้สึกดีกับเรื่องนี้ที่สุด. . . (นางเยาว์ กลิ่นสุคนธ์, สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน 2551)

จะเห็นได้ว่าในช่วงของการดำเนินงานกลุ่มฯ ในระยะนี้ มีการเข้ามาของหน่วยงานภายนอกชุมชนมากขึ้น นอกจากเจ้าหน้าที่จากพัฒนาชุมชน พาณิชย์จังหวัดแล้ว ยังมีการช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งนับว่ามีสนับสนุนปัจจัยทางด้านการผลิตเป็นอย่างมาก แต่สำหรับความรู้และทักษะทางด้านการตลาดนั้นก็ยังคงต้องพัฒนาอื่น ๆ เข้ามามีส่วนสนับสนุนเสริมให้กับชุมชนเช่นกัน จากการเข้ามาของหน่วยงานภายนอกต่าง ๆ นั้นดูเหมือนว่าจะเป็นการเข้ามาเกี่ยวข้องและมีการนำนโยบายต่าง ๆ มากมายเข้ามาให้กับทางกลุ่มได้เลือกและปฏิบัติตาม แต่กระนั้นในช่วงระยะการดำเนินงานนี้ทางกลุ่มมีสมาชิกที่เข้มแข็งที่พยายามเน้นให้เกิดการประชุมของสมาชิกกลุ่มเพื่อมาหาข้อตกลงร่วมกันในการกำหนดนโยบายและการดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อให้ทางกลุ่มได้รับประโยชน์มากที่สุด

แผนภูมิที่ 4.4

กระบวนการทุนทางสังคมในการดำเนินงานของกลุ่มและการเกิด

กลุ่มใหม่ในช่วงปี พ.ศ.2540-2545

จากภาพรวมแสดงให้เห็นว่าความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ยังคงเอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาช่วยแนะนำ ให้คำปรึกษาในเรื่องของการผลิตและบรรจุภัณฑ์ ทำให้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเป็นที่น่าสนใจ เป็นการเพิ่มมูลค่าสินค้าได้อีกทางหนึ่ง และยังส่งผลถึงระบบคิด วิถีปฏิบัติ ของสมาชิกกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งจะมีการช่วยเหลือกัน แบ่งปันกัน เอื้ออาทรต่อกัน พร้อมทั้งจะไปด้วยกับทุกคนในชุมชน กอปรกับได้แกนนำที่มีความเสียสละเพื่อประโยชน์ของกลุ่มและชุมชน สนับสนุนในการดำเนินงานของกลุ่มทุกรูปแบบ และเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการวางแผน การคิด การรับประโยชน์และรับผิดชอบร่วมกัน มีการตื่นตัวที่จะเรียนรู้อยู่เสมอ เพื่อให้ทันต่อกระแสโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และจะเห็นได้ว่าการศึกษาที่กลุ่มมีปฏิสัมพันธ์กับคนภายนอกชุมชน แต่ก็ได้ทำให้ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ พี่น้อง เพื่อนบ้านลดลงได้เลย กลับเพิ่มความรัก ความสามัคคีให้กับคนในชุมชนในการร่วมมือกันประกอบกิจกรรมเพื่อให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี จึงเห็นได้ว่าการศึกษาที่กลุ่มมีความเข้มแข็งนั้น ส่วนหนึ่งที่ไม่อาจจะกล่าวข้ามไปได้เลย นั่นก็คือระบบความสัมพันธ์ที่เป็นทุนทางสังคมแบบเครือญาตินั่นเอง

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าการที่หน่วยงานภายนอกเข้ามาสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม หรือการศึกษาที่กลุ่มไปพบปะกับเครือข่ายนอกชุมชน สิ่งที่กลุ่มได้รับคือ การมีเครือข่ายที่กว้างออกไปกว่าเดิม มีการติดต่อซื้อขายกับคนนอกชุมชนมากขึ้น ทำให้กลุ่มมีประสบการณ์ในการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า ตลอดจนการแลกเปลี่ยนความรู้ ทำให้กลุ่มได้มีแหล่งขายเพิ่มขึ้นและทำให้กลุ่มสามารถนำความรู้ ประสบการณ์ที่ได้รับไปต่อยอดในการพัฒนาอาชีพของตนเองต่อไป

5. การดำเนินงานของกลุ่มและการเกิดกลุ่มใหม่ในช่วงปี พ.ศ.2546-พ.ศ.2551

ในช่วงนี้การดำเนินงานของกลุ่มเป็นไปอย่างราบรื่น เนื่องจากมีประสบการณ์เพิ่มมากขึ้น กลุ่มเป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงทั้งในและนอกจังหวัดจากการออกร้านจำหน่ายสินค้า สมาชิกมีการเพิ่มทักษะความรู้ด้วยการไปอบรมตามโครงการที่ทางหน่วยงานราชการจัดขึ้นอยู่เสมอ หรือการแลกเปลี่ยนกับคนในชุมชนอื่น ทำให้สามารถนำความรู้ที่ได้รับมาปรับใช้ในการทำงานของตนเอง อีกทั้งแกนนำกลุ่มจำนวนหนึ่งได้ผันตัวตนเองไปเป็นสมาชิกเทศบาลตำบลบางพระ เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2542 ซึ่งหนึ่งในจำนวนนั้นก็คือ นางสมบัติ เกตุปรารงค์ (หรือป้าบัติ) ที่เป็นแกนนำริเริ่มก่อตั้งกลุ่มตั้งแต่เริ่มต้น ซึ่งก็ได้รับความไว้วางใจจากคนในชุมชนรับเลือกเข้าไปเป็นสมาชิกสภาเทศบาลตำบลบางพระจนถึงปัจจุบัน และแกนนำอีกคนที่ได้เข้าไปทำหน้าที่ในสภาท้องถิ่นก็คือ นางนงเยาว์ กลิ่นสุคนธ์ (หรือพี่เยาว์) โดยมีตำแหน่งเป็นที่ปรึกษานายกเทศมนตรี

เทศบาลตำบลบางพระ ด้วยความเข้มแข็งของผู้นำชุมชนจึงทำให้ชุมชนนี้ดำเนินงานกันไปด้วยความเข้มแข็ง มีความรัก ความสามัคคี ความไว้วางใจต่อกัน นับถือเชื่อฟังกัน กอปรกับสองแกนนำหลักได้เข้าไปทำงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้การผลักดันการดำเนินงานภายในกลุ่มในชุมชนตลาดล่างบางพระเป็นไปได้ง่าย เพราะทั้งนางสมบัติ เกตุปรางค์และนางนงเยาว์ กลิ่นสุคนธ์ต่างก็เป็นคนพื้นเพเดิมในชุมชน ทำให้ทราบถึงปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนมากกว่าคนอื่น

ในช่วงนี้โครงสร้างคณะกรรมการทำงานได้เพิ่มขึ้นจากเดิม ซึ่งทางกลุ่มในชุมชนเห็นว่า ในชุมชนตลาดล่างบางพระควรมีคณะกรรมการชุมชนของตนเองไว้ประสานงานกับทางเทศบาลตำบลบางพระบ้าง ซึ่งก็เกิดจากแนวคิดของนางสมบัติ เกตุปรางค์อีกเช่นเคย ซึ่งเรื่องนี้ นางนฤดี จรัลชล ได้กล่าวว่า

... ป้าบัติแกมาบอกในการประชุมกลุ่มว่า ทางชุมชนเราจะต้องมีคณะกรรมการประจำชุมชน เพื่อเอาไว้ประสานงานกับทางราชการ อีกอย่างชุมชนเราทางเทศบาล เขาเลือกให้เข้าประกวดชุมชนสะอาด ชุมชนน่าอยู่ จะต้องมีการทำงานที่คอยประสานงานกับเขา พวกเราก็เลยตั้งกันขึ้นมา ซึ่งก็ตั้งมาจากการเลือกของคนในชุมชนกันนี้แหละ... (นฤดี จรัลชล, สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน 2551)

คณะกรรมการชุมชนในชุมชนตลาดล่างบางพระชุดแรก จึงเกิดขึ้น ดังนี้

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1	นางนฤดี จรัลชล	ประธานชุมชน
2	นายเลื่อม แดงสุก	รองประธานชุมชน
3	นายเฉลิม ทองขาว	กรรมการฝ่ายปกครอง
4	นายทรงพล ธาธาศักดิ์	กรรมการฝ่ายป้องกัน
5	นางสุภาภร สุทธิอัมพร	กรรมการฝ่ายคลัง
6	นางสิริพรรณ หงส์สวัสดิ์	กรรมการฝ่ายสวัสดิการและสังคม
7	นางจงจิตร สัมเงิน	กรรมการฝ่ายสาธารณสุข
8	นายสิริ กาญจนภาชน์	กรรมการฝ่ายพัฒนา
9	นายจรรยา ชูศิริ	กรรมการฝ่ายการศึกษา
10	นางนันทพร ทรงโฉม	ที่ปรึกษาชุมชน
11	นางสาวณัฐิกา เริงพิทักษ์	ที่ปรึกษาชุมชน
12	นางสนม สุทธิอัมพร	ที่ปรึกษาชุมชน

ซึ่งการดำเนินงานทั้งหมดจะเป็นเหมือนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน คือ มารวมตัวกันทุก ๆ วันที่ 16 เหมือนที่เป็นมา ซึ่งนางนฤดี จรัสชล กล่าวเพิ่มเติมว่า

...ฉันได้รับเลือกให้เป็นตัวแทนชุมชนในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานราชการ แต่ฉันคิดว่าถึงจะมีหรือไม่มีคณะกรรมการประจำชุมชน พวกเราทุกคนก็ต้องช่วยกันแก้ไขปัญหาที่มันเกิดในชุมชนเราอยู่แล้ว ตำแหน่งเป็นแค่หัวโขนเท่านั้น เพราะความจริงแล้วพวกเราทุกคนต่างก็รักกัน ช่วยเหลือกันมาตั้งนานแล้ว ไม่ทอดทิ้งกันหรอก การทำงานก็ทำกันหมด ช่วยเหลือกันหมด ไม่มีหน้าที่ใครหน้าที่มันหรอก มีแต่หน้าที่เรา... (นฤดี จรัสชล, สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน 2551)

...ทุกวันที่ 16 ของทุกเดือน ตั้งแต่หกโมงเย็นเป็นต้นไป คนในชุมชนเราเขามาประชุมกันเยอะ เต็มอาคารศูนย์การเรียนรู้ของเราทีเดียว ก็ประมาณ 100 กว่าคนได้ มีทุกรุ่นตั้งแต่คนแก่ไปจนถึงคนวัยหนุ่มสาวนั่นแหละ ที่มากันเยอะขนาดนี้ เพราะว่าเขาอยากมาพูดคุย รับฟังเรื่องราวในชุมชนของตัวเอง ได้เจอเพื่อนบ้าน เรียกได้ว่าวันพบเพื่อนบ้านก็ว่าได้ (หัวเราะ) ชุมชนเรานะสบาย ๆ กัน ใครมีอะไรก็เอามาเล่า หรืออย่างช่วงเกิดวิกฤตการณ์บ้านเมืองไม่สงบ เราก็มานั่งคุยกัน ยังมีการแซวกันเลยว่า ตอนนี้นบ้านเมืองเน้นคนมีสี ต้องใส่เสื้อสีโน้นสีนี้ ยายบ๊ดีแกยังพูดติดตลกเลยว่าแล้วชุมชนเราจะสีอะไรดี (หัวเราะ)... (นฤดี จรัสชล, สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน 2551)

ซึ่งในประเด็นนี้ นางนงเยาว์ กลิ่นสุคนธ์ กล่าวเพิ่มเติมอย่างอารมณ์ดีว่า

...ทุกวันที่ 16 หนูมาดูเยอะ คนจะมารวมกันเยอะ เป็นกิจกรรมประจำกันไปแล้วถึงวันนั้น เวลานี้รู้เรื่อง หกโมงปั๊บมาปั๊บเลย ไม่ต้องไปตามกันให้เสียเวลา บางบ้านคนเฒ่าคนแก่เขาเดินไม่ได้แล้ว เขายังให้ลูกหลานเข็นรถมาเลย พี่เคยถามว่ายายมาทำไม ไม่ต้องมาก็ได้ ลำบากเปล่า ๆ พี่โดนตอกกลับมาเลยว่า ...เข้าเฮียกูจะมาอะอยากมาฟังพวกมึงคุยกัน มาเจอเพื่อนด้วย จะให้อยู่แต่บ้านเป็นคนแก่กะโหลกกะลาได้ไง สมัยนี้เขาต้องรู้ทันบ้านเมืองบ้าง อีกร้อยพวกมึงชอบเอาข่าวใหม่ ๆ เกี่ยวกับจังหวัดเรามาแล้ว กูก็อยากฟังบ้างสิ... เนี่ยเห็นมัย ไม่ให้มายังมาเลย (หัวเราะ)... (นงเยาว์ กลิ่นสุคนธ์, สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน 2551)

“...แล้วส่วนใหญ่เราก็จะประชุมถึงโน่น สองทุ่มครึ่ง สามทุ่มบ้างแล้วแต่ว่าเรื่องวันนั้นมีอะไร ถ้าเป็นเรื่องใหญ่หน่อยก็ประชุมกันนาน ถ้าไม่มีอะไร แจกของตองสองทุ่มเสร็จก็แยกบ้านใครบ้านมัน แล้ว...” (นงเยาว์ กลิ่นสุคนธ์, สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน 2551)

จะเห็นได้ว่าการมาประชุมในทุก ๆ วันที่ 16 ของทุกเดือน เป็นเรื่องที่คุ้นเคยและทำกันเป็นประจำ จนกลายเป็นความเคยชินและเป็นส่วนหนึ่งของการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ตลาดล่างบางพระไปเสียแล้ว ไม่มีการบังคับขู่เชิญให้มาเข้าร่วมประชุม แต่ทุกคนในชุมชนมาด้วยความตั้งใจจริงเพื่อรับฟังเรื่องราว ปัญหา สิ่งที่เกิดขึ้นภายในชุมชน และพร้อมที่จะร่วมกันแก้ไข ปัญหาเหล่านั้นให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี สิ่งเหล่านี้ถือเป็นระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ เพื่อนบ้าน ที่มีความแน่นแฟ้น เป็นปึกแผ่น เป็นทุนทางสังคมที่นับว่าเข้มแข็งอันจะนำมาสู่ความร่วมมือร่วมใจที่ติดต่อกัน ส่งผลให้ชุมชน/กลุ่มนั้น ๆ ยั่งยืนและดำเนินอยู่ได้ถึงปัจจุบัน

และในช่วงที่มีการดำเนินงานของภาครัฐที่เข้ามาจัดระเบียบชุมชนในปี พ.ศ.2546-2548 ได้ทำให้สมาชิกในชุมชนช่วยกันทำชุมชนของตนให้เป็นชุมชนน่าอยู่ โดยร่วมมือกันพัฒนาปรับปรุงชุมชนของตนให้สะอาด เป็นระเบียบขึ้น ในเรื่องนี้นางนฤดี จรัสชล กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า . . . ตั้งแต่เจ้าหน้าที่จากเทศบาลเขามาบอกกับเราว่าเขาจะให้ชุมชนเราไปประกวดชุมชนน่าอยู่ถ้าชุมชนของเราดีจริง พวกเราจะต้องช่วยกันเพื่อชุมชนของตนเอง ที่พวกเรารักชุมชนกันอยู่แล้ว พอมาได้ฟังเรื่องนี้เข้า ยิ่งทำให้พวกเรารักชุมชนของตัวเองมากขึ้น อยากจะทำทุกอย่างเพื่อให้เป็นชุมชนน่าอยู่จริง ๆ. . . (นฤดี จรัสชล, สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน 2551)

และในช่วงนี้ พัฒนาชุมชนก็ได้เข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือ แนะนำ สนับสนุนให้ชุมชนดำเนินงานอย่างเป็นระบบมากขึ้น จากการสัมภาษณ์นางสุวรรณา สาลีพัชรารภรณ์กล่าวว่า “. . . ในช่วงนี้พัฒนาชุมชนเขาเข้ามากันเยอะ มันเป็นนโยบายของรัฐบาลที่ให้เข้ามาส่งเสริมกลุ่มในชุมชน แต่ก็ดีนะ พวกเรามีระบบระเบียบขึ้นเยอะ จากที่เคยอยู่กันแบบชาวบ้านก็เริ่มจะมีระเบียบขึ้นมาหน่อย. . .” (สุวรรณา สาลีพัชรารภรณ์, สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน 2551)

“. . . ช่วงนี้สินค้าภายในกลุ่มได้ไปขายที่อื่นเยอะ คนอื่นเขาเข้ามาซื้อของจากที่นี่ไปขายกันเองเลย ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเอาไปขายแล้ว ของที่นี้ติดปากคนไปแล้ว ทำให้พวกเราภูมิใจที่ทำให้ชุมชนมีชื่อเสียงมากขนาดนี้ คิดแล้วหายเหนื่อย. . .” (สุวรรณา สาลีพัชรารภรณ์, สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน 2551)

การดำเนินงานของกลุ่มดำเนินไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งในปี พ.ศ.2549 ชุมชนตลาดล่างบางพระได้รับรางวัลชนะเลิศโครงการประกวดหมู่บ้าน/ชุมชน OTOP ต้นแบบจังหวัดชลบุรี ประจำปี พ.ศ.2549 ในวันที่ 29 มิถุนายน 2549 โดยผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรี นายพิสิฐ เกตุผาสุข เป็นประธานในการแจกลโล่ดังกล่าว และจากการสัมภาษณ์นางสมบัติ เกตุปรางค์ ในเรื่องของผลิตภัณฑ์ที่รับการคัดสรรให้เป็นผลิตภัณฑ์ดีเด่นระดับสามดาวในครั้งนั้น มีดังนี้

1. น้ำพริกปลาหยอง
2. ปลากระตักแห้ง
3. หัวน้ำปลาแท้
4. กะปิ
5. กุ้งแห้ง
6. ปลาเค็ม
7. ปลาหมึกแห้ง

และผู้ที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จในครั้งนั้น ก็เป็นทุกคนที่อยู่ในชุมชน ซึ่งเรื่องนี้ นางสมบัติ เกตุปรางค์เล่าให้ฟังว่า

. . .พัฒนาชุมชนเขาเข้ามาพัฒนาที่นี่หลายปีแล้ว แต่พอเขาเอาเรื่องของนโยบาย หมู่บ้านน่าอยู่อย่างเป็นจริงเป็นจัง พวกเราก็ช่วยกันพัฒนาชุมชนของตัวเอง แต่ไม่ใช่ เพื่อว่าจะไปล่ารางวัลหรอกนะ ป้าเห็นว่ามันดี ป้ากับคนในชุมชนก็เลยช่วยกัน เรื่อง การคิดประกวดประชันแข่งขันกับใคร ชุมชนนี้ไม่มีความคิดแบบนั้นกันเลย เพราะ ชุมชนในเมืองเขาดีกว่าเราเยอะมีเครือข่ายด้วย ของเราก็มีบ้าง แต่ป้าคิดเอาเองนะว่า คงจะน้อยกว่าคนในชุมชนเมืองที่ไปมาสะดวกกว่าเรา อีกอย่างตอนนั้นมีหมู่บ้าน/ ชุมชนที่ได้รับเลือกให้เข้าประกวดถึง 80 ชุมชน ซึ่งก็เยอะอยู่ แต่พอชุมชนเราชนะได้ เป็นหมู่บ้าน OTOP จาก 80 ชุมชน ป้าก็ดีใจ เพราะมันอยู่นอกเหนือจากที่เราหวังไว้ มากทีเดียว. . . (สมบัติ เกตุปรางค์, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2551)

. . .ตอนนั้นที่ชุมชนเราได้รางวัล คุณแม่ก็พัฒนาชุมชนที่อยู่กับเรามา นาน เขาแอบ กระซิบบอกป้าว่า ที่ชุมชนเราได้ก็เพราะว่า ชุมชนนี้มีกระบวนการของการมีส่วนร่วม ของประชาชนในชุมชนและแสดงให้เห็นเป็นรูปธรรมกว่าชุมชนอื่น แล้วเราก็มี เครือข่ายเยอะมากจริง ๆ ซึ่งป้าเองก็เป็นประธานเครือข่ายของอำเภอศรีราชา ใครเข้ามา ติดต่อกับกลุ่มเรา เขาก็มาผ่านป้ากันทั้งนั้น (หัวเราะ). . . (สมบัติ เกตุปรางค์, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2551)

จะเห็นได้ว่าในชุมชนตลาดล่างบางพระนั้น ยังคงความเป็นเพื่อนบ้าน ความเป็น เครือญาติ ที่มีความรัก ความเข้าใจ ความหวังดีต่อกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน ไม่เห็นแก่ประโยชน์ ส่วนตน โดยอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจ เคารพนับถือกัน ทำให้การประสานความร่วมมือใน ชุมชนเป็นไปได้ง่ายและไปในทิศทางเดียวกัน

สำหรับสถานที่ประกอบการผลิตของกลุ่มในชุมชนตลาดล่างบางพระในช่วงนี้ เริ่มเปลี่ยนไปใช้พื้นที่ของอาคารที่สร้างขึ้นข้างบ้านนางสมบัติ เกตุปรางค์ ซึ่งมีพื้นที่กว้างขึ้นเป็นระบบระเบียบมากขึ้น และในช่วงนี้สมาชิกกลุ่มจึงได้รวบรวมเงินเพื่อทำป้ายประจำศูนย์ขึ้นซึ่งนางสมบัติ เกตุปรางค์กล่าวว่า

...เมื่อกลุ่มสร้างอาคารประกอบการหลังใหม่ขึ้นในปี 2542 แล้ว ตอนนั้นยังไม่มีป้ายชื่อหรืออะไร เพราะไม่รู้จะตั้งชื่ออะไร พอคุณแม็ค พัฒนาชุมชนเขาเข้ามาร่วมประชุมกับสมาชิกกลุ่มในชุมชน ก็ได้ข้อสรุปพร้อมกันว่า เมื่อเราได้เป็นหมู่บ้าน/ชุมชน OTOP ต้นแบบของจังหวัดชลบุรีแล้ว เราก็ควรมีป้ายอาคาร เลยได้ชื่อมาใช้จนถึงทุกวันนี้ว่า “ศูนย์การเรียนรู้และศูนย์บริการนักท่องเที่ยว หมู่บ้านหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ... (สมบัติ เกตุปรางค์, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2551)

และในช่วง พ.ศ.2548 สมาชิกในกลุ่มได้ผลักดันให้ทางชุมชนมีเอกลักษณ์ประจำชุมชน ซึ่งจากการประชุมกลุ่มและปรึกษาหารือกัน ก็ได้ข้อสรุปว่า ควรมีคำขวัญและเพลงประจำชุมชนขึ้น ซึ่งในเรื่องนี้ นางนวนารถ กัดันเจริญ ได้กล่าวว่า

. . . เราได้ประชุมกลุ่มกันเพื่อหารือกันว่า ชุมชนเราควรจะมีคำขวัญหรือไม่ก็เพลงประจำชุมชน เพราะเราเป็นหมู่บ้าน OTOP แล้ว เวลามีคนมาดูงาน ควรจะมีอะไรให้เขาประทับใจกัน เพราะกลุ่มเราเคยไปดูงานที่จังหวัดกาฬสินธุ์ ตอนเทศบาลเขาพาไปดูงานนั่นแหละ เขาร้องเพลงต้อนรับเรา พอไปถามเขาว่าเพลงอะไร เขาบอกว่าแต่งกันเอง ร้องกันเอง เราก็เลยเอาแนวคิดของเขามาใช้กับชุมชนเราบ้าง ซึ่งก็ได้ทั้งเพลงแล้วก็คำขวัญประจำชุมชนด้วย. . . (นวนนารถ กลั่นเจริญ, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2551)

ซึ่งคำขวัญและเพลงประจำชุมชน มีเนื้อหารายละเอียด ดังนี้

คำขวัญชุมชน

หมู่บ้านท่องเที่ยว ผลิตโอทอปสร้างชื่อ	ศาลเจ้าเจียวกั้วแป๊ะศักดิ์สิทธิ์ พัฒนาฝีมือประมงอำเภอดงเจริญ
--	---

เพลงประจำชุมชน

ชุมชนท้ายบ้าน ได้รับรางวัลหมู่บ้านโอทอปวิไลเลิศ	สรรสร้างสิ่งที่ดีผลงานที่มี แซมเปี่ยนสี่เก้าไม่นาน
ชุมชนท้ายบ้าน มีศูนย์พัฒนาอาหารทะเลโอทอป	สรรสร้างความสามัคคี ผู้คนชอบชอบน้ำพริกปลาหยอง
น้ำปลากะปิกุ้งเคย ชาวบ้านนั้นหนาทำมาหากินประมง	ไม่เคยเป็นรองเรื่อยมา ยังมีศาลเจ้าของเรา
ชื่อว่าเจียวกั้วแป๊ะ ยังมีสีแดงเป็นสีประจำใจกาย	และที่แน่แท้ผู้คนต่างมากกราบไหว้ เพราะเป็นเครื่องหมายสีของชุมชนท้ายบ้าน

นางนวนนารถ กลั่นเจริญ ได้กล่าวเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

. . . เป็นความภาคภูมิใจของสมาชิกในกลุ่มมากที่สามารถแต่งคำขวัญ เพลงประจำชุมชนขึ้นมาได้ ซึ่งเราจะนำไปติดไว้ที่บอร์ดชุมชนที่มีอยู่ 2 บอร์ด ซึ่งผู้ใหญ่วุฒ หลานป่าบัตินี่มารับช่วงต่อเป็นผู้ใหญ่บ้าน ได้ใช้เงินส่วนตัวสร้างให้กับชุมชน ซึ่งตอนแรกที่

ติดนั้น คนในกลุ่มก็วนเวียนไปอ่านแล้วก็ยิ้มกัน เพราะเขาเป็นคนช่วยกันแต่งขึ้นมา
นี่นา... (นวนิยาย กลินเจอร์, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2551)

จะเห็นได้ว่ากลุ่มในชุมชนตลาดล่างบางพระที่มารวมตัวกัน ถึงแม้จะประกอบอาชีพ
ไปตามภารกิจที่มีอยู่ แต่สิ่งหนึ่งที่ทุกคนมีไม่ขาดเลย คือ เรื่องของความรักในชุมชนของตนเองมี
จิตสำนึกที่ดี คิดว่าทุกคนเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน ต้องช่วยเหลือกัน อีกทั้งคนในชุมชนยังมีจิต
วิญญาณชุมชนที่มีความเสียสละทำงานเพื่อชุมชน ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน จึงทำให้กลุ่ม
สามารถดำเนินงานจนผลักดันให้ชุมชนตลาดล่างบางพระ เป็นชุมชนน่าอยู่และน่าเป็นต้นแบบ
ให้กับอีกหลาย ๆ ชุมชน

ในเรื่องของการแบ่งปันผลประโยชน์ ทางกลุ่มมีเลขานุการกลุ่มและเป็นเหรัญญิก
ประจำกลุ่ม ซึ่งทุกกลุ่มในชุมชนจะนำรายรับ รายจ่ายของตนมาไว้ที่ส่วนกลางนั่นก็คือ ศูนย์
การเรียนรู้ชุมชน ซึ่งนางสมบัติ เกตุปรางค์ เล่าถึงเรื่องการแบ่งปันผลประโยชน์ให้ฟังว่า

... ในเรื่องของค่าตอบแทน ทางกลุ่มจะให้ค่าตอบแทนสำหรับผู้ที่ไม่ได้มาลงหุ้น
เป็นวัน ๆ คือจะประมาณวันละ 100-200 บาท ตามแต่งงานที่ทำ ถ้าเป็นผู้สูงอายุ 60-
70 ปีที่ทำงานหนักไม่ไหว ทางกลุ่มจะให้อัดกะปิ ทำขนม หรือไม่ก็ทำดอกไม้จันทน์
งานที่ไม่หนักนัก แต่ถ้าเป็นคนวัยหนุ่มสาวที่มาทำงานกับเรา ก็ให้วันละประมาณ
150-200 บาท ส่วนใครที่มาลงหุ้นไว้กับกลุ่มทุก ๆ สิ้นเดือนก็จะได้เงินปันผลไปตาม
จำนวนหุ้นที่ลง ซึ่งก็หุ้นละ 100 บาทเท่านั้น ใครลงหุ้นมากหน่อย เขาก็ได้เงินปันผล
มาก ใครลงน้อยก็ได้เงินน้อย ก็เป็นไปตามกำลังเงินของแต่ละคนนั่นแหละ... .

(สมบัติ เกตุปรางค์, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2551)

สำหรับในเรื่องของการทำประโยชน์ให้กับส่วนรวม ทางกลุ่มก็มีระบบคิดที่ทำกันมา
ตั้งแต่ในอดีตถึงปัจจุบัน โดยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยตลอด และมักจะอิงกันวัดเช่นเดิมโดยใน
เรื่องนี้นางนงเยาว์ กลินสุคนธ์ เล่าให้ฟังว่า

... สำหรับเรื่องการทำประโยชน์ให้ส่วนรวม พี่ว่าเราทำกันนะ แล้วก็ทำมาตลอดด้วย
เราช่วยเหลือกันในทุกเรื่อง ใครเดือดร้อนเรื่องอะไร ก็ช่วยกันไปตามกำลัง
ความสามารถ ถ้าพี่ช่วยไม่ได้ก็ต้องหาคนที่เขาช่วยได้มาช่วยกันแหละ ส่วนวันพระ
กลุ่มเราก็ทำอาหาร ขนมไปถวายท่านเป็นประจำ และอย่างงานประเพณีแห่พญายม
บุญกลางบ้าน สงกรานต์ เราก็เอาอาหาร ขนมไปช่วย วันนั้นทุกคนในชุมชนกินฟรี
จะเป็นสมาชิกกลุ่มหรือไม่ได้เป็น ได้กินหมด เพราะเราอยู่ในชุมชนเดียวกัน แบ่ง ๆ
กัน ก็อย่างที่บอกบ้านเราหาของได้ง่าย ติดทะเล ออกเรือก็ได้ปลาแล้ว เราไม่หวงกิน

กันหรือก แต่จะเป็อริเปลาอันนี้ไม่รู้ เพราะกินกันมานาน (หัวเราะ) . . . (นางเยาว์ กลิ่นสุคนธ์, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2551)

จะเห็นได้ว่ากลุ่มในชุมชนตลาดล่างบางพระ มีระบบคิดที่มุ่งหวังจะช่วยเหลือคนในชุมชน พร้อมทั้งพัฒนาชุมชนให้ก้าวหน้าตามกระแสโลกที่เปลี่ยนไป แต่สิ่งหนึ่งที่ไม่ได้ลดน้อยหรือหายไปไหนเลย นั่นคือ จิตใจที่ทุกคนมีให้แก่คนในชุมชนและชุมชนของตนเองนั่นเอง

และจากการที่กลุ่มในชุมชนรวมตัวกันจนสามารถทำให้ชุมชนเป็นชุมชนน่าอยู่ที่เข้มแข็ง ด้วยสมาชิกทุกคนที่อยู่ในชุมชน จึงทำให้มีผู้มาศึกษาดูงานที่กลุ่มเป็นประจำ ซึ่งทุกคนในกลุ่มในชุมชนต้องออกมาช่วยกันต้อนรับ และทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นไปในตัวด้วย ซึ่งในเรื่องนี้นางนางเยาว์ กลิ่นสุคนธ์ กล่าวเพิ่มเติมว่า

. . . ทางกลุ่มเราก็มีคนมาดูงานเรื่อย ๆ เขาติดต่อมาทางพัฒนาชุมชนว่าในอำเภอศรีราชามีกลุ่มไหนที่น่าจะไปดูงาน ทางพัฒนาชุมชนเขาก็พามาที่นี่ พวกเราก็จะต้องหาของมาต้อนรับ ก็จะทำในกลุ่มนี้แหละ ก็มีขนม อาหาร น้ำให้เขากัน ต้อนรับตามแบบฉบับของชุมชนเรา ที่ได้สุดก็ตอนเขาจะกลับนี้แหละ เราก็จะมาร้องเพลงประจำชุมชนส่งเขากัน เป็นที่สนุกสนานของคนในชุมชนและคนที่มาดูงานกันทีเดียว ก็เพลงนี้พวกเราในชุมชนแต่งกันขึ้นมา พอมาร้องรวมกัน มีเสียงสูง เสียงต่ำ เสียงแหลม เยอะไปหมด มาประสานกันซะพีปอดหูเลย (หัวเราะ) . . . (นางเยาว์ กลิ่นสุคนธ์, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2551)

สำหรับเงินค่าใช้จ่ายในการต้อนรับแขก หรือซ่อมแซมวัสดุอุปกรณ์ภายในกลุ่มนั้น ทางกลุ่มจะกันเงินจากที่ขายของได้ 20% ซึ่งนางสมบัติ เกตุปรางค์เล่าให้ฟังว่า

. . . เงินในการต้อนรับหรือซ่อมของในกลุ่ม บ้างก็จะหักจากของที่เรายขายได้ 20% กัน เอาไว้มาใช้จ่ายในส่วนนี้แหละ มันเหมือนเป็นเงินสำรอง เวลาเมื่อไรพึ่งเราจะได้ซ่อมเลย ซึ่งเราก็ปรึกษากับสมาชิกในกลุ่มทุกคนแล้ว ทุกคนก็เห็นว่าดี มีประโยชน์ อีกอย่างเงินส่วนนี้เวลาที่เราประชุมเราจะเอาไปซื้อข้าวสารแจกให้กับคนในหมู่บ้าน เป็นทุนการศึกษาเด็กบ้าง แล้วแต่ว่าแต่ละครั้งที่ประชุม ในวันที่ 16 ครั้งต่อไป เราจะเอาอะไรมาแจก. . . (สมบัติ เกตุปรางค์, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2551)

ซึ่งการประชุมกลุ่มในชุมชนทุก ๆ วันที่ 16 ทางประธานกลุ่มแต่ละกลุ่ม รวมถึงสมาชิกทุกคนก็จะมีข้าวของมาแจกจ่ายให้กับคนยากจนในชุมชนที่มีรายได้น้อย และต้องการความช่วยเหลือ ซึ่งส่วนใหญ่ นางสมบัติ เกตุปรางค์บอกว่าเป็นคนจากที่อื่นมาอยู่ช้ส่วนใหญ่แล้ว ไม่มีงานทำ ก็เลยต้องช่วยกัน

ในส่วนของสวัสดิการกลุ่มก็เป็นเรื่องสำคัญในชุมชนที่จะต้องมี เพื่อให้เกิดความร่วมมือ ช่วยเหลือกันในทุกด้าน ซึ่งในเรื่องนี้นางสมบัติ เกตุปรางค์เล่าเพิ่มเติมว่า

. . .กลุ่มเราทุกกลุ่มจะมีสวัสดิการช่วยเหลือคนในชุมชน ซึ่งก็เหมือนกับชุมชนอื่น ซึ่งก็มีในส่วนของทุนการศึกษาสำหรับเด็ก ที่เราเก็บจากเงินไว้ 20% ในตอนแรกให้ทุนกับโรงเรียนในชุมชน ทุนละ 500 บาท ส่วนใหญ่จะให้ประมาณ 2-3 ทุนแล้วแต่รายได้ในขณะนั้น พวงหรีดสำหรับงานศพ ค่าครองชีพสำหรับคนจนและดูเงินก็มาเบิกได้ที่ป่า ป่าจะให้คนละ 1,000 บาท และต้องมาก่อนให้กับกลุ่ม เดือนละ 110 บาท ดอกเบี้ยเราก็เอาเข้ากลุ่มไว้ช่วยเหลือคนอื่นต่อไปแจกข้าวสารให้คนที่ไม่มีรายได้น้อยในชุมชน ส่วนใหญ่ก็เป็นคนจากหมู่บ้านอื่นมาอาศัยอยู่ หรือไม่มีคนที่ไม่มีลูกหลานเลี้ยง อยู่คนเดียว ไม่มีรายได้ เราก็ช่วย ซึ่งต้องบอกก่อนว่าคนในชุมชนทุกคน ป่ารู้จักหมด เพราะฉะนั้นใครจนจริง จนปลอม ป่ารู้หมด ตรวจสอบได้จริง (หัวเราะ) หรือไม่ก็ใส่ซองช่วยคนละ 500 บาท ซึ่งก็เลือกจากคนที่ไม่มีรายได้น้อยจริง ๆ ในชุมชน เรื่องนี้เราต้องประชุมกันเพื่อหาข้อยุติว่าตกลงเดือนนี้จะมีคนได้สักกี่คน แล้วก็อย่างอื่นอีกเยอะก็เหมือนอย่างแม่เยาว์แกบอกแหละ เราอยู่กับแบบนี้มานานแล้ว ช่วยเหลือกันมาตลอด ไม่ได้เพิ่งมาช่วย มันก็เลยตอบไม่ได้ว่าอันนี้คือสวัสดิการชุมชนหรือเปล่า ถ้าใช่ก็ใช่ . . . (สมบัติ เกตุปรางค์, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2551)

จะเห็นได้ว่าทางกลุ่มมิได้คิดถึงแต่เรื่องปากท้องของตนเอง แต่ยังแผ่แผ่ความช่วยเหลือไปสู่คนอื่นที่อยู่ในชุมชน สิ่งนี้ถือเป็นความเอื้ออาทรที่เกิดขึ้นของแต่ละบุคคลที่อยู่ในชุมชน ซึ่งส่งผลถึงวิถีปฏิบัติ อันจะนำมาสู่ความรัก ความไว้วางใจ ความร่วมมือที่ดีของคนในชุมชนต่อไป และนอกจากนั้นแล้ว ในปลายปี 2549 ทางกลุ่มยังได้ตั้งระเบียบชุมชนขึ้นมาเพื่อความเป็นระเบียบในชุมชน นั่นคือ

1. ในเวลา 08.00 น. และเวลา 18.00 น. ให้ทุกคนที่อยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นลูกเล็กเด็กแดงจนถึงคนเฒ่าคนแก่ในชุมชน เมื่อได้ยินเสียงเพลงชาติให้ยืนตรงทุกคน ในเรื่องนี้นางสมบัติ เกตุปรางค์เล่าให้ฟังอย่างอารมณ์ดีว่า “. . .ที่นี้ทุกคนหนูมาได้ ทุกเช้ากับเย็นเวลาที่ได้ยินเพลงชาติ คนที่นี้ทำอะไรอยู่ต้องหยุดทำเพื่อมายืนตรงเคารพธงชาติ ยายที่นี้ที่นี้ก็ต้องลุก ตอนนั้นมีคนอื่นเขาขับรถขับเข้ามาในชุมชนเรา เขาเห็นยืนตรงกันหมด เขาเลยจอดรถ ไม่กล้าขับเลย (หัวเราะ) เรื่องนี้เราทำกันทุกคนจนเป็นวัฒนธรรมหมู่บ้านไปแล้ว. . .” (สมบัติ เกตุปรางค์, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2551)

2. งานวันปีใหม่กับวันสงกรานต์ จะต้องใส่ผ้าไทย ซึ่งนางสมบัติ เกตุปรารงค์เล่าว่า “... ในวันปีใหม่ วันสงกรานต์ ชุมชนเราต้องใส่ผ้าไทยกันทุกคน จะเป็นลายดอก ผ้าถุงอะไรก็ต้องใส่ ในวันนั้นใครเข้ามาซื้อของในชุมชนหรือมาดูงานจะเห็นชุมชนเรามีสีสันมากในช่วงนี้...” (สมบัติ เกตุปรารงค์, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2551)

3. การเก็บกวาดขยะในพื้นที่ เรื่องนี้นางสมบัติ เกตุปรารงค์เล่าว่า

... ตอนแรกพวกเราทุกคนในชุมชนจะเวียนกันกวาด ใครกวาดวันไหน ก็รับผิดชอบตลอดทาง ซึ่งวันหนึ่งจะต้องมีประมาณ 2-3 คน แต่ตอนหลังไม่ไหว ต่างคนต่างมีงานทำกัน ไม่ได้ทำแค้นงานในกลุ่มอย่างเดี่ยวเลยไม่สะดวก ก็เลยต้องจ้างคนในชุมชน ซึ่งในส่วนี้เราไ้งบมาจากเทศบาลมาชุมชนละ 100,000 บาท เราก็แยกเงินส่วนหนึ่งมา 24,000 บาทต่อปี เพื่อจ้างคนในชุมชน 1 คนในการเก็บกวาดในชุมชน... (สมบัติ เกตุปรารงค์, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2551)

และจากการที่คนในชุมชนช่วยกันดูแลกันเอง จึงทำให้เรื่องของการมีขโมยของหาย หรือเรื่องยาเสพติดไม่มีให้เห็นในชุมชน ซึ่งนางสมบัติ เกตุปรารงค์เล่าต่ออีกว่า

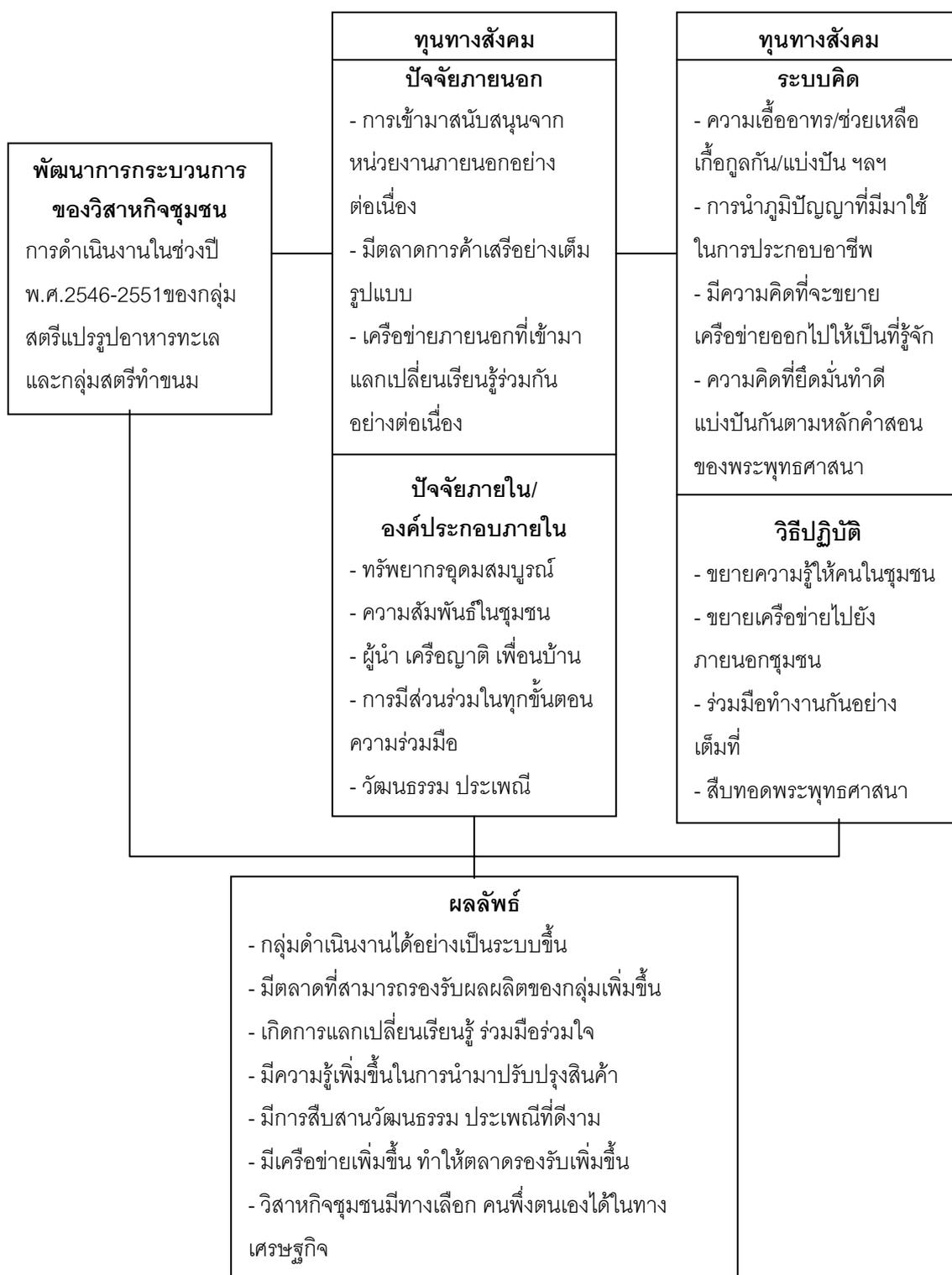
...อีกอย่างชุมชนเราดีที่ไม่มีเรื่องขโมยขโจร หรือคนติดยาในชุมชนเลย ป้าเห็นชุมชนอื่นเขามีกัน แต่ที่นี่ไม่มี ไม่มีจริง ๆ แล้วเราก็มี ชรบ.ประจำหมู่บ้านด้วย (ชุดรักษาและคุ้มครองหมู่บ้าน) ที่ต้องคอยดูแลชุมชน ก็ทำตั้งแต่เที่ยงคืนถึงสว่าง เป็นยามประจำหมู่บ้านเราจะให้เขาเดือนละ 2,000 บาท... (สมบัติ เกตุปรารงค์, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2551)

จะเห็นได้ว่าการดำเนินการของกลุ่มในชุมชนในระยะนี้จะได้เต็มไปด้วยความร่วมมือร่วมใจกันด้วยดีเสมอมา เป็นการดำเนินการที่ใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง คือ มีการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมประเมินผล ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลของการกระทำ ซึ่งมีอยู่ในทั้งรูปแบบของบุคคล กลุ่มอย่างแท้จริง อีกทั้งยังมีการพึ่งตนเองตามศักยภาพหรือพลังความสามารถที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งศักยภาพของคน ทรัพยากร และสิ่งต่าง ๆ ให้สมาชิกทุกคนได้ใช้ความสามารถในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเอง เพราะเป็นผู้รู้สภาพความเป็นจริงของปัญหาในชุมชนมากกว่าผู้อื่น ดังจะเห็นรูปแบบกระบวนการได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 4.5

กระบวนการทุนทางสังคมในการดำเนินงานของกลุ่ม

ในช่วงปี พ.ศ.2546-2551

จากภาพรวมจะเห็นได้ว่าการใช้ทุนทางสังคมเพื่อดำเนินงานนั้นก็ยังคงต้องมีการใช้ร่วมกับทุนชนิดอื่น ๆ เช่นกัน ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ที่มีในท้องถิ่นก็นับว่าเป็นทุนสิ่งแวดล้อมและทุนกายภาพส่วนหนึ่งที่สำคัญสำหรับกลุ่มในการดำเนินงาน ตลอดจนการประกอบอาชีพ อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาช่วยสนับสนุนให้กลุ่มมีความรู้ และสามารถจัดระบบ การจัดการในชุมชนของตนเองให้ดีขึ้น นำมาซึ่งความร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชน รวมทั้งการมีปัจจัยภายในคือแกนนำและสมาชิกทุกคนในชุมชนที่มีความเข้มแข็ง เสียสละเพื่อชุมชนที่นับว่ามีส่วนสำคัญในการผลักดันชุมชนให้ไปในทิศทางที่ดี มีการดำเนินงานไปอย่างต่อเนื่อง สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งเสริมให้ระบบคิดที่เป็นทุนทางสังคมเรื่องความสัมพันธ์ในลักษณะเครือข่ายที่ยังคงลักษณะความเอื้อเพื่อช่วยเหลือกันและมีความไว้วางใจกันนั้นมีบทบาทแทรกอยู่ในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานของกลุ่ม และยังเป็นการแสดงออกถึงการมีระบบในการพัฒนาชุมชนที่ว่า คนเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของชุมชน, มีกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นหัวใจของงานพัฒนาชุมชน ความต้องการของชุมชน (Felt need) และ Real need การช่วยเหลือตนเองของชุมชน การบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชน การริเริ่มของคนในชุมชน ฯลฯ ซึ่งในท้ายที่สุดกลุ่มก็สามารถดำเนินการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างสำเร็จและมีความพร้อมในด้านต่าง ๆ ที่จะต้องดำเนินงานของกลุ่มต่อไปในลักษณะขอความเป็นพลวัตที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต